

II

NJEMAČKO I USTAŠKO-DOMOBRAŃSKA DOKUMENTA

BR. 172

**NAREĐENJE 373 PJEŠADISKE DIVIZIJE OD 10 OKTOBRA
1943 GOD. ZA REPRESALIJE PREMA STANOVNIŠTVU¹**

Povjerljivo

373 pješad. divizija Ia pov. br. 768/43 od 10.X.43.

Sadržaj: Obezbjedjenje željez. pruga i drumova.

- Tačka 5. Treba da se evakuišu naseljena mjesta i pojedine kuće koje se nalaze u zabranjenoj zoni (po 300 m u obje strane) koja nije obezbijedjena sopstvenim trupama.
- Tačka 6. Stanovništvo naseljenih mjesta koja leže pored saobraćajnih puteva treba, u cilju zaštite, iskoristiti za dostavljanje i prenošenje izvještaja o pretstojećim banditskim napadima, odnosno o akcijama koje su već u toku, i to na taj način što će se svakom selu odrediti jedno područje za koje će ono biti odgovorno: Pri određivanju ovih područja kao i pri dostavljanju izvještaja treba za saradnju iskoristiti i hrvatske vlasti (pretsjednike opština, hrv. žandarmeriju i policiju), zatim i tajnu poljsku policiju, službu bezbjednosti itd.
- Tačka 7. U cilju kažnjavanja zbog sabotaza na željeznicama i telefonskim linijama obrazovaće se na području svake njemačke jedinice ili ustanove, od pukovskog štaba na niže, kažnjenički logori u kojima će se držati banditi kao i taoci (po mogućstvu članovi porodice bandita ili druga sumnjiva lica) uzeti sa dotičnog područja tako da ovih bude u logoru sa područja svih srezova, kako bi se kazne za odmazdu mogle vršiti prema mjestu izvršene sabotaze.

¹ Original, na njemačkom jeziku, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 30/1 k. 19.

Pojedine jedinice mogu sporazumno da premještaju zatvorenike iz jednog logora u drugi prema njihovoj pripadnosti odgovarajućim srezovima.

Skreće se pažnja na naredjenje 373 pješ. div pov. br- 3558/43 od 29. IX. 43.

Od momenta prijema ovog naredjenja pa nadalje dostavljajte mi se izvještaji o svim izvršenim kaznama za odmazde zbog napada na željeznice ili na kolone za dotur.

Diviziska zapovijest br. 47, tač. 4:

Pripadnici češke brigade neće se upućivati u kašnjeničke logore.

Zarobljenici drugih nacija (Italijani, Englezi i Amerikanci) odmah će se sprovoditi u ovu komandu.

Diviziska dnevna zapovijest br. 9/44, tačka 9:

Zarobljenike i bjegunce ubuduće saslušati o tome kako se postupa sa zarobljenim Nijemcima i da li im je poznato da se isti evakušu u Italiju

BR. 173

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA SS ODREDA ZA ZAŠTITU RUDNIKA UGLJA NA PODRUČJU TUZLE OD 11 OKTOBRA 1943 GOD. O BORBAMA OKO TUZLE¹

Vojna bolnica. Vojna pošta 45522

Sjedište štaba 11.X.1943

*Opšti izvještaj
o događajima u Tuzli u vremenu od 29.IX.—2.X.43²*

Djelatnost bandi u okolini Tuzle od 29. IX. 43 pa nadalje — vidi svakodnevne izvještaje — uzimala je svakog dana sve veće razmjere. Uprkos ovako kritičnoj situaciji otišao je 28. IX. 43 iz

¹ Original, na njemačkom jeziku, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/7. k. 18.

² Vidi dok. br. 1.

Tuzle pješad. bataljon koji je bio tu dislociran, te je tako banditima data prilika da se svim svojim snagama koncentrišu u Tuzli.

U kasno popodne 29.IX.43 već su se bile probile prve partizanske grupe u dio grada Kreku, te su odmah zauzele rudnik i zapalile nekoliko baraka.

Istog dana oko 23,30 čas. naredio mi je pukovnik Kuchtner da uputim jednu udarnu grupu u pravcu Kreke, u dio grada Mosnik, te da se utvrdi tamošnje stanje. Udarnu grupu vodio sam ja lično i ona je bila sastavljena od SS — nižih starješina Keller-a, Michel-a, Schuster-a zatim SS-vojnika Kamnenitz-a i Hörner-a.

Pošto pri pročešljavanju zemljišta oko Mosnika nije konstatovan nijedan bandit, to sam se sa udarnom grupom vratio i o rezultatu izvijestio pukovnika Kuchtner-a. Pošto u medjuvremenu pukovnik Kuchtner nije imao nikakve veze sa želj. Stanicom u Kreki, to mi je on ponovo naredio da u tome pravcu izvršim nasilno izvidjenje. Sa istim ljudstvom i sa konfidentima Kübel-om, Pahrer-om i Grünevald-om odvezao sam se u pravcu stanice Kreka. Sef želj. stanice u Kreki izjavio nam je da su prije nekoliko minuta na stanici bila 4 partizana i da su se ponovo povukli u pravcu rudnika. Bhže podatke o jačini itd. on nije mogao dati. Između rudnika uglja i želj. stanice gorjela je jedna baraka sa materijalom- U početku bandita nije bilo nigdje. Docnije, pri pročešljavanju zemljišta, bih su poneki banditi, sakriveni između vagona, na sporednim kolosjecima, otkriveni i na hcu mjesta strijeljani. Poslije prvih spaljenih metaka pojavile se iz raznih skrovišta drugi banditi i otvoriše puščanu vatru. Poslije pola časa borbe banditi dobiše znatno pojačanje, tako da su sad imali trostruku nadmoćnost. Pošto smo izvršili naš zadatak i pošto nam je municija bila na izmaku mi smo se polako povukli i pukovniku Kuchtner-u podnijeli izvještaj o rezultatu. Zatim smo još izvršili razna patroliranja i izviđanja u raznim pravcima grada.

Pošto su u jutarnjim časovima 30.VIII.43 banditi upali u dio grada Mosnik i utvrdili se u jednoj tamošnjoj kući to je ovu kuću svojom vatrom potpuno uništio naš tenk koji nam je upućen u pojačanje.

Poslije toga, u popodnevnim časovima, zavladao je mir.

Oko 13 časova pukov. Kuchtner saopštio mi je da su u jednoj vili pored drumu Tuzla—Kreka nalazi sakriven jedan partizanski komandant brigade Odmah preduzeto izvidjanje kako ove tako i okolnih vila ostalo je bez rezultata. Konstatovano je samo to da je tamo bilo nekih bandita, ali su oni odmah pobjegli.

U nastavku toga, u sadejstvu sa hrvat, žandarmerijom, očišćena su od bandita kukuruzna polja duž drumu Tuzla—Kreka i banditi protjerani u pravcu Kreke.

Jedna udarna izvidjačka grupa sastojeći se od SS — nižih starješina Keller-a, Neumejer-a i Michel-a, prodrla je do drumu za Kreku i očistila predjeno zemljište. Uslijed kvara na lakom mitraljezu, grupa se morala povući.

SS-untersturmfirer
Vojna pošta 45.522'

BR. 174

**IZVJEŠTAJ 369 PJEŠADISKE DIVIZIJE OD 14 OKTOBRA
1943 GOD. O DJELATNOSTI JEDINICA NOV NA SEKTORU
TRAVNIK—TARCIN¹**

Dokumenat sa sudjenja u Nürnbergu NOKW-1058-izvod

(6 strana originala)

RADIOGRAM br. 2051

dostavljen preko male radiostanice br. 7 3 čete 415 korpusnog bataljona za vezu.

Šalje: 369 pješadiska divizija.

Ekspedovano hitno 14 oktobra u 1.40 časova
15 brdskom armiskom korpusu Ia.

Dnevni izveštaj za 13 oktobar 1943.

(7 strana originala)

Po izjavama stanovnika banditi se skupljaju kod Orahovice (5 km zapadno od Nemile). Na području Mošunja (8 km jugoist. od Travnika) konstatovano 200 bandita.²

³ Ime pisca nepoznato, a Vojna pošta nije se mogla deš:rovati. Vjerovatno je pisac bio potčinjen komandantu mjesta Tuzla pukovnika Kuchtneru (Kuchtner).

¹ Original, na njemačkom jeziku, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 32, 6-a, k. 8.

⁵ Vidi dok. br. 56.

(8 strana originala)

(Ista adresa i ista linija veze kao na 6 strani).

RADIOGRAM br. 2051, list drugi

Drumski most kod željezničke stanice Bila izgorio.

(9 strana originala)

Područje Rame: Po izjavama konfidenata i žandarmerije dvije banditske brigade³ krenule su 11 oktobra od Kupresa za Solakovu Kulu (12 km sjeveroist. od Rame). Neprijateljske grupe konstatovane na prostoru 4—11 km zapadno od Ivan Sedla. Oko 7.000 Italijana nalaze se navodno kod bandita na području Rame.

(11 strana originala)

Krstareće odjelenje ustaške saobraćajne brigade u Pazariću sudarilo se kod Zabrdja (5 km sjev. od Tarčina) sa 1.500 do 2.000 bandita⁴ koji se, po izjavama bjegunaca, navodno prebacuju ka jugo-jugoistoku-

Za tačnost **Götz**

(12 strana originala)

(Ista adresa i ista linija veze kao i na 6 strani)

RADIOGRAM br. 2051, list četvrti

Produženje dnevnog izvještaja.

250 četnika noću uoči 13 oktobra zauzelo i posjelo Jabučko Sedlo

(13 strana originala)

Konstatovano 500 četnika 1,5 km i 300 četnika 1 km sjeverno od Renovice.

3.) Pri pretresu Zenice uhapšena su i predata službi bezbjednosti 42 lica 1 pljačkaš je strijeljan.

4.) Spaljena je Studenčica (9 km sjev. od Rame) iz razloga što je iz nje 10 i 12 oktobra jedno poljsko odjelenje tučeno vatrom.

Ia

Za tačnost **Götz**

Vidi dok. br. 38.

⁴ Vidi dok br 33 i 44

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA NJEMAČKIH SNAGA U NDH
OD 23 OKTOBRA O DEJSTVIMA JEDINICA NOV OKO
SOKOLCA I LAŠVE¹

Izvod iz dokumenata sa sudjenja u Nürnbergu NOKW-IH7
1120(1)

(1 strana originala)

8622/ili ilst

DEPEŠA br. 604 III

Šalje: Istaknuto komandno mjesto L U T E R S
Ekspedovano: 23 oktobra u 9.30 časova

Komandi 15 brdskog armiskog korpusa

Istočno od Sarajeva 1 rez. lovački puk svojim napadom potisnuo četnike u nazad i tom prilikom spalio kuće udešene za odbranu i mnogobrojna skrovišta za municiju.

Kod neprijatelja izbrojano 7 mrtvih.

Neprijatelj je slabijim noćnim napadom razbio 1 četu 6 hrvatskog brdskog puka koja nije pružila neki naročit otpor. Tako je sad skoro cio puk rasformiran. Istočno od Sokolca vode se navodno borbe između četnika i komunista.² Konstatovana su neprijateljska skupljanja u blizini Lašve i Kirana.³ Tamo su četnici i komunisti u savezu. Sjeverozapadno od Sarajeva izvršeni su prepadi na kolone motornih vozila, željezničke stanice i prugu. U cilju odmazde strijeljano je 27 četnika držanih kao taoci.

(2 strana originala)

Potpis

Komandno mjesto generala Lütters-
a, pov. br. 641 od 23 oktobra 1943

Napomena: Molim da se prednje saopšti dalje svima adresatima.

Za tačnost
Gmeinder

¹ Original, na njemačkom jeziku, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 37/6-a, k. 8.

² Vidi dok. br. 143.

IZVJEŠTAJ KOMANDE NJEMAČKOG PETNAESTOG BRD-
SKOG ARMIJSKOG KORPUŠA O STRIJELJANJU VIŠIH
OFICIRA I GENERALA BIVŠE ITALIJANSKE VOJSKE, O
MJERAMA ODMAZDE NAD STANOVNIŠTVOM I O SITUA-
CIJI NA PODRUČJU ZAPADNE I ISTOČNE BOSNE ZA VRI-
JEME OD 24 SEPTEMBRA DO KRAJA OKTOBRA 1943
GODINE¹

*Izvod iz dokumenata NOKW br. 1244 — pretsjedv.ik suda
za ratne zločine*

Sa 1 i 2 strane originala:

Povjerljivo

Depeša od 14. IX. 1943 u 16 čas.

- Hitno: — Komandi 2 tenkov. armije
— Komandi grupe armije F.
Redovno: — Komandantu vazduhoplovstva u Hrvatskoj.
— 21 brd. armis. korpusu.
— 3 (german) SS-tenk. korpusu.
— 69 rez. korpusu (zbog smetnje na liniji nije eks-
pedovana).

Dnevni izvještaj od 14.IX.1943:

2. hrvat, korpus:

Jaka banda kod Rame napala 1- bataljon 8. peš. puka koji se nalazio na maršu ka mestu svog preformiranja. Bataljon se dobro tukao. 4 mrtva i 15 ranjenih (2 oficira). Kod neprijatelja 47 mrtvih, sem toga domobrani su ubili još 16 zarobljenih.

Pfaffenott

Komanda 15 brd. arm. korp.

Ia pov. br. 4859/43

14.IX.43.

Sa 3 i 4 strane originala:

Povjerljivo

DEPEŠA

- Komandi 2 tenkov. armije.
— " grupe armije F.

¹ Prepis originala izvršen u arhivi Međunarodnog suda u Nirnbergu, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8-6-a. k. 8.

- " vazduhoplovstva u Hrvatskoj.
- 21 brd. armiskom korpusu.
- 69 rez. korpusu (20. IX. u 8.50 čas.)
- Nem. opunom. generalu u Hrvatskoj (samo za načeln.)
- 3 (germ.) SS-tenk. korpusu.

Dnevni izvještaj od. 19.IX.1943:

3:) SS-div. „Princ Eugen“:

Komunisti u Splitu delimično u italijan. uniformama. Italijan. oficiri i vojnici bore se na strani bandita.

U akciji odmazde protivu ital. div. „Emilija“ streljano 7 oficira.

Pfaffenott: Komanda 15 brd. arm. korpusa.
Ia pov. br. 4972/43
19.IX.43

Sa 5, 6 i 7 strane originala:

Povjerljivo

DEPEŠA

1. Komandi 2 tenk. armije
  2. " vazduhoplov. u Hrvatskoj
  3. 21 brd. arm. korpusu
  4. 69 rez. korpusu
  5. Njem. opunom. generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
  6. 3 (germ.) SS-tenkov. korpusu
- Izvještaj poslala SS-diviziji 114 lov. div. 24.IX. u 15.30 čas. 369 div. 24.IX. u 24,40 čas.

Dnevni izvještaj od 24 septembra 1943:

373 div.: Jače neprijateljske snage, sa dijelom stanovništva, prikupljaju se na prostoru južno od Bos. Krupe.² Na telefonski vod za održavanje linije uprkos obezbjedjenju, izvršen prepad. 4 mrtva, 15 nestalih. Naredjene su mjere za odmazdu.

Pfaffenott Komanda 15 brd. arm. korpusa
Ia pov. br. 5051/43
24.IX.1943

- Na ovom prostoru u to vrijeme nalazile su se jedinice Podgrmečkog NOP odreda. Opširnije o njihovim dejstvima vidi tom IV, knj. 17 dok. br. 145.

Sa 7 i 8 strane originala:

Povjerljivo

DEPEŠA poslata 28.IX:

- Komandi 2 tenk. arm- u 12, 05 čas.
- " vazduhoplov. u Hrvatskoj u 12,45 čas.
- 21 brd. arm. korpusu u 12,05 čas.
- Njem. opunom. gen. u Hrvatskoj u 17,15 čas.
- 3 (germ.) SS-tenk. korpusu u 12,45 čas.
- 369 diviziji u 14.55 čas.

Dnevni izvještaj od 28.IX:

1) Opšta situacija: Veći dio neprijatelj, snaga sa prostora Splita pred napadom SS-divizije povukao se u planinu Dinara a sa delovima na Mosor. Žilava odbrana prethodnog dana imala je samo za cilj da se omogući evakuacija ital. plena. Glavnina divizije „Bergamo" zarobljena. 300 ital- oficira biće shodno Firerovoj zapovjesti, strijeljano prekim sudom.

3) *SS-divizije:*

Ispred sjeverne grupe neprijatelj je otstupio ka sev. zap. i istoku. Slabe zaštitnice davale su još otpora. U gonenju uništeno 7 neprijatelj, kamiona i 1 izvidjački oklopljeni automobil.

Divizija u 7 časova krenula u napad, u 8 čas. izbila na ivicu grada i u 9 čas. zauzela Split. Zarobila 300 ital. oficira i 9000 vojnika. Pojednost u Splitu još nepoznate. Od 28.IX u 1,00 čas. radio veza prekinuta. Gubici 26.IX SS-div, 369 div.: 7 vojnika ranjeno. Gubici kod neprijatelja: 187 izbrojenih mrtvih od tih 6 starješina.

Napomena: SS-div. poslala izvještaj 369 div.

Sa 8 strane originala:

6) *373 div.*

Izvršeno čišćenje na prostoru jugozapad, od Bos. Krupe. Oko 100 bandita pobjeglo u šumu u jugoist. pravcu. Spaljene komun. kuće. Gubici neprijatelj. 15 mrtvih i 7 zarobljenih.

Pfaffenott

15 brd. arm. korpus

Ia pov. br. 5130./*43

28.IX.43

Sa 9 i 10 strane originala:

Povjerljivo

DEPEŠA

ekspedovana 1.X u 12.29 čas.

- Komandi 2 tenk. armije
- " vazduhoplovstva u Hrvatskoj

- 21 brd. armis. korpusu
- Njem. opunom. generalu u Hrvatskoj (samo za načel.) u 12.55 čas.
- 3 (germ.) SS-tenk. korpusu u 14,55 čas.

Dnevni izvještaj od 1.X.1943:

SS-div: Prekim sudom strijeljani:
 gen. major Pelligra. komandant artiljerije 18 ital. arm. korpusa;
 gen. major Felgosi, komandant 17 obalske brigade,
 " " Poticardi, komandant pionira 18 korpusa.

Napomena: Uzajamno su se obavještavale: SS-div-, 114 div. i 369 div.

Pfaffenott 15 brd. arm. korpus
 Ia pov. br. 5179/43
 1.X.1943

Sa 11 i 12 strane originala:

Povjerljivo

DEPEŠA

- Komandi 2 tenk. armije (hitno)
- " vazduhoplovstva u Hrvatskoj
- 21 brd. arm. korpusu
- Njem.opunom. generalu u Hrvatskoj
- , — 3 (germ.) SS-tenk. korpusu

Dnevni izvještaj od 2.X.1943:

SS div.:

Završen sud. postupak protiv ital. ofic. div. „Bergamo“. Iz ove div. strijeljano 45 ital. oficira.

U odsustvu osuđeni na smrt:

General Bacuzzi, komandant div. „Bergamo“,
 pukov. Boschi. načel. štaba div. „Bergamo“,
 admiral Bobesi, komandant mornarice u Splitu

Gubici u poduhvatu Split (10.IX - 27.IX):³

1) Sopstveni: mrtvih 3 ofic., 9 podofic., 79 vojnika; ranjenih: 20 ofic., 50 podofic.. 507 vojnika; nestalih: 4 podofic., 81 vojnik.

Ukupni gubici: 753, od toga:

— 92 puk: ranjenih: 4 ofic., 7 podof., 16 vojnika.

— 2 batalj. 1 puka: mrtvih: 1 ofic., 5 podof., 23 vojnika, ranjenih: 5 ofic., 13 podofic., 184 vojnika, nestalih: 4 podofic., 61 vojnik.

³ Opširnije o tome vidi tom V, knj. 19, dok. br. 54, 63, 81 i 103.

— *Grupa Petersen i divizijske prištapske jedinice:*

mrtvih: 2 ofic., 4 podofic., 56 vojnika;

— ranjenih: 11 ofic., 30 podof., 207 voj., nestalih: 20 vojnika.

2) Neprij. gubici: 1200 mrtvih.

Pfaffenott

15 brd. arm. korpus

Ia pov. br. 5198/43

2.X.1943

Napomena: Uzajamno su se obavještavale:

SS-div., 114 lov. i 369 pješ- div.

Sa strane 13 originala:

Povjerljivo

DEPEŠA

(ekspedovana 3.X.43 u 15,45 čas.)

— Komandi 2 tenk. armije

— " vazduhoplov. u Hrvatskoj

— 21 brd. arm. korpusu

— Njem. opunom. generalu u Hrvatskoj (samo za načel.)

— (germ.) tenkov. korpusu (3.X. u 13,10 čas.)

Dopuna dnevnog izvještaja od 3.X.1943:

373 div.:

Poduhvat iskrcavanja na ostrvo Ošljak (4 km. jugo jugo-zap. od Zadra) i pored jakog angažovanja artiljerije nije uspio. Jak neprijatelj na utvrđenim poljskim položajima i u bunkerima. SS-div.: Još 9 ofic. div. „Bergamo" strijeljano prekim sudom.

Pfaffenott

15 brd- arm. korpus

pov. br. 5211/43

3.X.1943

Sa 14 i 15 strane originala:

Povjerljiva depeša

(eksped. 5.X. u 17,30 časova)

— Komandi 2 tenk. armije

— " vazduhoplov. u Hrvatskoj

— 21 brd. arm. korpusu

— Njem. opunom. generalu u Hrvatskoj

— 3 (germ.) tenk. korpusu

Dnevni izvještaj od 5.X.1943:

3) SS-div.: Pukov. Verdi (div. »Bergamo«) shodno Firerovoj zapovjesti strijeljan.

Pfaffenott

15 brd. arm- korpus
Ia pov. br. 5245/43
5.X.1943

Sa strane 16 i 17 originala:

Povjerljiva depeša br. C-73
(ekspedovana 6.X. u 11,45 čas.)

- Komandi 2 tenk. armije
- " vazduhoplov. u Hrvatskoj
- 21 brd. arm. korpusu
- Njem. opunom. generalu u Hrvatskoj (samo za načel.)
- 3 (germ.) SS-tenk. korpusu
- 369 diviziji (eksped. u 14,30 čas.)

Dnevni izvještaj od 6.X.1943:

6) 373 div.:

Ugrožavanje pruge Bos. Novi—Bihać traje i dalje⁴. Opet 3 prekida pruge. Uzeti su pritvoreni taoci.

Pfaffenott

Sa 18 i 19 strane originala:

DEPES A
(ekspedovana 13.X. u 15,15 čas.)

- Komandi 2 tenkov. armije
- " vazduhoplov. u Hrvatskoj
- 21 brd. arm. korpusu
- Njem. opunom. generalu u Hrvatskoj (samo za načel.)
- 3 (germ.) SS-tenk. korpusu
- 369 div. (predato telefon, u 14,15 čas.)

⁴ Na ovom sektoru nalazile su se jedinice Devete NOU brigade. Vidi dok. br. 3.

Dnevni izvještaj od 13.X.1943:

4) 2 hrvat, korpus:

Neprijatelj pojačao svoj pritisak na prugu Derventa—Doboj. Voz zapaljen. Pruga privremeno prekinuta.

Neprijatelj savladao željezničko uporište jugist. od Gračanice. 6 Nijemaca i 35 domobrana pobijeno. Naređene su mjere odmazde.

Pfaffenott

15 brd. arm. korpus
Ia pov. br. 5400/43
13.X.1943.

Sa 20 i 21 strane originala:

DEPEŠA br. C-102

(ekspedovana 14.X. u 20.55 čas.) sa istur. Koman. mesta Brod.

- Komandi 2 tenk. armije
- " vazduhoplov. u Hrvatskoj
- 21 brd. arm. korpusu
- Njem. opunom. generalu u Hrvatskoj
- 3 (germ.) SS-tenkov. korpusu

Dnevni izvještaj od 14.X.1943:

5) 2 hrvat, korpus:

Neprijatelj sa prostora Tuzle zaobišao Gračanicu sjeverno i južno. Posada povučena na odbranbeni položaj jugoist. od Doboja. Pri izvršenju odmazde (shodn. jučeraš. dnevnom izvještaju) selo spaljeno, 100 lica pobijeno.

6) 373 div.:

Banditske akcije oko Prijedora. Više sukoba sa malim neprijat. grupama kod Bosan. Krupe, Bihaća, Vrtoče i Bruvna. Zbog sabotaze na željez. pruzi zap- od Prijedora pritvoreno 7 talaca.

Potpisao: Pfaffenott

Komanda 15 brd. arm. korp.
Ia pov. br...../43
14.X.1943.

Napomena: Uzajamno su se obavještavale:
SS-div., 114 lov. i 369 pješ. div.

Sa 22 i 23 strane originala:

Povjerljivo

DEPEŠA

- Komandi 2 tenk. armije
- " vazduhoplov. u Hrvatskoj
- Njem. opunom. generalu u Hrvatskoj (samo za načel.)
- 3 (germ.) SS-tenkov. korpusu
- Komandnom mjestu Lütters-a

Dnevni izvještaj od 16.X.1943:

SS-div.:

Zbog pokušaja razaranja pruge kod Metkovića obješeno 30 bandita.

Potpis: Pfaffenott

Komanda 15 brd. arm. korp.
Ia pov. br. 5453/43
16.X.43

Sa 24 i 25 strane originala:

DEPEŠA

- Komandi 2 tenk. armije
- " vazduhoplov. u Hrvatskoj
- Njem. opunom. generalu u Hrvatskoj (samo za načel.)
- 3 (germ.) SS-tenkov. korpusu
- *Istaknutom komandnom mjestu*

Dnevni izvještaj od 22.X.1943:

373. div.:

Jugozap. od Bruvna zaplijenili smo eksploziv, propagandni materijal i municiju i strijeljali 3 bandita.

Vazdušno izviđanje javlja: Omarska napuštena. Stanje posade nepoznato.

Potpisao: Pfaffenott

Komanda 15 brd. arm. korp.
Ia pov. br. 5543/43
22.X.1943

Sa 26 strane originala:

Povjerljivo

DEPEŠA

- Komandi 2 tenk. armije
- " vazduhoplov. u Hrvatskoj
- Niem. opunom. generalu u Hrvatskoj (samo za načel.)
- 3 (germ.) SS-tenkov. korpusu
- 5 SS-korpusu

Dnevni izvještaj od 27.X.1943:

373. div.:

Mjestimična borbena djelatnost. Na obezbijedeno odjeljenje za nabavku sijena izvršen prepad 6 km. sjev. od Lapca. Odmah je izvršeno pročešljanje šumskog zemljišta, ali bez uspjeha.

Pritvoreno 11 talaca.

Potpisao: Pfaffenott

15 brd. arm. korpus.
Ia pov. br. 5628/43
27.X.43

Sa 27 i 28 strane originala:

Povjerljivo

DEPES A

- Komandi 2 tenk. armije
- " grupe armije F
- " vazduhoplov. u Hrvatskoj
- 21 brd. arm. korpusu
- 69 rez. korpusu
- Njem. opunom. generalu u Hrvatskoj (samo za načel.)
- 3 (germ.) SS-tenkov. korpusu

Dnevni izvještaj od 20.IX.1943:

373. div.:

Pri izvidjanju oko Mazina došlo je do borbe sa neprijateljem. Spaljeno je 5 sela (banditska uporišta). Tom prilikom je eksplodiralo slagalište benzina. Na prostoru Banje Luke nije bilo naročitih događaja.

Potpisao: Pfaffenott

Komanda 15 brd. arm. korp.
Ia pov. br. 5000/43
20.IX.43

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI OD 1 OKTO-
BRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU TUZLE OD STRANE JEDI-
NICA NOV I O SITUACIJI NA PODRUČJU ISTOČNE BOSNE
HERCEGOVINE I JUŽNE DALMACIJE¹

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODJEL
SARAJEVO

Broj: 48-Taj-43.— Sarajevo, dne 1. listopada 1943.—

Dnevno izvješće za dan
2. listopada 1943. godine. —

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST —
ZAGREB
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED
X. — ZAGREB
- 3) OBĆE ZAPOVJEDNIČTVO REDARSTVENE STRAŽE — ZAGREB
- 4) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE ZA IZTOČNU I ZAPADNI;
BOSNU G. SANDOR BENAK — BANJA LUKA
- 5) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ŽUPE VRHBOSNA — SARAJEVO

Savezno nalogu Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942. broj: 150604/42. čast mi je dostaviti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Župi Vrhbosna.

Jučer su partizani nakon teške borbe zauzeli Tuzlu.² Kreka, Lukavac i postaja Tuzla nalaze se u plamenu. Mjesto Zivinice, koje se nalazi kraj Tuzle još je u našim rukama.

Nakon teške borbe oslobođena je Gračanica. Partizani iz Gračanice povlače se prema sjevero-zapadu.

Sinoć je odbijen slabiji napad na Travnik i Ilidžu.³

Sinoć u 23.27 sati naletio je stroj na podmetnutu minu na pruzi između Podlugova i Ilijaša. Stroj je razbijen- Strojovođa izgorio, a ložać je lakše ranjen.

Razrušena pruga biti će danas do 14 sati popravljena.

U Hercegovini i južnoj Dalmaciji nije bilo osobitih događaja. Jake partizanske skupine, koje su bile u Splitu i oko Omiša nalaze se u Biokovu. Moseću i Mosoru.

¹ Original pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 37/3—1, k. 198.

² Tuzlu su oslobodile jedinice Sedamnaeste NOU divizije: Druga krajiška i Četvrta bosanska brigada, Majevički, Ozrenski i Trebavski NOP odred. Opširnije o tome vidi dok. br. 1.

» Vidi dok. br. 44.

REPUBLIKA NEKARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODJEL
SARAJEVO

Broj 48-341-43.-

Sarajevo, dne 3. listopada 1943.-

Dravno izvješće na dan
2. listopada 1943. godine.-

- 1/ GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST - ZAGREB
- 2/ GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST UNUT K. - ZAGREB
- 3/ ODJELO ZA POUKOVNIČITVO NEKARSTVENE STRAŽE - ZAGREB
- 4/ GLAVNA GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I SREDNJU BOSNU
O. ŠANDOR ERNAK - BANJA LUKA
- 5/ O. VELIKI ŽUPAN VELIKE ŽUPE VRHOVNA - SARAJEVO

Sveznos naloga Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942. broj: 190604/42. Čast mi je dostaviti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj župi Vrhovna.

Jašar su partizani nakon teške borbe zauzeli Tuzlu, Kreka, Lukovac i postaje Tuzla nalaze se u planinama. Najveći divizion, koji se nalazi kraj Tuzle još je u našim rukama.

Nakon teške borbe oslobođena je Gračanica. Partizani iz Gračanice povlače se prema sjevero-zapadu.

Sineč je odbijen slabiji napad na Travnik i Iliđin.

Sineč u 23.27 sati malicio je stroj na podzemnu stanicu na pruzi između Padingske i Iliđina. Stroj je razbijen. Strojovođa je izgubljen, a ložak je lakše ozlijeđen.

Razvaljena pruga biti će danas do 14 sati popravljena.

U Gornjoj i Jašarj Balanici nije bilo osobitih događaja. Jaka partizanska skupina, koje su bile u Splitu i oko Ombla nalaze se u Biokru, Moscu i Mosoru.

Navedeno Trogir se nalazi još uvijek u partizanskim rukama.

Danas je počeo prvi vlak na Dubrovnik.

Neželjeni napad četnika na Medjedju je odbijen.

Is ostalih kotarova Velike župe Vrhovna nema nikakvih novih podataka o važnijim događajima.

U samom gradu Sarajevu vladalo je u posljednja 24 sata potpun red i mir.

ZA POGlavNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
župcke redarstvene oblasti

[Handwritten signature]

Navodno Trogir se nalazi još uvijek u partizanskim rukama.
Danas je pošao prvi vlak za Dubrovnik.
Noćasnji napad četnika na Medjedju je odbijen.—
Iz ostalih kotareva Velike Župe Vrhbosna nema nikakvih
novih podataka o važnijim događajima.
U samom gradu Sarajevu vladao je u posljednja 24 sata pod-
puni red i mir.—

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

BR. 178

PISMO STOŽERA DOMOBRANSKE DOBROVOLJAČKE PUKOVNIJE U TUZLI OD 1 OKTOBRA 1943 GOD. KOMANDANTU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O POTREBI SARADNJE PRI ZAUZIMANJU TUZLE¹

STOŽER
DOMOBRANSKE DOBROVOLJAČKE PUKOVNIJE

Broj Služb.

U Tuzli, dne 1. oktobra 1943.
u 13.15^h

- 1) Komandantu I. Bos. korpusa — Moluhe
- 2) (Zapovj. udarne grupe — Tuzla)

Žrtve i s jedne i s druge strane, podpuno su nepotrebne, tim više što svi znamo od koga dolazi Domobranstvo, kao i mi svi smo uz vas. Preduzete su mjere da se riješimo onih koji nas spuvavaju. Mi smo sporazumni da omogućimo zauzeće Tuzle² bez većih žrtava. To bi i ranije učinili, ah smo u teškoj situaciji i što nismo bili na vrijeme obavješteni.— Radi toga molimo po odobrenju Zapovjednika zdruga, da se najžurnije utanači sastanak između njega i Vašeg predstavnika te da taj sastanak

¹ Original, pisan plavim mastilom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/4—1. k. 117.

² Vidi dok. br. 1.

što prije omogućite i osigurate. Do toga momenta ne preduzimate nikakvih mjera radi sporazumnog zdogovora o lakšem zauzeću Tuzle.³

Molim hitan odgovor po donosiocu ovoga pisma.

Pob.-„Domdo" pukovnije,
satnik Hadžialijević

(M. P.)

P. S.⁴ U Tuzli čeka pošta za Vas i načelnika štaba.—
Nagovješteno je pojačanje za odbranu Tuzle koje je danas stiglo u 10h u Karanovac.
Potrebno je preduzeti mjere i žumo raditi.

BR. 179

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 2 OKTOBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU ŽUPE¹

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
Sarajevo

Broj: 48-Taj-43.— Sarajevo, dne 2. listopada 1943.—

Dnevno izvješće za dan
1. listopada 1943. godine.—

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST —
ZAGREB
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED
X. — ZAGREB
- 3) OBCE ZAPOVIEDNICTVO REDARSTVENE STRAŽE — ZAGREB
- 4) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE ZA IZTOČNU I ZAPADNU BOSNU
G. ŠANDOR BENAK — RANJA LUKA
- 5) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ŽUPE VRHBOSNA — SARAJEVO

Savezno nalogu Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942, broj: 15060/42, čast mi je podnieti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Župi Vrhbosna za dan 1. listopada 1943. godine.—

> Vidi dok. br. 6.

⁴ Na originalu dopisano plavim mastilom, latinicom.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 36/3—1. k. 198.

Preko 3000 partizana kreću od Imotskog u pravcu Rama—Mostar,² s namjerom da ruše objekte i prekinu željezničku prugu.

U Tuzli traju jake ulične borbe.³ Jači napadi u južnom delu grada su odbiveni i ovaj se dio grada još drži u našim rukama.

Industrijsko mjesto Lukavac kraj Tuzle zauzeli su pobunjenici.⁴ Pojačanja za oslobodjenje Tuzle je nemoguće poslati zbog jakog otpora protivnika kod Gračanice, koju su naše snage bile oslobodile, ali ju je neprijatelj opet zauzeo.⁵ Naše zrakoplovstvo bombardiralo je visove oko Tuzle.

Cesta Travnik—Turbe nalazi se pod jakom vatrom neprijateljskih streljaca.

Jučer su pobunjenici spalili na Kobiljoj Glavi autobus, koji vrši promet na cesti Kiseljak—Sarajevo.

Sinoć je odbijen jak napadaj neprijatelja na Višegrad sa jugo-istočne strane.

Preko Drine osobito u predjelu Zvornika prelaze iz Srbije skupine četnika na naše Državno područje.

Oko Goražde grupiraju se četnici. Naša milicija nalazi se u borbi sa četnicima kod sela Subčića⁶ blizu Goražde. Izhod borbe nepoznat.

U prilogu dostavljamo letak pod naslovom „Najnovija odriča o partizansko-ustaškoj suradnji“, koji je pronađen na cesti između sela Kobilje Glave i Gornje Vogošće, kotar Sarajevo.

Iz ostalih kotareva Velike Župe Vrhbosna nema nikakvih podataka o važnijim događajima.

U samom gradu Sarajevu vladao je podpun red i mir.

Prilog: 1

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

² Na ovom sektoru dejstvovala je Deveta NOU divizija. Opširnije vidi dok. reg. br. 2/1. k. 842, arhiva Vojnoistoriskog instituta.

³ U borbama za Tuzlu učestvovala Druga krajiška i Šesta bosanska brigada. Opširnije o borbama za oslobodjenje Tuzle vidi dok. br. 1.

⁴ Odnosi se na Majevički NOP odred. Vidi dok. br. 1 i 2.

⁵ Na prostoriji oko Gračanice dejstvovala je Prva majevička brigada. Vidi dok. br. 1.

⁶ Zubčići

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 3 OKTOBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU IMOTSKOG, PROZORA, JABLANICE I KONJICA»

ZAPOVJEDNICTVO
6. oružničke pukovnije
J. S. Broj: 3048/taj

U Mostaru: Dnevno izvješće od 3.
listopada.—

- 1.— **GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB**
- 2.— **MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST (ODSJEK X.) ZAGREB**
- 3.— **ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA (GLST) SARAJEVO**
- 4.— **ZAPOVJEDNIČTVU II. PJEŠAČKE DIVIZIJE ČAPLJINA**
- 5.— **SS DIVISION „PRINZ EUGEN“ ABT. 1-C MOSTAR**

(Oznake po karti: 1:100.000)

29. rujna u 0500 sati jedna grupa neutvrđene jačine naoružanih partizana iz sela Kozice (19 km j. od Imotskog), zaposjela je selo Slivncr (11 km j. od Imotskog). Svoje predstraže izturih su bili na Jegulju kota 716, Zminjač kota 689 i Velim (4 km j. i- i i. od sela Šlivno), te sa ovih postava izvršili su napad na našu stožernu sat I. domdo pukovnije. Borba je trajala do kasno u noć tog dana, a naše snage su bile podpomognute i topničtvom iz Imotskog. Ubijen je 1 partizan, a 4 zarobljena. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Partizani su se po neuspjelom napadu povukli u smjeru sela Krstatice (10 km j.z. od Imotskog).

Razvidjanjem je utvrđeno, da se u selu Crni Vrh, (24 km s. z. od Konjica), nalazi stožer Konjičkog partizanskog odreda sa jednom skupinom od oko 350—400 naoružanih partizana.³

U selu Ščiipe (10 km i. od Prozora) nalazi se stožer Ramskog partizanskog odreda.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15/17—1. k. 105.

² Odnosi se na jedinice Devete NOU divizije. Vidi dok. reg. br. 2 k. 842. arhiva Vojnoistoriskog instituta.

³ Na ovom sektoru nalazio se Mostarski bataljon i Ramski NOP odred- kao i jedan bataljon Devete NOU brigade. Vidi dok. br. 19, 38 i 56.

U selu Kute (9 km i. od Prozora), nalazi se stožer za oba ova odreda sa zapovjednikom Osmićem Muharemom iz Konjica. Partizani vrše prisilnu mobilizaciju muških a dobrovoljno ženskih osoba od 18—35 godina starosti. Obe ove skupine očekuju dolazak tri krajiške partizanske brigade⁴ iz predjela Travnik.

Partizanske predstraže nalaze se u selu Seonica (5 km s. od Ostrošca) i selu Gorani (6V2 km s. z. od Ostrošca).

Namjera im je, da izvrše napad na željezničku prugu u predjelu Konjic—Jablanica.

Stanje izmedju milicionera Kule Fazlagića i četnika iz Gackog i dalje zategnuto. Počele su prietnje i otimačine od strane pojedinih milicionara, te se očekuju nemili događaji. U Gackom nema naših niti savezničkih oružanih snaga, nego samo oružništvo. koje neće moći uzpostaviti red u slučaju napadaja koji predstoji. Kotarska oblast nije odpočela djelovati. Potrebna je žurna vojnička pomoć. Vodnom zapovjedniku izdao sam nalog preko voda Nevesinje da u granicama mogućnosti nastoji povratiti zapt kod milicionara, kako bi se izbjegli neredi većeg obima.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

8. X. 1943

(M. P.)

Dozapovjednik, pukovnik:
Muharem Aganović
Aganović

IZVJEŠTAJ ČETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 4
OKTOBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA BI-
LECU I O SITUACIJI NA PODRUČJU JUGOISTOČNE
HERCEGOVINE¹

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

Op. Br. 1181 /taj.

U Trebinju, dne 4. X. 1943. g.

Predmet: Stanje Trebinje.

ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE—ČAPLJINA.—
NJEMAČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU ODSJEKA MECKELBURG
—DUBROVNIK

(Hotel Excelsior).

MJESNOM ZAPOVJEDNIČTVU DUBROVNIK.
SASTAVAK.

Stanje dne 4. X. 1943. u 12.30 sati:

1. — Jučer 3. X. javlja Bileća da izgleda da su partizani odstupili prema sjevero zapadu u pravcu Ljubinja i Stolca. Zatim da se vodi borba između četničkih dielova kod Velimlja i Vilusa. Istog dana u 2000 sati izvještava Bileća da je stanje dobro i da nema naročite opasnosti, jer da su partizani krenuli prema planini Sitnici.

U toku noći na 4. X. nije bilo naročitih događaja niti izvještaja.

2. — Danas 4. X. u 1000 sati javlja satnik Uljarević Košta, četnički zapovjednik u Bileći, da partizani jačine oko 1000 ljudi napadaju na Bileću sa sjeverozapada i da su doprli do s. Podosoj i Tuhor² (747). U borbi su četnici i njemački vod iz Bileće. Traži žurnu pomoć.

Ovo je odmah javljeno njemačkom zapovjedničtvu odsjeka u Dubrovniku, koje je odgovorilo da će odmah uputiti Bileći pojačanje.

U 1100 sati potražuje Bileća opet žurnu pomoć, jer da su partizani uspjeli da pridju gradu Bileći sa sjeverozapadne strane gdje se spuštaju niz padine.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 51'16—1, k. 105.

² i ³ Vidi dok. br. 25.

U 1130 sati javlja Bileća da su partizani zauzeli Modropac (741), Sukorovu Mahalu i Tuhor (747), odakle nastupaju prema Vodenoj Gradini i Toriću.³

U 1200 sati javlja kapetan Uljarević. da se vodi ogorčena borba u Čepelici i da postoji opasnost za most preko Čepelice i cestovnu vezu za Trebinje. Traži žurnu pomoć i veli da se tamošnje slabe četničke i njemačke snage neće moći održati ako brzo ne stigne pomoć.

O svemu ovome izvješten je brzoglasom zapovjednik njemačkog odsjeka Meckelburg, koji zapovjeda da se branioci oko Bileće održe do dolaska pojačanja koje je već na putu za Bileću.

U 1300 sati nema više brzoglasne veze između Trebinja i Bileće. U isto vrijeme javlja jedan četnik da partizani kvare put između Moska i Klenka. O ovome izvješteno njemačko zapovjedništvo odsjeka u Dubrovniku, koje odgovara da je pomoć već krenula i da se pri prolazu kroz Trebinje obavijesti i upozori na prisutnost i rušenje puta od strane partizana kod Moska.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

**ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(M E S I C)**

Mesić puk.

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 4 OKTOBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV I O NJEMACKO-ČETNICKOJ SARADNJI U HERCEGOVINI I NA PODRUČJU DUBROVNIKA¹

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
SARAJEVO

Broj: 48-Taj-43.— Sarajevo, dne 4. listopada 1943.—

Dnevno izvješće za dan
3. listopada 1943. godine.—

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST —
ZAGREB
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED
X.— ZAGREB
- 3) GLAVAR GRADANSKE UPRAVE ZA IZTOČNU I ZAPADNU BOSNU
G. ŠANDOR BENAK — BANJA LUKA
- 4) OBCE ZAPOVIEDNICTVO REDARSTVENE STRAŽE — ZAGREB
- 5) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ZUPE VRHBOSNA — SARAJEVO

Savezno nalogu Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942, broj 150604/42, čast mi je podnieti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Župi Vrhbosna za dan 3. listopada 1943. godine.—

Jučer su partizani zauzeli Livno,² te su pucah na jedan naš zrakoplov, koji je vršio izvidjanja.

Dielovi posade zauzete Tuzle probili su se preko Zvornika i prešli u Koviljaču—Srbija. Drugi dielovi posade su se navodno povukli prema jugu. Zapoviednik njemačke posade pukovnik i jedan častnik nestali. Mjesto Živinice kraj Tuzle je obkoljeno. Navodno se u Tuzli nalazi 5 partizanskih brigada.

Partizani su prekinuli cestu kod Kobilje Glave prema Kiseljaku.

Jake partizanske postrojbe nalaze se na utvrđenim postavama na visovima sjeverno od Prozora. Tvrdi se. da se partizani prikupljaju u ovom kraju za napad na Ostrožac i željezničku prugu prema Mostaru. Nedaleko od Mostara, osobito sjevero-zapadno nalazi se više partizanskih skupina.³

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 38 3—1, k. 198.

- Livno su oslobodile: Treća proleterska brigada, jedinice Četvrte divizije i Prva dalmatinska brigada. Vidi dok. br. 15.

* Vidi dok. br. 19, 38 i 56.

Noćas odbijen slabiji partizanski napad na Travnik i Turbe.

Visovi oko Višegrada su zaposjednuti sa četnicima. Četnička glavnina se povukla prema Rudom navodno da odbije partizanski napad. Četnici napali Medjedju, spalili željezničku postaju, ložionu, skladišta i razrušili 60 m. pruge između postaje Medjedja i Ljučevo.

Prema podacima, koje mi je donio pouzdanik iz Hercegovine, Niemci suradjuju sa četnicima i iste plaćaju 500 kn. dnevno i daju im hranu. Isto tako suradjuju i sa četnicima u predjelu Dubrovnika, a i u samom Dubrovniku imade naoružanih četnika. Protiv četničke djelatnosti i prisilnoga odvođenja i ucjenjivanja svieta ništa se ne poduzima. Sve ovo još više zabrinjuje naš svjet.

Danas ima da stigne u Sarajevo Glavar za gradjansku upravu g. Ministar ing. Frković, kojega ću o svemu ovome izvestiti i zamoliti ga za posredovanje kod Njemačkih zapovjednika kod kojih i ja neprestano predočavam, ozbiljnost prilika i pogibelj, koja može da nastane od četnika kao i od partizana.

U samom gradu Sarajevu vladao je podpuni red i mir.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petkovićl
Petković

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE U MOSTARU OD 5 OKTOBRA
1943 GOD. O ZAUZIMANJU LIVNA I DUVNA OD STRANE
JEDINICA NOV I O DISCIPLINI KOD USTAŠKO-DOMO-
BRANSKIH POSADNIH JEDINICA¹

Nezavisna Država Hrvatska
VELIKA ZUPA HUM U MOSTARU

Prez. Broj: 1817/43. Mostar, dne 5- listopada 1943.

Predmet: Zauzeće Livna i Duvna
po partizanima.

- 1.) MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA —
Tajništvo Ministra
- 2.) PREDSDJEDNIČTVU VLADE (G. Dr. Vrančiću) —
ZAGREB
- 3.) GLAVARU GRADJANSKE UPRAVE — BANJA LUKA

U noći od 1 na 2. listopada zauzeli su partizani Livno i Duvno, nakon što je naša posada oba ova mjesta napustila.²

Izbjegllice tvrde, da su u noći upozoreni, da će Livno biti odmah napušteno te su morali na vrat na nos pobjeći bez da su išta sa sobom poneli.

Tvrdi se, da nije u gradu pružan nikakvi otpor, te da je cjelokupna posada napustila Livno, da nije ispaljen niti jedan naboj.

Ne ulazim u kritiku vojničkih podhvata, jer nisam pozvan, da o tome dajem svoj sud, ali me iznenađuje to da već drugi put biva napušteno Livno tako naglo i neočekivano, da je čitava imovina koliko državna toliko pojedinačna dopala partizana.

Ovde se govori da su navodno Njemci savjetovah, da se Livno napusti bez borbe. S druge strane njemački zapovjednik g. general Oberkamp³ i pukovnik Schmidhuber⁴ zgražali su se pred podpisatim kako je moguće, da je naša posada bez borbe napustila Livno i u bijegu se povukla do Posušja.

Kako sam napried naveo, nije na meni da davam sud o ovim stvarima, ali bi trebalo da se jedanput nadje netko i ispita, da li su opravdani ovi prigovori njemačkih časnika ili nam se nešto neopravdano prebacuje.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog Instituta pod reg. br. 26 14. k. 192.

² Vidi dok. br. 14 i 16.

³ Karl, komandant Sedme SS „Princ Eugen“ divizije

⁴ August, komandant Četrnaestog SS pješadijskog puka. Bio 19⁴⁴ god. komandant Sedme SS „Princ Eugen“ divizije i unapređen u čin generalmajora. U završnim operacijama 1945 god. naša vojska ga zarobila. Naše vlasti ga osudile na smrt kao ratnog zločinca.

Potrebno je svakako ustanoviti tko je kriv da se ne može zavesti stega kod ove posade koja ima sve uvjete da bude poslušna i odvažna vojska. Čuli su se još prigovori, da je posada u Livnu i Duvnu razpuštena, raskalašna, da među momcima nema nikakve stega, te da momci ne poštuju častnika, a da se dočastnici i častnici ne brinu dovoljno za svoju momčad.

Pad Livna i Duvna bolno je odjeknulo u ovim krajevima. Narod na ovaj način gubi vjeru u svoju vojsku i u svoju upravu. U Mostar pristižu izbjeglice koji već po treći put napuštaju svoja ognjišta.

Sa strane župe poduzeto je sve, da se ovim biednicima pomogne i olakša njihov užasan položaj. Isto tako zamoljene su za pomoć njemačke vojne vlasti, te se dosad naišlo na razumevanje.

Ovi neuspjesi kao što je bilo u Livnu i Duvnu mnogo više šteteju politički, nego vojnički.

U prvom redu slabi se vjera kod našeg naroda, ugrožava se živote i imovina najčestitijih naših državljana, a s druge strane, ruši se naš ugled kod saveznika kao i kod naših neprijatelja. Naši neprijatelji iskorišćavaju ove događaje, da nas ocrne kod njemačkog zapovjedništva, jer da nijesmo u stanju braniti dva najprivrženija kotara.

Sa strane župe moli se, da se dobro ispita radi čijih se pogrešaka ovo dogodilo, pa da se svatko pozove na odgovornost. Nadaljt se moli, da se od zgone do zgone nadzire sve naše domobransko ustaške posade, pa da se ustanovi, da li se vojska pošteno obskrbljuje hranom, da li se vojnici stalno podučavaju i vježbaju, da li se čuva oružje i strijeljivo, da li častnici i dočastnici vrše uredno svoju službu, pa da se odstrane od vojske oni koji pijančuju i kartaju i koji provode dane i noći sa sumnjivim ženama umjesto da vode brigu o povjerenoj im momčadi.

Pogotovo pak moralo bi se dobro voditi nadzor kod vojske i oružništva, da se ehminišu svi oni mlohavci, šverceri kao i oni koji za svakog osjećaju više nego za svoju državu.

Dosad se je više puta dogodilo, da su se pojedini vojnici i oružnici vrlo kukavički ponijeli pred odmetnicima, ah da ti isti znaju biti vrlo neučitljivi i surovi spram mirnih državljana.

Ako se kod vojske i oružništva ne zavede pravo hrvatsko domoljublje, ako vojnici i oružnici ne budu zdušno i pošteno ispunjavali svoju dužnost onda ćemo doživiti još teža razočarenja nego što je bilo Livno i Duvno.

ZA DOM SPREMNI!

VELIKI ŽUPAN:
(Petar Zlatar)

OBJAŠNJENJE ČETVRTE GORSKE PUKOVNIJE OD 6 OKTOBRA 1943 GOD. U VEZI SA ZAPOVIJEŠĆU NJEMAČKE KOMANDE ZA JUGOISTOK O POSTUPKU SA RATNIM ZAROBLJENICIMA NA TERITORIJI NDH¹

T —*
t

4. GORSKA PUKOVNIJA

K. broj 520/taj.
Pakrac, 6. listopada 1943.

Prepis

Predmet: Postupak sa zarobljenicima.

I. II. i III.—XI. Ust.-bojni.
13. sati lakih pješ. topova.
15. stožernoj sati.
Sastavak.—

Zapovjedništvo 4. gorskog zdruga Odjel Ic sa brojem 91/taj. dostavio je sljedeće:

Vrhovno zapovjedništvo oružanih snaga sa brojem 3408/taj. od 18. VIII. 1943 godine Odjel WEST.-Op-H-. dostavilo je sljedeće:

Radi objašnjenja dvojbi koje su nastale sa zapovješću o postupku prema zarobljenicima zarobljenim u borbama sa odmetničkim bandama na Iztoku i Jugu-Iztoku, izdate su u sporazumu sa državnim zapovjednikom SS. postrojbe i glavnom Njemačkog redarstva sljedeće smjernice pod Br. 4 ove zapovjedi:

1. — Kao sa ratnim zarobljenicima postupa se sa svim pripadnicima bandi koji su se u neprijateljskim uniformama ili u civilu za borbe predali ili bih zarobljeni. Zapovjedno poglavarstvo ili mjestno vojno zapovjedništvo odredit će po volji prema *svagdašnjim prilikama*, dali će se postupati sa zarobljenim osobama na neposrednom ratnom borbenom području — kao sa ratnim zarobljenicima ih ne, a kojima se nemože dokazati nikakva borbena djelatnost protiv nas, ali su osumnjičeni kao banditski pomagači.

2. — Od postupka kao sa ratnim zarobljenicima izuzimaju se:

¹ Fotokopija ustaško-domobranskog prijevoda, pisanog na mašin' nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8 4—4. k. 107.

a) Pripadnici bandi koji su se bez borbe sa ili bez oružja bez obzira u kakvom odijelu — predali Njemačkoj ili kojoj savezničkoj vojsci.

5 takvima se postupa kao sa prebjeglina:

b) Pripadnici bande koji se zarobe u Njemačkoj ili koje savezničke vojske uniformi — ne prebjezi — *takvi se nakon potrebnog ispitivanja strijeljaju.*

3. — U naročito podmuklim prestupcima — djelatnostima — bandita i njihovih pomagača su zapovjednici u rangu najmanje zapovjednici divizija opunomoćeni narediti da se nitko ne zarobljava t. j. da se *zarobljenici i pučanstvo na području borbe smije streljati.*

Bez naročitih zapovjedi rukuje mjestni zapovjednik na vlastitu odgovornost.

*Glavar vrhovnog zapovjedništva
oružanih snaga — general —
— K e i t e l — v. r.*

Dodatak gl. zapovjednika Jugoistoka: Br. 4 stroj glasi:

4. — Oni muški zarobljenici zarobljeni u borbama sa bandama na operativnom području, vojnom području, na području Istočnog komesarijata generalnog guvernera i Balkana u starosti od 16 do 55 godina smatrat će se u buduće ratnim zarobljenicima. Isto vrijedi i za muškarce u novo osvojenim područjima istoka. Oni se moraju dovesti u zarobljeničke logore i odavde odpremiti na rad u Njemačku.

Glavni zapovjednik Jugoistoka.

—O+Kdo. H. Gr. F.—

Ia Id br. 9543/taj.—

Preveo na Hrvatski sa Njemačkog poručnik Videc.

Prednje se dostavlja radi znanja.—

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK:
(Julijo Fritz)
Fritz v. r.

212/Taj.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 6 OKTOBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU LIVNA I DUVNA OD STRANE JEDINICA NOV¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO

S A S T A V A K

5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J. S. broj 1301/Taj.

U Sarajevu, dne 6. listopada 1943.

Predmet: Zauzeće Livna i Duvna
po partizanima.

GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA (Sig. Odjel)
ZAGREB
ZAPOVJEDNIČTVU III ZBORNOG PODRUČJA SARAJEVO
ORUŽNIČKOM KRILNOM ZAPOVIJEDNIČTVU JAJCE u
TRAVNIKU

Zapovjednik oružničkog voda Bugojno iz Posušja krugovalnom brzojavkom javlja:

„2. listopada 1943. partizani su zauzeli Livno i Duvno.⁸ Pod pritiskom partizana V djelatni ustaški zdrug iz Livna i oružnički krstareći odjeli Livno, Glamoč i Duvno povukli se u Posušje (24 km jug. istoč. od Livna). U borbi kod Duvna nestao je 1 oružnik iz krstarećeg odjela Duvno i 3 oružnlka iz krstarećeg odjela Livno. Jačina partizana oko 5.500 naoružanih tenkovima, topovima i većim brojem bacača mina. Glavni vođa partizana je Vice Buljan kojem su se pridružili Talijani i četnici.“

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zapovjednik, pukovnik
Čamil Osmanagić
Osmanagić s. r.

1301/43

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 55/3—2, k. 149.

² Duvno je oslobodila Prva proleterska brigada, a Livno jedinice Četvrte divizije. Treća proleterska i Prva dalmatinska brigada. Vidi dok. br. 14, 15, 16, 182 i 183.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DOMOBRANSKE BOJNE U
GACKU OD OKTOBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA
JEDINICA NOV NA PODRUČJU GACKA¹

Zapovjedništvo Dom-do bojne Gacko
Broj: 143/tajno

Izvještaj o djelovanju i
radu Dom-do bojne u mje-
secu kolovozu 1943.—

Zapovjedništvu 6. oružničke pukovnije

Mostar

24-VIII-1943 pojavili su se partizani u kotaru Gatačkom u jačini od 450—500 ljudi.² Poslije razbijanja 3. divizije oko Lebršnika, Vratara i Cureva izgleda da su se vodje partizana povratili u svoje nadležne kotareve da bi u zgodnom momentu podigli ustanak. Tako su uličili kao zgodu Badoljovu nevieru i mobilisali su svoje i njima naklonjeno ljudstvo i otpočeli akciju. Provalili su od Lebršnika u južni dio Gacka i u selu Starim i Novim Dulićima zalogorovali su na zgodnom mjestu pod planinom Sominom.

Akciju protiv partizana otpočela je njemačka kompanija iz Gacka sa 300 momaka iz naše Domdo bojne. Akcija je otpočela istočno od Kule³ preko Pustog Polja, Dobrelja i Dahanića⁴ do sela Kazanaca. U tome selu dobila je momčad Domdo bojne zadatak da pregleda Sominu planinu i selo Hanta⁵ prema Bileću, a njemačka kumpanija pošla je na sjever preko Lipnika na Gr-gurevu baru⁶ i Krivodol⁷ u Pivi. Momčad Dom-do bojne nijesu imali u ovim operacijama gubitaka. Nijemci su imali oko 20 mrtvih.

¹ Original, pisan plavim mastilom. nalazi SP u arhivi Vojnoisto-
riskog instituta pod reg hr 45'17—2, k 105.

Na dokumentu nema datuma, ali je na sprovednom aktu Zapo-
vjedništva R oružničke pukovnije stavljen 6 oktobar 1943 godine.

⁵ Na ovom sektoru nalazila se Deseta hercegovačka NOU brigada.
Vidi tom IV knj. 16, dok. br. 15.

⁵ Kula Fazlagić

⁴ Danici

⁶ Korita

⁶ Na karti 1:100.000 nije nađeno.

⁷ Krivi Do

II. Raspršeni partizani sakupljaju se u selu Bodeništima⁸ kod glasovite kote Dobrovrh⁹ i opet otpočinju akciju 1-IX-t. g. — Akcija započeta ovaj put vodila se u pravcu sela Bodežišta oko Dobrovrha i Borča, a u kojoj učestvuju pored 60 njemačkih vojnika 40 četnika i 160 momčadi Dom-do bojne. — Očišćen je ovaj put sjeverni Gacka, ali naša bojna imala je 4 mrtva i 2 ranjena. Među poginulim je i barjaktar Dom-do bojne Ahmo Čustović. — Ovaj naš teški gubitak nanijeli su nam partizani najordinarnijom prevarom. Obukli su odijela njemačkih vojnika, šljemove i oružje i došli do naše patrole razgovarajući se njemački. Naši uvjereni da su to Nijemci prišli su im i rukujući se s njima i ne sluteći nikakvo zlo i pustili da partizani obučeni u njemačka odijela naprave oko njih krug i razgovor je počeo dalje. Najednom su njima iz pozadine prišla 4 partizana sa petokrakom zvijezdom na kapi i oni su se umiješali u razgovor i najzad zavikali našim da polože oružje. Koliko je to bilo iznenađenje za naše borce kad su uvidjeli u kakvom su se čudu našli. S izguljenim noževima jurnuli su na partizane, probili obruč oko sebe i potrčali niz Dobrovrh. Četvorica naših boraca među njima i barjaktar pogiboše i ostaviše svjetao primjer kako se služi domovini i brani njena čast. Ovo sveto junaštvo naših boraca na Dobrovrhu 6-IX t. g. nema primjera. Nijemci su imah 2, četnici 4 mrtva borca. Sutradan svi Nijemci su ostavili Gacko 1 otiš u Nevesinje. U Gacku je ostala Dom-do bojna sa četnicima.

III. Partizani sada smišljaju nov plan da predobiju u svoje redove sve pravoslavno žiteljstvo u cijelom gatačkom kotaru. Oni obećavaju tome narodu da će napasti muslimanska mjesta Gračanicu varoš Gacko, i najzad Kulu. Obećah su pravoslavcima da opljačkaju ta mjesta potpuno. i najzad da ih zapale. 80—90 > četnika uskače u njihove redove. Milorad Popović odstupa iz četničkog sela Miholjača 9-IX — kroz Gacko sa 42 četnika, koji su mu ostali vjerni i odlazi u Fojnicu. U Gračanici se zadržaje 2 sata i obećaje pomoć s boka našim borcima u selu Gračanici. Sutradan počinje partizanski napad na selo Gračanicu u 6 sati.¹⁰ Partizanske rulje pojačane domaćim četničkim odredima jurišaju na selo Gračanicu. Jurišaju sa 2 bacača i mnogo teških i lakih strojnica. Vatra je bila strašna, a kako je Gračanica bila pod visokim brdima skoro u polju nije joj se pomoć mogla dati iz Kule nikako. Bacači su gađali direktno u selo ali su se naši borci držali hrabro u Gračanici, sve do 3 sata poslije podne.

" Bodežište

• Dobri Vrh

¹⁰ Napad na Gračanicu i Gacko izvršila je Deseta hercegovačka NOU brigada.

U 3 sata narod se povlači iz Gračanice koristeći nisku obalu rijeke i kao zmija u dugoj liniji pod kišom kuršuma povlači se u Kulu, a za njom borci noseći ranjene. Mrtvih nije bilo. U selu su ostala 2 naša sakata čovjeka, koji su prepoznali dojučerašnje četnike kako su sada navalili u selo. sa stotinama žena i djevojaka da pljačkaju po Gračanici žito, mrs, haljine i ostalo. I zbilja partizani su odbijali pomoć pod selom od Kule, a u selo je navalila rulja koja je nosila iz kuće sve, slagala na gomile i octgonila na kolima i konjima u srpska sela. U 8 sati sva je Gračanica zapaljena. Gračanica uvita u dimu i plamenu izgledala je kao plameno more i budila u Kuljanima srdžbu. Nije bilo govora o ostupanju u planinu i ostavljanju domova i porodice i prepuštajući ih na milost i nemilost rulji koja od Gračanice napravi zgarište. Ne, niko ne smije stupiti iz Kule — glasila je zapovijed. I zbilja da je došlo do navale, neprijatelj bi došao kao nekad u Kartagi na samo zgarište. Kuljsku odlučnost opazio je neprijatelj sa svojim delegatima. Naime 11./IX poslao je u Kulu neke pregovarače koji su tražili da se Kula priključi partizanima obećavajući brda i doline, i sve ljepote ovoga i onoga svijeta. Kuljani su rekli „Ne“. Ne nikako s vama i ako dodjete nećete živi otići. Plan obrane bio je ovakav: 2ene i djecu sklonili u kuće sa stokom. Ne napuštati živi položaje i ništa više. — Muški odgovor Kuljana neprijatelje je naveo na razmišljanje i rezonovao je ovako: Imamo 500 boraca, među njima 180 proletera, još 400 novopridošlih bivših četnika i četničkih ulizica. Svega 900. Kuljana ima u Dom-do bojni 500 i 150 milicionera odlučnih da u obrani Kule izginu. I mirovali su sve do 16-IX. — Toga dana su potajno prikupili sve svoje snage u selu Pržinama i Stepenu prije zore tako da bi odatle jurnuli na najjaču poziciju Šarića Grede, koja brani Kulu sa istočne strane. Dok su se tako pripremali za napadaj, pojavio se je jedan njemački kamion sa 1 motociklom, sa Kobilje Glave pravo na Stepen. Kula je bila sva na nogama u zoru, jer je po fenjerima i dovikivanju straža opazila kretanje partizana. Još dok se kamion spuštao polako niz Kobilju Glavu glasnici su sa Šarića Grede pronijeli glas „Eto Nijemaca.“ — Sve naoružano jurnulo je na Šarića Grede a pravo na Stepen. jer su već partizani napali Nijemce u kamionu. Tako su se slučajno 16-IX — našli na Stepenu Kuljani i partizani da podijele mejdan. Nastala je vrlo jaka pucnjava s obje strane stepenskog klanca, a u klancu dolje iznenadjeni Nijemci vikali su Milic..., Milic..., Deutsch... Pucnjava je trajala kratko i sada se vidjelo kako partizanske grupe brzo odstupaju na jug prema Kobiljoj Glavi a gdje su ih dočekali slabi odredi bilećkih četnika, koji su se razbježali prema Bileći. Kuljanima je sada odahnulo jer su uvidjeli da su par-

lizani obična rulja koja se razbježi čim se muški dočeka. Poni-
nijeli su 3 ranjena i liječili ih. Sutradan odkotrljali su se kao
u klupku partizani i četnici, bijući ljuti boj niz Korita sve do
Bileće. 22/IX ušla je Kuljska momčad u Gacko iz kojega su se
partizani na vrat na nos izvukli.

Zapovjednik Dom-do bojne
nadporučnik: Krvavac Camil

BR. 187

PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORU-
ZNICKOG KRILA MOSTAR OD 6 OKTOBRA 1943 GOD. O
SITUACIJI NA PODRUČJU HERCEGOVINE¹

ZAPOVJEDNIŠTVO ORUZNICKOG KRILA

Br. 1949/taj

6 listopada 1943.

Mostar

Tajno

Predmet: Doglasno izvješće
za minulih 15 dana.

- 1.— ZAPOVJEDNIČTVO 6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
- 2.— VELIKOM ŽUPANU VELIKE ZUPE HUM
- 3.— ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI MOSTAR
- 4.— ZAPOVJEDNIČTVU MJESTA MOSTAR
- 5.— ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČKOG KRILA: SARAJEVO,
TRAVNIK.. OMIS I DUBROVNIK.

Temeljem odredaba privremenog uputa za rad i organiza-
ciju izvještajne službe u vojsci i zapovjedi Vrhovnog oružničkog
zapovjedništva J. S. Br. 321/taj. od 31-VII-1941. podnosim do-
glasno izvješće od 20. rujna 1943. do danas.

I OBĆA UNUTARNJA SITUACIJA

1. — Raspoloženje naroda:

Pučanstvo je još uvijek pod utiskom događaja u vezi sa
izdajničkim stavom Italije. Poraz Italije i priključenje Dalma-
cije i djelova Istre Hrvatskoj državi naišlo je na veliko zadovolj-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 19/10—1, k. 157.

stvo ovdašnjeg pučanstva. Stanoviti krugovi koliko su zadovoljni ujedinjenjem svih Hrvatskih krajeva u nezavisnu Državu Hrvatsku, toliko ih baca u brigu sudbina države koja je obkoljena stranim i unutarnjim neprijateljima. Unutarnji neprijatelji usredotočili su sve sile protivu obstanka države, tako da su neki opredjeljeni Hrvati prigeli glave i zauzeli stav izčekivanja, a napustili svoj izraziti stav hrvatstva.

Grkoistočnjaci su bez razlike zakleti neprijatelji hrvatstva, i pozornošću prate međunarodne događaje. Uspjehe Engleza i Amerikanaca na bojištima smatraju svojim oslobodjenjem i zidanjem velike Srbije. Pozivima naših vlasti za domobranstvo, ne odazivaju se, već naprotiv reaguju prijetnjama što se prinukavaju za hrvatsku vojsku. Na području kotara Nevesinje, podijeljeni su na dvije frakcije: četničku i partizansku i zametnuli međusobnu borbu. Četnici pod vodjstvom Petra Samardžića² u borbi protiv partizana koje predvodi Dušan Brstina, uživaju potporu njemačkih vlasti.

2.— Četnička akcija:

Četnici su pritajani, premda formalno rastureni održavaju međusobne veze kako nebi bili iznenadjeni događajima. Aktivni su oni u Nevesinju koji pripadaju grupi Petra Samardžića i bore se protiv partizana.

Kao važniji događaji iznose se:

25-IX-1943. zametnuta je borba u selu „Biograd“ (6 km. južno od Nevesinja:) između pravoslavnog stanovništva t. j. četnika pristalica Petra Samardžića i skupine partizana koje predvodi Dušan Brstina. Borba je trajala od 2100 do 0300 sata. Četnici su imali 3 ranjena, a kod partizana su gubitci nepoznati.

28-IX- u 1730 sati na putu između Dobrog Polja i Fojnice (: 10 sjev. zap. Gacka:) kotar Gacko, četnici su skinuli iz samovoza milicionera Fehima Šakovića iz Gacka. Istog su zlostavljajući odveli u nepoznatom pravcu, za čiju se sudbinu nezna. Među napadačima pripoznat je četnik Vukašin Bratić iz Dobrog Polja. Vod Nevesinje izvjestio je njemačko zapovjedništvo radi preduzimanja mjera.

Pukovnja brzoglasno izvještena od strane voda Nevesinje.

28-IX- pravoslavni sveštenik iz Mostara, Vukan Ružić prešao je preko sela Bijelo Polje, i otišao u selo Zimlje (:27 km sjev. ist. cd Mostara:) gdje je održao sastanak sa četničkim kapetanom Milutinovićem i poručnikom Ristom Greda. Pretpostavlja se da je na sastanku bilo govora o podizanju ustanka od strane Srba.

Nadležne vlasti su izvještene.

² Četnički -komandant u Nevesinju

2.— O komunizmu:

Ovaj hvata sve više korijene i pojačava opasnost. Ovo se opaža u jačoj mjeri od kapitulacije Italije. Ispravni Hrvati strahuju i obezglavljeni su pred opasnosti pobunjenika, nemajući samopouzdanja pred sutrašnjicom, pa oni slabijeg duha pridružuju se partizanima misleći naći se zaštićenijim u slučaju poraza sila osi i tako redovi partizana postaju jači i djelatniji.

Kao važniji događaji zabilježeni su:

15-IX-oko 2100 sati grupa partizana napala je mjesto Bradinu, kotar Konjic. Posada je primila borbu i partizane nakon kraće borbe odbila. Gubitaka na nijednoj strani nije bilo.

16-IX-oko 80 partizana pod vodjstvom Salke Fejića iz Mostara,³ došlo je u selo Glavatičevo, (:32 km. juž. od Konjica:) kotar Konjic. Isti nisu preduzimah nikakvih represalija.

Postaja Konjic izvjestila je nadležne:

17-IX- 2350 sati, oko 400 partizana upalo je u mjesto Ostrožac,⁴ kotar Konjic, te munjevitim naletom zauzeli 2 najglavnija bunkera koji su dominirali nad Ostrožcem. U prvom bunkeru uhitili su 8 domobrana-strojničara sa 2 strojnice, 1 strojnom puškom i 1 lakim bacačem a u drugom bunkeru uhitili su 15 domobrana sa strojopuškom i 1 malim bacačem.

Sa željezničke postaje potisnuli su stražu i zapalili 2 vagona. Oružnici postaje Ostrožac sa djelovima domobranstva, zauzeli su na čuvanje 2 mjestna mosta i boreći se iste sačuvah od uništenja. Istom prigodom partizani su opljačkah iz mjestne pošte 20.000 kn. gotovog novca i neke pakete. Opljačkali su ured mjestnog zapovjedništva, te stanoviti dio državnih i privatnih stvari iz oružničke vojarne u Ostrožcu. Nakon dolazka oklopljenog vlaka, partizani su napustili Ostrožac i pri tome odveli 40 domobrana, 2 željezničara sa 2 strojnice, 2 strojopuške, 2 mala bacača, 27 pušaka, 4 sanduka naboja za strojopuške i 7 domobranskih konja. U borbi koja je trajala od 0230 sati, ostao je mrtav jedan partizan, dok na strani oružnika nije bilo gubitaka.

Pukovnija i nadležni izvještjeni pod ovdašnjim brojem 1458/taj.

17—18. rujna 1943. po mjestu Ljubuški, rasturani su partizanski letci raznih primjeraka i sadržine. Letci su upereni protivu fašizma i Njemačke. Pozivaju se pristaše⁵ bivše HSS da se grupišu u redove partizana i sa puškom u ruci istjeraju okupatori.

³ Odnosi se na Mostarski bataljon.

⁴ Odnosi se na jedinice Ramskog NOP odreda Četvrtog bataljona Devete NOU brigade. Vidi dok. br. 19 i 38.

⁵ Vjerovatno pristaše (pristalice)

Postaja Ljubuški pod br. 551/taj. izvjestila je pukovniku.

18-IX- oružnici postaje Vitina obilazeći reon naišli su na putu između sela Veljaka i Vojnića jedan komunistički letak pod naslovom „Narodu Ljubuškog kotara“. U letku se prikazuje [s]lom Italije pod udarcem slovenske braće „Rusa“ i naglašava skoru propast Njemačke. Pozivlje narod u borbu protiv okupatora.

Postaja Vitina pod br. 458/taj. izvjestila je pukovniku.

23-IX- prilikom odlaska mladića na stavnju iz Ljubuškog za Mostar, Hadžalić Ibri i Šuhalić Huso iz Ljubuškog pjevali su nedozvoljene pjesme: „Hajmo braćo muslimani zovu nas partizani, ja odlazim u domobrane a za 2 dana u partizane“ itd.

Postaja Ljubuški izvjestila je pukovniku i nadležne.

28-IX- oko 2400 sata jedna skupina partizana minirala je most na rjeci „Suvaja“ između sela Postranja i Proložca (:6 km. zap. Imotskog:). Most je onesposobljen za promet. Njemačke ni naše postrojbe nisu preduzimale akcije protiv ovih bandita.

27-IX- njemačke vojne vlasti u Imotskom uhitile su 1 muškarca i 3 ženske u Imotskom, pod sumnjom da su stali u vezu sa partizanima.

2-X- u 2200 sata oko 30 partizana napalo je selo „Krekoše“* (:12 km. jug. ist. Nevesinja:). Četnici su odbili napad partizana i u borbi je jedan četnik ranjen, a gubici na drugoj strani su nepoznati.

Vodni zapovjednik u Nevesinju izvjestio je nadležne brzo-glasom.

3-X- oko 100 partizana napalo je selo „Šipoši“⁷ (:16 km. jug. zap. od Gacka:) kotar Gacko. Četnici vode borbe sa partizanima. Nijemci iz Nevesinja pošli su četnicima u pomoć.

Vod Nevesinje izvjestio je nadležne brzo-glasom.

29-IX- u 0500 sati, jedna grupa partizana napala je stožernu sat 1. domdo pukovnije između mjesta zv. „Babice i Jegulje“ trigometrička toč. 716 i 693 (:10 km jugoist- Imotskog:). Partizani su pomoću prispjelog topništva iz Imotskog protjerani u pravcu sela Krstacije (:zapadno Imotskog:). Borba je trajala do kasne noći. U borbi su uhvaćena 4 partizana a jedan partizan poginu. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Postaja Sovići izvjestila je pukovniku.

..— *Akcija rad i kretanje sumnjivih osoba, tuđinskih agenta, provokatora i antidržavnih elemenata:*

Nije zapaženo.

• Vjerovatno Krekovića
' Sipačno

5.— *O prilikama prehrane i prometa:*

Prehrana za sada je snošljiva i zadovoljava. Hrvatsko življe kotara Nevesinje, izvozi hranu za Mostar, iz straha da se Njemačke postrojbe povuku iz Nevesinja pa bi ih dostigla pljačka pobunjenika.

Prometne veze — željezničke i suhoputne gdje postoje odvijaju se redovno.

6.— *O stranoj promidžbi u narodu:*

Vrši se krugovalom iz Londona, Moskve i drugih tajnih postaja.

7.— *Odnosi vojske sa ustaškim i građanskim vlastima:*

Normalni.

8.— *Odnosi sa savezničkom vojskom:*

Dobri i korektni.

21-IX- 2200 sata u mjestu „Pregradje“ kod Ljubuškog, 2 njemačka vojnika iz nepoznate jedinice upali su u kuću Mare udove Zorić, odnели joj 3.000 kn. gotovog novca, prolili iz bureta 3 hl. vina i sobom poneli jednu flašu vina od 12 litara. Pri nasilnom ulazu u kuću, razbili su vrata, tako da su je oštetili ukupno 35.500 kn.

Istom prigodom njemački vojnici razbili su vrata na kući Blaža Zorića iz Pregradja oduzeli mu 200 litara vina, 2 pletenke-flaše po 12 litara vina, jednu novu mušku košulju, 2 ženske nove bluze, 1 prostiračrutu, 2 kotura konca, 1 brijaću britvu 2 komada sapuna, 2 kutije cigareta, 1 kg. šećera i gotovog novca 10.000 kuna. Ukupna vrijednost 54.760 kuna.

21-IX- oko 2400 sata. zaustavio se ie jedan njemački teretni samovoz pred kućom seljaka Tome Pavlovića u selu Studenci, kotar Ljubuški. Vojnici su blokirali kuću, pa mu iz dvorišta uzeli jednu svinju tešku 120 kg., natovarili u samovoz i o3vezli za Ljubuški.

Oštećenici su događaje prijavili njemačkom zapovjedništvu u Ljubuškom. ali su dobili niječan odgovor, odbacujući krivice na prolazeće trupe. Oštećeni Pavlović pripoznao je kožu od svoje svinje kod jedne osobe koja je kožu kupila od njemačkih vojnika za 700 kn.

Postaja Ljubuški događaj je javila vlastima.

II. STANJE U VOJSCI I ORUŽNICTVU:

1.— *Raspoloženje i stega:*

Kod oružnika na dostojnoj visini, a kod pomoćnih oružnika nezadovoljava. Isti su stupili u oružništvo samo da izbjegnu služenje u domobranstvu a kod oružništva primljeni iz nužde usljed malog broja oružnika.

2.— *Incidenti i neredi većeg značaja:*

Nije bilo.

3.— *Uticaj strane izvještajne službe i neprijateljske promidžbe:*

Nadlietanje neprijateljskih zrakoplova nad našim zemljištem prosipanjem letaka i lažnog tvoriva, narod sve više pada uticaju strane promidžbe i više vjeruje u uspjeh partizana u njihovoj akciji.

4.— *Bjgunstvo iz oružništva:*

20-IX-1943. sa oružničke postaje Nova Sela, kotara Metković, samovoljno se je udaljio pričuvni domobran Ivan Bašić, rođen u selu „Ošlje“ kotar Dubrovnik. Postaja Nova Sela za istim je raspisala potragu.

5.— *Ponašanje momčadi van vojarne:*

Po propisu.

III. VANJSKA SITUACIJA:

Nema se podataka.

IV. VAŽNIJI DOGAĐAJI:

13-IX-1943, nad područjem kotara Ljubuški u 0300 sata letio je jedan strani zrakoplov i prosipao letke na našem i talijanskom jeziku. Letci su upereni protivu naše države i saveznika.

Postaja Sovići izvjestila je nadležne.

24-IX- u 1100 sati letjela su 3 njemačka zrakoplova „Štuke“ nad područjem kotara Imotski, tako da je jedan ispod sela Gorice ispustio jednu bombu, koja je eksplodirala bez štetnih posljedica za stanovništvo.

Postaja Sovići izvjestila je pukovniku.

25-IX- u 1400 sati jedan roj domobrana povoznog sata iz Mostara, tovario je sijeno u mjestu Blagaju na vojnička kola,

pa kada su kola bila natovarena, domobran Frček Mijo potjerao je konje. Konj ispod kola bacio se je nogom i Frčeka pogodio pod lijevu sisu, tako da je isti na mjestu ostao mrtav.

Postaja Blagaj izvjestila je nadležne.

V. OBĆI ZAKLJUČAK:

Stanje javne sigurnosti na području krila sa obćeg gledišta je nepovoljno, jer pobunjenici sa svih strana ugrožavaju područje. Momentano krupnijih događaja nema i za sada su prilike snošljive.

Oružničke postaje koje su svojedobno oduzete pobunjenicima još nisu obnovljene, a to su: Umoljani, Glavatičevo, Rujište, Klinja, Kruševljani, Lukavac, Rilje, Fojnica i Opuzen.

Obnovljena je postaja Bjelemić 25-IX-1943., a postaja Rogotin koja je 9-IX- od partizana rasturena, odmah je nakon par dana obnovljena.

Preseljena je u drugo mjesto: postaja Ivan u Bradinu, a Rujište u Bijelo Polje.

(M. P.)

Zapovjednik krila
dopukovnik (G. Mihanović)
G. Mihanović

L'PUTSTVO ZAPOVJEDNICTVA TREĆEG ZBORNOG POD-
RUČJA OD 7 OKTOBRA 1943 GOD. O RASPOREDU
I UPOTREBI OKLOPNIH VOZOVA¹

ZAPOVJEDNIČTVO
III. ZBORNOG PODRUČJA
Glavnostožerni odjel
Glst. Br. 1259/taj.

PRIEPIS.
Najžurnije

U Sarajevu, dne 7. X. 1943.

Predmet: Upotreba želj. oki.
vlakova.

ZAPOVJEDNIČTVU:

- 2. gorskog zdrugaa,
- 2. i 6. gorske pukovnije,
- Zagrebačke konjaničke pukovnije,
- II. bojne prom. zdrugova,
- XVI. i XVII. ž. str. bojne,
- Sarajevskoj posadnoj bojni,
- mjesta Sarajevo,
- 3. sati oki. vlakova.

Pred. orsa kod rav. N. D. Z. Sarajevo.
Sastavak.

Savezno zapovjedi 369. pješačke divizije Ia Broj 1370/tajno
od 2. listopada o. g. o rasporedu i uporabi željezničkih oklopijenih
vlakova.—

Z A P O V J E D A M :

1.— Raspored hrvatskih i njemačkih oklopljenih vlakova
ima biti prema sljedećem, počam od 3. listopada 1943. godine:

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 46 4—4, k. 149 B

Oklopni vlak	Posadno mjesto	Osigurava prugu
2. oklopni vlak Lisac (Fuchs)	Podlugovi	Sarajevo—Visoko (uklj.)
2. oklopni vlak Vuk (Wolf)	Stambulčić	Sarajevo—Stambulčić
2. oklopni vlak Ris (Luchs)	Konjic	Sarajevo—Rama (uklj.)
Pom. oklopni vlak Bistrica	Breza	Podlugovi—Breza
Pom. oklopni vlak Neretva	Jablanica	Rama (isklj.)—Mostar (isklj.)
Pom. oklopni vlak Zenica I	Zenica	Zenica (uklj.)—3 km. z. od Begov Hana
Pom. oklopni vlak Zenica II	Lašva	Lašva (uklj.)—Zenica (isklj.)
Zelj. oki. vlak Lav (Löwe)	Kakanj	Lašva (isklj.)—Visoko (isklj.)
Zelj. oki. vlak Tigar (Tiger)	Zepče	3 km. z. od Begov Hana—Zavidovići (uklj.)
Zelj. oki. vlak Panter (Panther)	Maglaj	Zavidovići (isklj.)—Rječice (uklj.)
Pom. oki. vlak Travnik	Travnik	Lašva (uklj.)—Travnik

2.— Posade za vlakove imaju biti:

- za oklopne vlakove Ris Vuk i Lisac: 3 sat oki- vlakova
- za oklopni vlak Neretva: 2. gorska pukovnija,
- za oklopni vlak Bistrica: Niemci,
- za oklopne vlakove Zenica I. i II.: XVII. želj. str. bojna.
- za oklopne vlakove Lav, Tigar i Panter: Niemci.

3. — *Podredjeni su:*

- oklopni vlak Lisac: preko 3. sati oklopljenih vlakova zapovjedništvu III. Z. P.,
- oklopni vlakovi Vuk: oružn. vodu „Goražde" u Palama,
- oklopni vlakovi Ris i Neretva: 2 gor. pukovnji.

- oklopni vlak Bistrica: Niemcima,
- oklopni vlakovi Tigar i Travnik: 369. pukovniji,
- oklopni vlakovi Panter, Zenica I. i II.: stožeru za osiguranje željeznica „D" u Doboju.

Zapovjednici pojedinih područja osiguranja mogu neovisno od ovog odnosa podređenosti raspolagati sa oklopnim vlakovima sami, ako to taktičko stanje žurno zahtijeva.

Tako mogu upotrebiti:

- oklopni vlak Lisac: zapovjednik bojne prič. lov. pukovnije u Konjicu,

- oklopne vlakove Zenica I. i II.: zapovjednik 369. p. p.

- oklopni vlak Panter: zapovjednik 369. oki. lov. sklopa.

4.— Oklopni vlakovi Ris. Vuk i Lisac: mogu se u slučaju potrebe podijeliti i istovremeno upotrebiti na obje strane svojih posadnih mjesta.

5.— *Zadatak* oklopnih vlakova je osiguranje najvažnijih vještačkih objekata na dodijeljenim im prugama.

6.— *Osiguranje željezničkih pruga* stražama za osiguranje i oklopnim vlakovima traje od početka mraka do izlaza sunca. Za ovo vrieme kao i u magli potrebna je pojačana pozornost i pojačanje osiguravanja. Za to određeni časnici imaju neprekidno nadzirati stratare, osobito noću. Na slučaj opasnosti mora biti osiguran najžurniji zbijeg onog osoblja koje trenutno nije u službi. Napadaje na željezničke pruge i vještačke objekte treba osujetiti upotrebom svih srestava i snaga.

Nemarnosti u tom pogledu imaju se najstrožije kazniti.

7.— *Polaganje mina*, koje se izvrši kod željezničkih vještačkih objekata, imade se odmah javiti ovome zapovjedništvu i podnieti plan minskih polja.

8.— Zapovjed ovog područja Glst. Br. 943/tajno od 21. IX. o. g. stavlja se van krieposti.

Zastupa zapovjednika
general (Pacak)
Pacak v. r.

Za točnost:

Izvjestitelj za javnu sigur.
satnik
Eduard Skuk
Skuk

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE U GORICI OD 7 OKTO-
BRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA NJEMAČKU
KOLONU NA PUTU TREBINJE—BILECA¹

ORUŽNIČKA POSTAJA

Taj. Broj 307.

Gorica dne 7. listopada 1943.

Predmet: Akcija njemačkih
trupa protivu partizan-
skih odreda.

6. p. DIVIZIJI	MOSTAR.—
6. ORUŽNICKOJ PUKOVNIJI	MOSTAR.—
ORUŽNIČKOM KRILU	DUBROVNIK.—
KOTARSKOJ OBLASTI	TREBINJE.—
ORUŽNIČKOM VODU	TREBINJE.—
ORUŽNICKOJ POSTAJI	TREBINJE.—

Dne 6. listopada 1943. oko 18.00 na 11. kilometru sjevero istočno od varoši Trebinja, u selu Mosko kotar Bileći, jedna njemačka bojna koja je išla prema Bileći u selu Mosko kotar Bilečki. sukobila se sa partizanskim odredima,² i tako se borba vodila istog dana do 23.00 sata, te nakon veće nadmoćnosti od strane partizana njemačka jedinica se je povukla u selo Jasen istočno od varoši Trebinja na 9. kilometru i tako zauzela položaj kotu Kravicu, Jasen i kotu Gljivu, te su ih sutra dan t.j. 7 listopada 1943. oko 0.4.00 sata ponovo napali partizanski odredi i tako se borba vodila sve do 0.5.00 sati, gde su partizani dosta dobro postradali, što u mrtvim i ranjenim računa se oko 100 osoba, te su se nakon toga partizani povukli i na licu mjesta je nadjeno oružja kao i bacača mina koje su partizani ostavili za sobom.—

U koliko se je moglo saznati od privatnih osoba, partizanima je naročiti cilj da bi prešli preko Lastve u selo Grab—Zubci jugoistočno od varoši Trebinja na 16. kilometru.—

Njemačke trupe stalno pridolaze na borbena mjesta radi pojačanja i sa njima je do sada došlo nekoliko topovskih bitnica.—

Sa njemačkim trupama sudjeluju i četnički odredi i ustanovljeno je da četnici nijesu toliko aktivni u borbi prema partizanima već sve izbjegavaju.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorisko-
instituta pod reg. br. 52 17—1, k. 105.

² Vidi dok. br. 26 i 27.

Mrtvih i ranjenih od strane njemačkih vojnika nije se moglo ustanoviti, jer je područje gde se borba vodi van domašaja ove postaje.—

Partizanski odredi su zaposjeli sada selo Dubočani. Vrbno Gornje i njihov je sada položaj planinom Gluminom istočno od Trebinja na oko 16. kilometara i tako se borbe vode.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

11. X. 1943

Zapovjednik post. narednik:
(Ramo Avdić)
R. Avdić

BR. 190

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 8 OKTOBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU CENTRALNE I JUGOISTOČNE BOSNE¹

**ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
SARAJEVO**

Broj: 48—Taj—43—

Sarajevo, dne 8. listopada 1943.—

*Dnevno izvješće za dan
7. listopada 1943. godine.—*

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST --
ZAGREB
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED
X. — ZAGREB
- 3) OBCE ZAPOVJEDNICTVO REDARSTVENE STRAŽE — *ZAGREB*
- 4) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE G. MINISTAR ING. FRKOVIC —
SARAJEVO
- 5) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE ZA IZTOČNU I ZAPADNU
BOSNU G. SANDOR BENAK — BANJA LUKA
- 6) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ZUPE VRHBOSNA — *SARAJEVO*

Savezno nalogu Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942. broj: 150604/42, čast mi je dostaviti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Župi Vrhbosna za dan 7. listopada 1943 godine.—

Sinoć oko 20 sati pucali su pobunjeni na putnički vlak kod Višnje² južno od Dervente.

¹ Original, pisan na mašini nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 41'3—1, k. 198.

* Vjerovatno Bišnja (G. i D.)

Noćas u 23 sata između Renovice i Banje Stiene uslijed srušene pruge izkočio je sa tračnica stroj, tender i službena kola u kojima je bio njemački transport. Pojednosto još nisu pribavljene.

Između Ustiprača i Medjedje razrušili su pobunjenici prugu.

U Višegradu, kojega su zauzeli četnici i Talijani bilo je mnogo ljudskih žrtava, a prema tvrdnji izbjeglica računa se oko 2500 ljudi.

U Rogaticu došlo oko 6000 izbjeglica, koji su pobjegli iz Višegrada ispred četnika. Naše postrojbe poduzele su podhvat kod Semeća, ali je isti suzbijen od nadmoćnijih četničkih snaga.

Most na Limu i Medjedju zauzeli četnici i spalili most kod Medjedje.

Jutros oko 4 sata između Ostrožca i Zuglića putnički vlak, koji je išao prema Mostaru i Dubrovniku naišao je na miniranu prugu i uslijed toga izvmulo se 6 kola, službena i poštanska kola, 2 putnička izgorila a 3 putnička prevrnula se. Za sudbinu putnika i pojednosto nisu primljene.

Jaki neprijateljski napad na Hudeć, 3 km. zapadno od Kreke, koji je trajao od 22 do 5 sati odbiven je u krvavoj borbi prsa u prsa. Jake partizanske postave na zapadnom dielu Tuzle, oružaju ogorčeni odpor. U Tuzli imade oko 8000 partizana.³ Stanovništvo Tuzle suradjuje sa partizanima.

Jake partizanske skupine, koje se nalaze sjeverno od ceste Doboï—Tuzla pripremaju napad na Doboï.⁴ Sjeverno od ceste kod Plane, 5 km. zapadno od Kreke, prikuplja se oko 1000 partizana,⁵ koji dobivaju pojačanje iz Tuzle.

Jučer u 18 sati jak partizanski napad na postaju Puračić odbiven. Noćasnji napadi na Turbe i Travnik odbiveni.¹⁵ Oko Rastova, 20 km. južno od Travnika, prikupljaju se jake partizanske skupine iz prostora Fojnica—Kreševo,⁷ da se pridruže onim, koji napadaju na Turbe i Travnik.

U prostoru oko Kalinovika sakuplja se oko 400 četnika, pod vodstvom jednoga srbskoga pukovnika i pripremaju pokret u smjeru Dubrovnika —

Iz ostalih kotareva nema nikakovih novosti.

U samom gradu Sarajevu vladao je podpuni red i mir.—

ZA DOM SPREMNI!

(M. P.)

Upravitelj:
Petković

³ Vidi dok. br. 31 i 32

⁴ Vidi dok. br. 32.

⁵ Vidi dok. 51.

" Vjerovatno ie demonstrativni napad izvršila Sedma krajiška NOU brigada, koja ie bila na tome sektoru Vidi dok. br. 51 i 52.

⁷ Vidi dok. br. 33.

IZVJEŠTAJ PETE ORUŽNICKE PUKOVNIJE OD 11 OKTO-
BRA 1943 GOD. O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA
TERITORIJI JUŽNOG DIJELA BOSNE¹

TAJNO

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO

5. ORUŽNICKE PUKOVNIJE

J. S. Br. 1308/Taj.

U Sarajevu, dne 11. listopada 1943.

Predmet: Doglasno izvješće.

PREDSJEDNICTVU VLADE — NA RUKE PODPREDSJEDNIKA VLADE
Dr. DZAFERA KULENOVICA ZAGREB
PREDSJEDNICTVU VLADE — NA RUKE POMOĆNIKA PREDSJED-
NIKA VLADE DRŽAVNOG TAJNIKA Dr. VJEKOSLAVA VRAN-
CICA ZAGREB

GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA (Sigur. odjel) ZAGREB
ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA SARAJEVO
RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB
ZAPOVJEDNIČTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE URED I. ZAGREB
ZAPOVJEDNIČTVU SREDIŠNJE ORUŽNICKE ŠKOLE BJELOVAR
ZAPOVJEDNIČTVU 1. ORUŽNICKE PUKOVNIJE SISAK
ZAPOVJEDNIČTVU 2. ORUŽNICKE PUKOVNIJE GOSPIĆ
ZAPOVJEDNIČTVU 3. ORUŽNICKE PUKOVNIJE BANJA LUKA
ZAPOVJEDNIČTVU 4. ORUŽNICKE PUKOVNIJE TUZLA
ZAPOVJEDNIČTVU 6. ORUŽNICKE PUKOVNIJE MOSTAR

Prema uputu za organizaciju i rad izvještajne službe i za-
poviedi Glavnog zapovjedništva oružništva Taj. J. S. Br. 320 od
31. srpnja 1941. predlažem sljedeće izvješće za vrijeme od 26.
rujna 1943. do 11. listopada 1943.

I. OBCA POLITIČKA SITUACIJA:

*1. Raspoloženje naroda obzirom na unutarne i vanjske jvi-
like i događaje:*

Hrvati su dobro raspoloženi prema Poglavniku i državi,
što se očituje u podnošenju najtežih žrtava. Pravoslavci su ne-
zadovoljni i priželjkuju propast Hrvata.

Događaji zadnjih dana, povodom zauzimanja Livna, Duvna
i Kupresa po partizanima i Višegrada po četnicima Draže Mi-
haljovića uz suradnju domaćih četnika Rogatičke brigade i nji-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 14/18—1, k. 86.

hov'o nadiranje u pravcu Rogatice, te tragedije muslimana iz Višegrada, koja premašuje žrtve Foče, izazvali su uznemirenost i kolebanje, a kod muslimanskog pučanstva i ogorčenje, što se još suradjuje i vjeruje četnicima. Ovo ogorčenje se pojačava činjenicom, što četnici u svom nastupanju ubijaju uništavaju i pale muslimansku imovinu. Narod se u susretu samo pita, do kada će se podnositi ove teške žrtve. Kod muslimana se naslućuje i izvjestno neraspoloženje, što se još na području Bosne ne pojavljuje SS divizija.

Ako u najskorije vrijeme ne stupi na tlo Bosne SS divizija i ne budu poduzete najodlučnije mjere za zaštitu muslimana, vrlo je moguć obrt u dosadašnjem dobrom raspoloženju i lojalnom držanju.

2. *Četnička akcija:* Vidi prilog broj 1.

3. *Partizanska akcija:* Vidi prilog broj 2.

4. *O akciji, radu i kretanju sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i antidriavnih elemenata:*
Nije ništa pozitivno primjećeno.

5. *O stranoj propagandi u narodu:*

Pojačana neprijateljska promičba širenjem lažnih ustmenih i krugovalnih viesti, te letaka svih mogućih vrsta.

6. *O prilikama prometa i prehrane:*

Željeznički promet usljed četničko-partizanskih rušilačkih odreda ugrožen i **Trmeno** u prekidu, te se odvija sa poteškoćama. Pruga Donji Vakuf—Jajce—Bugojno i nadalje je u prekidu. Cestovni premet takedjer ugrožen.

Prehrana po selima dobra, dok je po gradovima usljed četničko-partizanskog nasilja i visokih r.abijačkih ciena živežnim namirnicama slaba.

7. *O odnosima vojske sa ustaškim organizacijama i gradjanskim vlastima:*

Odnosi su dobri.

8. *O odnosima sa savezničkim vojskama, čiji se dielovi nalaze na našoj teritoriji:*

Odnosi sa njemačkom vojskom su iskreni i srdačni.

II. AKCIJA NAŠIH I SAVEZNIČKIH ORUŽANIH SNAGA:

Veći podhvati radi zaštite pučanstva ugroženog područja nisu poduzimani.

III. STANJE U VOJSCI

Kod oružništva:

1. Raspoloženje, duh i disciplina dobra.

Redakcija je odbacila prilog br. 1, koji se odnosi na borbe sa četnicima.

2. Incidenata, nereda i izgreda većeg značaja nije bilo.
3. Bjegunstvo iz oružništva izvršili su: oružnički vodnik Husein Dautbegović, pomoćni cružnik Murat Hastor i Nezir Svraka krila Sarajevo, oružnički vodnik Andrej Golob i Marko Maleta te oružnik Mornar-Brešak Stipe krila Travnik.
4. Ponašanje častnika, dočastnika i momčadi na dostojnoj visini. Protiv eventualnih predstupnika preduzimaju se shodne mjere.

IV. VANJSKA SITUACIJA:

1. *O prilikama u pograničnim oblastima susjednih država:*
Razpoloženje naroda u Srbiji prema našoj državi je neprijateljsko.
2. *O stranim vojnim bjeguncima:*
Stranih vojnih bjegunaca na području pukovnije nema.
3. *O nedozvoljenim prelazima na granici, krijumčarenju i teme slično:*
Nisu primljena topogledna izvješća.
4. *O odnosima sa pograničnim oblastima susjednih država:*
Korektni.

V. ORCI ZAKLJUČAK:

Prema izloženom stanje javne sigurnosti, reda i mira na celom području pukovnije jako ugroženo uslied pojačane četničko-partizanske akcije. Zadnji su trenutci za poduzimanje odlučnih mjera za zaštitu našeg pučanstva, jer isto počinje gubiti vjeru u snagu države i saveznika.

VI. ORUZNICKE POSTAJE KOJE PRIVREMENO NE DJELUJU:

VII. ORUZNICKE POSTAJE KOJE SU PRESELIENE U DRUGO MJESTO

Krilo Sarajevo: oružnički vod. postaja i krstareći odjeli Višegrad u Rogaticu i oružnička postaja Ledići u Trnovo.

Krilo Jajce: oružnički vod Livno i krstareći odjeli Livno, Glamoč i Duvno u Pesušje.

VIII. ORUZNICKE POSTAJE KOJE SU OBNOVLJENE:

Krilo Sarajevo: Oružnička postaja Trnovo.

ZA POGlavNIKA I ZA DOM SPREMNI!

(M. P.)

Zapovjednik, pukovnik
Ćamil Osmanagić
Osmanagić

3. *Partizanska akcija:*

Partizanska djelatnost pojačana je u posljednje vrijeme osobito na području oružničkog krila Jajce i Travnik, jer su se partizanske bande posle sramne kapitulacije Badoglijeve vojske dočepali talijanskog oružja i streljiva, pa naoružani modernim oružjem zajedno sa Talijanima vrše napadaje čak i na veća mjesta, vlakove i razaraju željezničke pruge.

Kao važnije iznosim sljedeće dogodjaje:

14. rujna 1943. u 0600 sati oko 2000 partizana 9. krajiške brigade ojačani skupinama iz Janja i Vukovskog napali su Duvno (21. km. j. i. od Livna). Borba se je vodila celog dana. Usled nadmoćnosti partizana naša posada sa oružnicima u toku noći povukla se u Livno. U ovoj borbi poginuo je ustaški poručnik Ante Lišiš i dvoica ustaša, dok su 3 ustaša i 2 domobrana ranjeni. Partizani su zapalili jedan teretni samovoz 5. ustaškog zdruga, opljačkali skladište hrane i odiela. kao i nešto hrane, nekoliko kabanica i gunjeva oružničkog krstarećeg odjela. Noću 15/16. rujna o. g. partizani su sami napustili Duvno i krenuli navodno za Split. 16. IX. o. g. naša posada i Oružništvo vratili su se iz Livna u Duvno. Ustanovljeno je, da su partizani u Duvnu imali velike gubitke u mrtvim i ranjenim.

14. rujna 1943. u 1900 sati skupina partizana izvršila je napadaj na mjesto i oružničku postaju Trnovo³ (22 km. j. od Sarajeva). Nakon trosatne borbe i usled nadmoćnosti neprijatelja naša posada i oružništvo povukli su se pod borbom u smjeru sela Trebečaja i Rakitnice (3.5 km. z. od Trnova). Dva oružnika zarobljena, koji su 19. IX. o. g. uspjeli pobjeći i vratiti se. Akcijom naših i njemačkih oružanih snaga Trnovo je 18. IX. o. g. vraćeno u naše ruke i oružnici vraćeni na svoju dužnost.

19. rujna 1943. u jutarnjim satovima došla je jedna skupina partizana u selo Karačići (5 km. j. z. od Rogatice) gdje su ubili jednog seljaka i opljačkali 2 vola.

21. rujna 1943. u 0400 sati skupina od 40 partizana došla je u selo Gučja Gora (5 km. s. i. od Travnika) gdje je sve knjige i spise istomjestnog občinskog poglavarstva i napuštene oružničke postaje spalila. Zatim su partizani kod istomjestnih trgovaca opljačkali razne monopolske stvari (duhan, cigarete, šibice slador i soli) u vrijednosti od 64.000 kuna. Žrtava nije bilo.

22. rujna 1943. u 0845 sati oklopni vlak kao zaštita vlaku koji je prevezio oko 100 zarobljenih Talijana na rad u Turbe,

» Vidi tom IV, knj. 17, dok. br. 73.

naišao je 3 km. zapadno od Travnika na minu, kojom prilikom je 1 oklopni vagon odletio u zrak, a 1 vagon oštećen. Oko 200 partizana napalo je zatim na vlak.⁴ Partizani su opljačkali streljivo sa oklopnog vlaka. Potjerni odjel upućen iz Travnika uspio je povratiti najveći dio opljačkanog streljiva. Gubitci: 2 domobrana i 1 željezničar poginuli 1 domobran ranjen i 3 nestala, iz 1/369. hrv. pješ. divizije 2 dočastnika i 4 vojnika poginuli, 4 ranjena i 7 nestalo, od talijanskih zarobljenika 8 mrtvih 5 ranjenih i 82 nestala. Gubitci partizana nepoznati.

23. rujna 1943. otkrivena je komunistička organizacija u Zenici. Uhićeno je i u Sarajevo prepraćeno 10 osoba od strane njemačke redarstvene oblasti. Uhićeni su većinom zaposleni u Željezari Zenica.

24. rujna 1943. odjel od 100 njemačkih vojnika sukobio se je sa skupinom partizana⁵ na mjestu zv. „Zahor“ (5 km. s. i. od Fojndce). Nakon jednosatne borbe i uslied nadmoćnosti partizana Niemci su se povukli u Kiseljak. Gubitci nepoznati.

28. rujna 1943. oko 0700 sati putnički vlak iz Travnika naišao je kod željezničke postaje Bila na dvie mine. Poginulo 5 njemačkih vojnika i 4 građana, ranjeno 5 osoba. Partizani su odveli oko 27 putnika, medju kojima i oružničkog vodnika Peru Andrijaševića, pratioca vlaka. Promet obustavljen.

28. rujna 1943. oko 0700 sati skupina partizana⁶ zaustavila je jedan samovoz na putu kod sela Kobilja Glava (7 km. sjeverno od Hadžića) i odvela 9 domobrana koji su putovali za Sarajevo.

1. listopada 1943. oko 0700 sati partizani su na istom mjestu opljačkali i zapalili jedan posebnički samovoz.

2. listopada 1943. u 0530 sati na pruzi Sarajevo—Konjic km. 14.800 putnički vlak br. 19 naišao je na postavljenu minu. Od eksplozije vlak se prevrnuo. Žrtava nije bilo, osim lakše ranjenih.

2. listopada 1943. u 1530 sati skupina od oko 80 partizana došla je u selo Medjedica (6 km. s. z. od Pazarića) i od tamošnjih seljaka opljačkala raznu robu. stvari i živežne namirnice te zapalila dvie kuće. Vodja ove skupine je Andjelko Tvrdković rodom iz Kreševa, kotar Fojnica.

2. listopada 1943. ustaška posada iz Livna i oružnički krstareći odjel Livno, Glamoč i Duvno, zbog pritiska partizana pod borbom se povukli u Posušje (24 km. j. i. od Livna). Partizani zauzeli Livno i Duvno.⁷ Nestala 4 oružnika. Jačina par-

⁴ Vidi tom IV knj. 17, dok. br. 149.

⁵ Vidi tom IV. knj. 17, dok. br. 149.

⁶ Vidi tom IV, knj. 17, dok. br. 149.

⁷ Vidi dok. br. 14 i 15.

tizana oko 5000 naoružanih tenkovima topovima i većim brojem bacača mina. Glavni voda partizana Vice Buljan kojemu su se pridružili Talijani i četnici.

5. listopada 1943. u 1100 sati putnički vlak Sarajevo—Višegrad naišao je na razorenu prugu kod mjesta Banja Stijena (9.5 km. j. z. od Rogatice). Stroj iskočio. Skupina od 15 partizana napala na vlak, zarobila i odvela vojne osobe, dok su ostali putnici pušteni. U prepadu poginuo je njemački zapovjednik oružništva iz Rogatice i još 3 osobe, dok su 2 ranjene. Promet nije obustavljen.

6. listopada 1943. u 3200 sati na pruzi između željezničke postaje Tarčin i Raštelica km 32.100 teretni vlak br. 53 iz Konjica naišao je na postavljenu minu. Prilikom eksplozije 3 vagona se prevrnula a zatim po partizanima zapaljena. Jedan njemački vojnik poginuo i jedan ranjen. Jedan partizan poginuo, 1 ranjen i uhićen. Promet vrši se prielazom.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
PREDSJEDNICTVO VLADE

Primljeno	T. Broj	Priloga	Biljeg	Radna jejinica
13/10. 43	62/43—27		-	R

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARA-
JEVU OD 11 OKTOBRA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDI-
NICA NOV U DOLINI R. POSNE I O SITUACIJI OKO
TRAVNIKA¹

ZUFСКА REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
SARAJEVO

Broj: 48-Taj-43. Sarajevo, dne U. listopada 1943.

Dnevno izvješće za dan
10. listopada 1943. godine.

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST -
ZAGREB
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO 7.A JAVNI RFD I SIGURNOST
URED X. — *ZAGREB*
- 3) OBCE ZAPOVIEDNICTVO REDARSTVENE. STRAŽE — *ZAGREB*
- 4i GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE G. MINISTAR ING. FRKOVIC --
SARAJEVO
- 5) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE 7.A IZTOČNU I ZAPADNU
BOSNU G. ŠANDOR RFNAK — *BANJA IUKA*
- 6) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ZUPE VRHBOSNA — SARAJEVO

Savezno nalogu Glavnog Ravnateljstva za javni red i si-
gurnost od 29. prosinca 1942, broj: 150604/42. čast mi je pod-
nijeti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu
i Velikoj Župi Vrhbosna za dan 10. listopada 1943.

Noćas su partizani izvršili napad na Zenicu sa većim sna-
gama.² Čule su se jake eksplozije i opaženo je više požara.
Navodno su eksplodirale i zapaljene željezara i munjara. Oklopni
vlak, koji je išao u pomć naišao je kod kaznionice u
Zenici na minu. Sve su veze prekinute, a vlakovi ne saobraćaju.
Borbe još uvek traju. Upućena je pomoć. Partizani su zauzeli
Lašvu³ i na više mjesta minirali i razrušili prugu između La-
šve i Doca. Kod Begov Hana se vode velike borbe sa parti-
zanima.

Prema jutros primljenim brzoglasnim obavijestima ozbi-
ljno su ogroženi Turbe i Travnik.⁴ Sa zapada i juga nastupaju
partizanske skupine prema Travniku.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi V jn^istoriskoj
instituta pod rpg. hr. 44 3—1. k 198

² Vidi dok. hr. 38 i 51.

³ Vidi dok. br. 52.

⁴ Vidi dok. br. 38 i 51.

Od Rastova u pravcu Ranokovića ide 2000 partizana sa 7 tenkova i 5 topova.⁵ I na drugim mjestima partizani imaju nekoliko oklopnih kola i topova. Posada, koja se je nalazila u Turbetu i Travniku dobila je nalog, da se povuče. Njemačka posada se je već povukla, dok je naša ostala i njoj se pridružila, naša posada, koja se povukla iz Turbeta. Uslied toga nastao je u Travniku veliki strah i zabrinutost. Teško će se moći uputiti pomoć.

U vezi ovih događaja kao i onih koji su se zbili u Višegradu, Goraždi i Rogatici vlada u gradu Sarajevu velika uzbuđenost.

Uslijed posljednjih događaja u Višegradu muslimani su htjeli da održe sastanak na kojem bi pojedinci održavali raspaljive govore, te je prijetila opasnost demonstracija, radi čega sam dao nalog, da redarstvenici stoje u pripremi za svaki slučaj.

Jake partizanske skupine nadiru prema Doboju i Maglaju®. O stanju oko Tuzle nema obavijesti.

Jake četničke skupine nalaze se u pokretu prema Rogatici. Porušen je most na Limu.

Iz ostalih krajeva Velike Zupe Vrhbosna nema nikakvih podataka o kakovim događajima.

U samom gradu Sarajevu vladao je podpuni red i mir.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

⁵ Vidi dok. br. 38.

⁶ Vjerovatno se odnosi na dijelove Jedanaeste divizije. Vidi do!-, br. 34.

UPUTSTVO DIREKCIJE POLICIJE U SARAJEVU OD 12
OKTOBRA 1943 GOD. O POSTUPKU SA ITALUANIMA I
NJIHOVOM IMOVINOM¹

Direkcija policije u Sarajevu Sarajevo, 12 oktobra 1943.
V. T. 53/43

Predm: Uputstva o postupku sa
Italijanima i njihovom imovinom.

Oblasnom vodji policije komandi za akciju, Od-
jeljak komande Sa², na ruke gospodina Oberstur-
mführera³ Lindnera;

Sarajevo

Od ureda Ministra unutrašnjih poslova primljena su, pod brojem U. M. V. T 342 - 1943 od 11 septembra 1943, uputstva u pogledu postupka sa Italijanima i njihovom imovinom, koja uputstva glase kako slijedi:

Predsjedništvo vlade dostavilo je ovom Ministarstvu, pod svojim brojem pov. 220 - 1943 od 11 septembra, dopis Ministarstva spoljnih poslova, koji glasi:

Ministarstvo spoljnih poslova ugovorilo je sa njemačkim poslanstvom u Zagrebu u pogledu postupka sa Italijanima i njihovom imovinom slijedeće privremene principe:

1. Osnovu za postupak sa Italijanima daje činjenica što je Kraljevina Italija sklapanjem mira sa neprijateljem jednostrano povredila svoje ugovorene obaveze. Okolnosti po: koim . ie zahtijevano primirje i neprijateljska obavještenja koja su ovom prilikom izdata prisiljavaju nas na primjenu nužnih mjera predostrožnosti.

Sadanji odnos prema Kraljevini Italiji nije više saveznički odnos, ali ne postoji ni ratno stanje niti stanje neutralnosti. Do rasvjetljavanja ovog odnosa sprovede se sljedeće mjere predostrožnosti.

2. Mjere predostrožnosti koje se preduzimaju upravljaju se isključivo političkim razlozima i biće na teritoriji Nezavisne Države Hrvatske sprovedene cd strane hrvatskih vlasti, ukoliko vojne vlasti ne budu prinudjene da sprovedu posebne vojničke mjere predostrožnosti. Saradnja njemačkog poslanstva u Zagrebu pri primjeni ovih mjera je samo posljedica

¹ Original pisan na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta (ustaško-domobranska arhiva) pod reg. br 63—1, k. 157.

² Sarajevo

³ Čin poručnika u SS trupama i u jedinicama policije bezbednost..

nužde da se u ovom momentu i od strane njemačkog Rajha obezbijede njemački politički interesi.

Primijenjene mjere predostrožnosti upravljaju se prema držanju italijanskih ustanova, u odgovarajućim slučajevima, na onoj teritoriji na kojoj kraljevska italijanska vlada još vrši vlast a primjenivaće se samo prema potrebi i nužnoj opreznosti, već s obzirom na novostvorenu italijansku nacionalnu fašističku vladu.

3. Mjere internacije biće primijenjene protiv Italijana samo u slučajevima ako se radi o službenim licima, kojima do daljeg treba oduzeti mogućnost obavljanja legalnih ili ilegalnih službenih poslova. Pojedinačne Italijane stoga ne treba uznemiravati. Potčinjenom osoblju italijanskih ustanova, gdje ne postoji bojaznost u odnosu na obavljanje bilo kakvih službenih poslova, može se narediti da se svakodnevno prijavljuje kod policije.

U pogledu italijanskih diplomata imaju se primjenjivati uobičajeni posebni obziri, tako da se i mjere internacije, tamo gdje su nužne imaju primjenjivati u najmanjoj mjeri i uz najveće lične obzire.

4. U pravnim odnosima u pogledu italijanskog vlasništva i italijanske organizacije ne nastaju do daljega nikakve promjene. Imaju se brižljivo sprječavati sve povrede koje bi u ovom pravcu mogle nastati.

Italijanski uredi moraju se staviti pod stražu a promet u ovima ograničiti na održavanje najnužnijih prostorija.

Konfiskacija ureda, akata i drugih sastava inventara ne smije uopšte uslijediti.

Pojedinačne ustanove u kojima Italijani treba da budu internirani staviti pod stražu, tako da internirani ne mogu pobjeći a i da nepozvana lica nemaju pristupa k njima. Telefon i ostali uređaji za obavještanje imaju se isključiti i interniranima prekinuti svaki promet od javnog značaja.

Italijanski stanovi do daljega uopšte ne mogu biti konfiskovani, niti iz njih mogu biti odstranjene bilo kakve stvari.

Molite se da potčinjenim službenicima izdate najstrože naredjenje da se drže ovih principa na bilo koji način kako bi se onemogućilo svako prebacivanje u pogledu postupka sa hrvatske strane u ovim istoriskim časovima.

Sve navedene vlasti i potčinjene im organizacije imaju se najstrože pridržavati ovih uputstava i postupiti tačno po njima.

Izvještavam tu komandu o ovim uputstvima radi znanja i obavještenja.

Za Dom spremni!

Heil Hitler!

Direktor:

(Petar Petković)

IZVJEŠTAJ KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA U MOSTARU
OD 13 OKTOBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU POSUŠJA I
G. DREZNICE OD STRANE JEDINICA NOV¹

ORUŽNIČKO
KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
MOSTAR
6 ORUŽNIČKA PUKOVNIJA
Broj: 10455
U Mostaru 13 - 10 - 1943.

Predmet: Dnevno izvješće o
važnim događajima.

1. — GLAVNOM ZAPOVJEDNIŠTVU ORUŽNIČTVA
2. — ZAPOVJEDNIŠTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
3. — VELIKOM ŽUPANU VELIKE ZUPE HUM
4. — ZAPOVJEDNIŠTVU 6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
5. — ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI MOSTAR

Dne 12.X-43. u 1200 sati jaki partizanski odredi napali su našu obranu (6 km. sjev. Posušja), istu razbili i u 1300 sati zauzeli Posušje². Partizani su nepoznate jačine i sastava. Vlastite snage rasprštene povukle se ka Imotskom.

Oko 1500 sati po brdima između Posušja i Imotskog vidjaju se pojedini partizani. Vodje partizanskih odreda nepoznate.

Dne 12/10. 43 u 1100 sati partizanski odredi u velikoj masi (oko 30.000) stigli su u Rakitno³ (19 km. sjev. ist. Posušja).

Oko 1300 sati jača grupa partizana zauzeli su Gor. Drežnicu (44 km. sjev. Mostara) i nadiru dalje ka željezničkoj postaji u Drežnici na N⁴. Ovo posljednje nije točno provjereno već se saznaje od seljaka nepoznatih imena koji su stvar prijavili oružničkoj postaji Sjenčine⁵ a ova ovom krilu po tekliću.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zapovjednik, dopukovnik,
(G Mihanović)

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. hr. 18 15. k. 192.

^{2,3} Na ovom sektoru nalazila se Deveta NOU divizija. Vidi u arhivi Vojnoistoriskog instituta dok. reg. br. 2 1. k. 842.

⁴ Naziv za Drežnicu (na Ne~etvi) koji je bio uobičajen za vrijeme NDH.

⁵ Vjerovatno Sjenica.

BR. 195

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U STOCU OD 13 OKTO-
BRA 1943 GOD. O EVAKUACIJI NJEMAČKIH TRUPA IZ
STOCA, PRILIVU ČETNIČKIH SNAGA I SARADNJI NTF-
MACKO-CETNIČKIH JEDINICA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

KOTARSKA OBLAST U STOLCU

BROJ: tajni 540/43

Stolac, 13/X 1943.

Predmet: Dnevni izvještaj.

VELIKA ZUPA HUM—MOSTAR
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST — MOSTAR

Tokom zadnjih dana otišli su gotovo svi Njemci iz Stolca prema Ljubinju odakle se čula jača paljba. U Stolcu je ostao vrlo mali broj Njemaca, koji služe samo za osiguranje prievoznih sredstava. Sinoć su iz Mostara došle njemačke trupe na kotačima i do sada ostale u Stolcu.

Danas su njemačkim kamionima dovedeni četnici iz Metkovića (oko 50) te iskrcani u Stolcu. Uobće se osjeća jak priliv četnika u Stolcu, čiji se broj svakodnevno povećava.

Po Stolcu se pronose glasovi, da bi njemačke trupe imale napustiti Stolac, te je pučanstvo u vehkom strahu pred događajima jer se u Stolcu nalazi veliki broj naoružanih četnika, a partizani djeluju u okolini Stolca, naročito u pravcu Ljubinja. te izgleda da su se partizani prebacili iz Bileće i Trebinja u planine oko Ljubinja².

Danas je iz pravca Ljubinja došlo nekoliko kamiona sa njemačkom vojskom, koja je bila zadnjih dana u operacijama. Komandant se još nije povratio, te se ne može ništa konkretno reći o odlasku njemačkih trupa iz Stolca. Ako se šta o tome sazna, na vrijeme će se javiti.

Izvještaji za protekle dane izostali su radi toga što je potpisati bio na putu za Dubrovnik, gdje je tražio pšenicu za potrebe kotara. Molimo da se prednje primi znanju.

ZA DOM SPREMNI!

KOTARSKI PREDSTOJNIK

(Šefkić)

(M. P.)

Šefkić

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. hr. 48 10—1. k. 157.

² Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke brigade. Vidi dak. br. 53.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 14 OKTOBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA ZENICU«

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J. S- broj 2795

Sarajevo, 14. listopada 1943.

Predmet: Napad partizana
na Zenicu.

GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA SIG.
ODJEL ZAGREB
ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA SARAJEVO
GLAVARU GRADJANSKE UPRAVE SARAJEVO
RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ZAGREB

Oružnički vod Zenica javlja:

„10.X.1943. oko 2000 sati. partizani su opkolili Zenicu i napali istu sa svih strana.² Posada Zenice koja se sastojala od 2 sati njemačke vojske, nešto domobrana XVII. željezničke bojne, te oružnici postaje Zenica.

Oružnici postaje Zenica istureni u svojoj vojarni izvan mjesta poslije pruženog otpora pred nadmoćnosti partizana napustili su vojarnu i povukli se u sastav njemačke vojske gdje je bio zapovjednik oružničkog voda Zenica oružnički nadporučnik Hadžić, koji je bio na putu za vojarnu.

Partizani su ušli u Zenicu u 2000 sati i odmah otpočeli paliti pojedine objekte, prvo su zapalili željezničku postaju, potom bivši sokolski dom gdje su bili smješteni domobrani koje su razoružali i 14 domobrana povelu sobom. U rudniku uništili su dizalicu jame „Barbara" koja je bila visoka 14 metara, potom su prešli u poduzeće „Željezare" gdje su uništili mnoge objekte i munjaru koja je davala struju za Zenicu,

¹ Original pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1410—1, k. 93.

² Vidi dok. br. 38 i 51.

Kakanj, Brezu i Vareš. Munjara je potpuno uništena. Po uništenju objekata partizani su napali njemačku vojsku i kazneni zavod gdje su odbijeni, tako su partizani imali mogućnost krstariti po ulicama Zenice pa su u ulici „Vojskovođe Kvaternika" pljačkali privatne stvari te su tom prilikom opljačkali i stan oružničkog nadporučnika Hadžića.

Prije ulaska partizana u rudnik Zenica, njemačka vojska zapalila je tri vagona eksploziva, te su od ove detonacije uništena sva stakla na prozorima kuća u Zenici.

Partizani su opljačkali iz oružničke vojarne novac, pišalice strojeve i privatnu opremu oružnika, a namještaj oštetili.

11.X.1943. oko 0500 sati, partizani su se povukli iz Zenice te su se neko vrijeme zadržavali na visovima, koje su postepeno napuštali tako da oko 0800 sati istog dana nije više bilo partizana u blizini Zenice.

Po izjavi ravnatelja željezare, u željezari bit će obustavljen rad za duže vremena, dokim rad u rudniku nastavljen je pošto isti ima svoju zasebnu munjaru koja je stavljena u pogon koja daje razsvjetu i za Zenicu.

Naši gubitci: 1 njemački častnik i 2 vojnika poginula, 2 domobrana poginula i 14 zarobljeno. Kod oružništva i gradjanskog pučanstva nije bilo gubitaka.

Gubitci partizana: 27 poginulih.

Promet na željezničkoj prugi Sarajevo—Brod uspostavljen je 12. ov. mjeseca.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zapovjednik, pukovnik:
Ćamil Osmanagić
Osmanagić

IZVJEŠTAJ ORUŽNICKE POSTAJE KONJIC OD 14 OKTO-
ERA 1943 GOD. O NAPADU JEDINIČA NOV NA DOMO-
BRANSKE POSADE U BRADINI¹, LUKAČ MOSTU I BRDJA-
NIMA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
Konjic
Broj 441 /Taj.

U Konjicu dne 14 listopada 1943.

Predmet: Izvješće o napadu
partizana podnosi.

- 1) ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE . . . . ČAPLJINA
- 2) ZAPOVJEDNIČTVU 6. ORUŽNICKE PUKOVNIJE . . . . MOSTAR.
- 3) ORUŽNICKOM KRILNOM ZAPOVJEDNIČTVU . . . . MOSTAR.
- 4) ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNICKOG VODA . . . . KONJIC.
- 5) KOTARSKOJ OBLASTI . . . . . KONJIC.

Dana 13 listopada 1943. godine oko 18.30 sati napala je jedna grupa partizana na selo Bradina¹ (sjeverno od Konjica 15 kilometara).

Jačina partizana je oko 1.000 ljudi.

U Bradini se je nalazila posada zapovjedništva I. bojne II. gorske pukovnije u jačini od 30 domobrana i 6 oružnika, koji su sa istima stupili u borbu koja je trajala sve od 14 listopada 1943. godine do 4 sata, kojem prilikom je partizanima uspjelo da zauzmu Bradinu, te zapalili željeznicu, znatnije oštetili 2 streja, opljačkali magazin državne šumarice i oružničku postaju.

Partizani su došli iz sela Rapovaca³ (sjeverno od Konjica oko 18 kilometara).

Od strane naše posade poginulih i ranjenih nije bilo, dok je odvedeno 10 domobrana i 6 oružnika.

Od strane partizana poginuo nije niti jedan, dok su teže ranjena 3 partizana od kojih navodno i komandant.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 40 7—1, k. 106.

² Vidi dok. br. 182.

³ Repovci

Dana 14. listopada 1943. godine OKO 5 sati partizani su napustili Bradinu i povukli se u pravcu planine Preselice⁴ (sjevero istino od Konjica oko 23 kilometra).

Istoga dana oko 19 sati partizani su napali na Lukač most⁵ (sjeverno od Konjica 11 kilometara).

Jačina je partizana oko 1.200 ljudi.

Na Lukač mostu se je nalazila posada od oko 60 domobrana zapovjedništva I. bojne druge gorske pukovnije koji su sa istima primili borbu koja je trajala sve do oko 22 sata. kada su isti vidjeli da nemogu ništa uspjati prebacili su se preko pruge i otišli u pravcu sela Džepi (sjevero istočno od Konjica 12 kilometara).

Od strane naše posade poginuo i ranjen nije niko, dok na strani partizana nije poznato.

Istoga dana oko 19.30 sata napala je jedna grupa partizana na želj. postaju Brdam® (sjeverno od Konjica oko 8 kilometara).

Jačina partizana je oko 1.500 ljudi.

U Brdjanima se je nalazila naša posada od oko 30 ljudi koja je sa partizanima stupila u borbu. Oko 20.15 sati prispio je oklopni vlak koji je sa istima odmah otpočeo borbu, koja je trajala sve do 14 listopada 1943. godine do 6 sati.

Kada su partizani vidjeli, da i ovdje nemogu ništa učiniti prebacili su se preko pruge i otišli u pravcu sela Džepi.

Od strane naše posade poginuo i ranjen nije niko, dok na strani partizana po tragovima krvi izgleda da je bilo više ranjenih koje su sa sobom odnijeli.

Promet na ovom dijelu pruge obustavljen je od 13 listopada 1943. godine do 18 sati.

Partizani su naoružani teškim i lakim bacačima, te teškim i lakim strojnicama većinom njemačkim.

Prednje izvješće dostavljam s molbom na mjerodavnost.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zapovjednik, narednik
(Zulfo Koso)
Zulfo Koso

19.X.1943

⁴ Preslica

³ i ⁶ Vjerovatno da je ovaj napad izvršen od strane jedinica Ramskog NOP odreda i jedinica Devete NOU brigade koje su u to vrijeme djelovale na ovom sektoru. Vidi dok. br. 19, 33 i 38.

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE TRAVNIK OD 18 OKTO-
BRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA TRAVNIK
I DOLAC¹

ORUŽNIČKA POSTAJA
TRAVNIK
Broj 2633

U Travniku 18. listopada 1943.

Predmet: Izvješće o napadu parti-
zana na Travnik i Dolac dostavlja.

ZAPOVJEDNIČTVU ZAGREBAČKE KONJIČKE PU-
KOVNIJE.
ZAPOVJEDNIČTVU 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE ŠARAJ.
ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČKOG KRILA TRAVNIK.
ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI TRAVNIK.
KOTARSKOJ OBLASTI TRAVNIK.
ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČKOG VODA TRAVNIK.

Dne 15 listopada 1943. oko 18.30 sati napali su partizani sa jačim odmetničkim snagama na Travnik i Dolac² u cilju zauzimanja Travnika i to: I. Proleterska crnogorska Brigada VII. Kraiška udarna Brigada, I. Proleterska Kraiška Brigada udarna i Travnički partizanski odred, ukupno preko 4 000 (četiri tisuće) ljudi sa 4 oklopna kola, najmanje 4 topa, nekoliko teških bacača i mnogo teškog i strojnog oružja-

Oko 21.00 sat partizani su sa j. i. strane prodrli i počeli pojedine bunkere obkoljavati ali uslijed velikih gubitaka odmetnika od strane naše posade u Travniku, od topništva i bacača mina i njemačkih protuoklopnih topova neprijatelj se, oko 04.00 sata povukao iz odbranbenih postava. Jedan Njemački protuoklopni top na 40 m. na ulazu u Travnik sa z. strane uništio je jedna srednja Talijanska oklopna kola iz pravca Turbeta a druga oklopna kola uspjela su se povući u pravcu Turbeta 1 a u pravcu sela Rankovića 2 oklopna kola.

Za vrijeme napada neprijateljski topovi i bacači su bacali u grad Travnik i oko same domobranske vojarne u Travniku.

U ovoj borbi od strane naše posade poginula su 4 domobrana konjanika 2 milicionera Domo bojne Kupres, 4 još indenti-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8 1—1, k. 149.

² Vidi dok. br. fi3.

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 20 OKTOBRA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV NA PODRUČJU OBLASTI¹

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
SARAJEVO

Broj: 48—Taj—43. Sarajevo, dne 20. listopada 1943.

Dnevno izvješće za dan
19. listopada 1943. godine.

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST — ZAGREB
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED X. — ZAGREB
- 3) OBCE ZAPOVJEDNICTVO REDARSTVENE STRAŽE — ZAGREB
- 4) GLAVAR ZA GRAĐANSKU UPRAVU G. MINISTAR ING. FRKOVIC — SARAJEVO
- 5) G. STOZERNIK VELIKE ZUPE VRHBOSNA — SARAJEVO
- 6) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ZUPE VRHBOSNA — SARAJEVO

Savezno nalogu Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942. broj: 150604/42. čast mi je dostaviti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Župi Vrhbosna za dan 19. listopada 1943. godine.

Odmetnici zauzeli Kladanj². Kladanjska milicija se povukla u Vijake, 12 km. sjevero-istočno od Vareša.

Partizani pregovaraju sa četnicima iz Okruglice radi primirja i slobodnoga prolaza.

Odmetnici napreduju prema Nevesinju s namjerom, da uzmu to mjesto³.

Naše jedinice su se sukobile u području Mokro — Pale kod mjesta Buda⁴, 6 km. sjeverno od Prače sa grupom od po prilici 500 četnika i 1500 ljudi obučenih u bijele haljince (bluze).

U noći na 17. o. mj. izvršilo je 50 odmetnika napad na 20-oricu ljudi iz radne bojne u Kotorcu, te ih je tom prilikom opljačkalo.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 53 3—1, k. 198.

⁵ Kladanj su oslobodile jedinice Dvadeset sedme NOU divizije. Vidi dok. br. 107.

³ Odnosi se ra jedinice Desete hercegovačke brigade. Vidi dok. br. 111.

⁴ Bud

Popravljen je željeznička pruga kod Zuglića, 3 km. jugoistočno od Rame. koja je bila prekinuta u noći na 19. o. mj.

Partizani raspolazu kod Bugojna sa jednim zrakoplovom, te navodno imaju namjeru da bombarduju Travnik.

U Zavidovićima je ukinuto iznimno stanje.

Kod Fojnice i Prače su odmetnici [odbijeni] uz jake gubitke.

Podhvat njemačke vojske, kojoj je stiglo pojačanje u jugoistočnom pravcu od Prače prema Rogatici i Goraždu dobro napreduje.

Iz ostalih kotareva Velike Zupe Vrhbosna nema nikakvih podataka.

U samom gradu Sarajevu u posljednja 24 sata vladao je podpun red i mir-

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti
(Petković)
Petković

BR. 200

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA
U MOSTARU OD 21 OKTOBRA 1943 GOD. O BORBAMA
JEDINICA NOV PROTIV ČETNIKA OKO GACKA I NEVE-
SINJA I O NAPADU NA ORUŽNIČKU POSTAJU U BJELE-
MIĆU¹

ORUŽNIČKO
KRILNO ZAPOVJEDNIČTVO
MOSTAR
6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Broj 3093/taj.
U Mostaru, dne 21-X.1943

Predmet: Dnevno izvješće o
važnim događajima-

1. — Glavnom zapovjedništvu oružništva u dvopis.
2. — Zapovjedništvu 6. pješačke divizije
3. — Zapovjedništvu 6. oružničke pukovnije

4. — Velikom županu velike župe Hum
5. — Župskoj redarstvenoj oblasti Mostar

Broj 3093/taj: 21-X.1943. oko 1200 sati, komunistička skupina oko 500—600 naoružanih², pod vodstvom Tome Aničića iz Fojnice, Kotar Nevesinje, zauzeli su sela Lukavicu (9 km. zapadno Gacka), Gradinu (11. km. zapadno Gacka), Fojnicu (22. km. istočno Nevesinja), Jugoviće (22. km. istočno Nevesinja), Dubljeviće (24. km. istočno Nevesinja) i Kokorine (24. km. istočno Nevesinja). Pri nastupu komunista u navedena sela vodile su se mjestimične borbe sa četnicima. Pučanstvo navedenih sela evakuisalo se u unutrašnjost kotora Nevesinja. Četničkih gubitaka nije bilo. Komunističkih je bilo mrtvih i ranjenih nepoznat broj.

Četnici iz skupine Petra Samardžića drže položaje i to: Slivlje (20. km. istočno Nevesinja), Hum kota 1315 (20. km. istočno Nevesinja), Ljeskov Dub (18. km. istočno Nevesinja), Oštra Gomila kota 1484 (20. km. istočno Nevesinja).

Komunisti namjeravaju preko sela Sipačna (17. km. j. i. Nevesinja), Lukavca³ (20. km. j. i. Nevesinja), planine Snježnice (10 km. južno Nevesinja), da uhvate vezu sa selom Jarčišta (6.5 km. s. z. Nevesinja), odnosno Dušanom Brstinom vodjom komunista za kotor Nevesinje, koji ima mnogo pristalica iz pravoslavnog pučanstva. Ostalih podataka o komunistima nema.

Broj 3097/taj: 16-X-1943. napalo je na mjesto i oružničku postaju Bjelenice⁴, (26. km. j. i. Konjica), skupina komunista oko 3500 naoružanih svakovrstnim oružjem.³ U mjestu Bjelečić bio je domdo sat. Zapovjednik sati bio je u Sarajevu od 29. IX-1943. Pripadnici domdo sati nisu primili borbe. 6 oružnika i nekoliko pripadnika domdo sati primili su borbu, ali usled nadmoćnosti komunista isti su se morali povlačiti. Pri povlačenju oružnici i pripadnici domdo sati izgubili su vezu. 3 oružnika su stigla u Konjic, dočim za ostale i pripadnike domdo sati se ništa nezna. Vojarna postaje Bjelečić zapaljena. Neprijateljski

* Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke brigade. Vidi dok. br. 118

® Lukavica

* Bjelečić

⁵ Vjerovatno se odnosi na Mostarski bataljon koji je u to vrijeme dejstvovao na ovom sektoru.

gubitci nepoznati. Komunisti su došli iz Glavatičeva (20. km. j. i. Konjica), a kuda su otišli nepoznato. Ostali podaci o komunistima nepoznati.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zapovjednik krila
dopukovnik
(G. Mihanović)
Mihanović

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE PUKOVNIJE
U Mostaru dne 2. XI. 1943

Po uzetim podatcima u SPISE

Glavar stožera satnik
Streharsky
Streharskj

BR. 201

**IZJAVA INŽINJERA KOSTANJŠEKA OD 22 OKTOBRA 1943
GOD. O ZAUZIMANJU RUDNIKA LJUBIJE OD STRANE
JEDINICA NOV'**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO ORUŽANIH SNAGA
GLAVNI STOŽER

Poz. broj 6934/taj.

U Zagrebu, dne 22.X.1943

Predmet: Zauzeće povojničenog rudnika
Ljubija po partizanima.

BI LJ EZK A

Ing. Kostanjšek, ravnatelj povojničenog rudnika Banja Luka, bio je 19-og o. mj. u 3. odsjeku pozadinskog odjela, da podnese izvješće o prilikama na rudniku Banja Luka. Tom zгодом saopćio je sljedeće:

Prigodom zauzeća rudnika Ljubija po partizanima uspjelo je jednom inženjeru da se probije do rudnika Banja Luka, te je isti pripoviedao kako je došlo do provale partizana u Ljubiju.² Po njegovim recima nije pao niti jedan hitac, jer da je bila po sriedi izdaja. Isti je pripoviedao, da je čuo one noći prigodom dolaska partizana u uži rejon rudnika povike nekih mladih domobranskih častnika partizanima, neka dođu bliže, jer se neće pucati. Spomenuti inženjer je nadalje saobćio, da su na taj način partizani iznenadili starije častnike, koji su spavali u gostinjskoj zgradi a među njima i zapovjednik povojničenog rudnika Ljubija ppuk. Rudolf Sirola, kojemu partizani nisu dali ni prilike da obuče cipele, već su ga tjerali u čarapama iz zgrade i s drugim časticima samovozom odveli. Po ovim pripoviedanjima dobiva se dojam da su partizani zaista bez borbe — vjerojatno izdajom — ušli u Ljubiju, na brzinu izvršili uništenja i zarobljavanja, valjda u bojazni da bi mogla doći pomoć rudniku.

Osobito se iztiče da zapovjednik XVI radarske skupine Ljubija ppuk. Sirola za ovo ne može biti odgovoran, jer je on bio samo stegovni zapovjednik rudnika a postrojbe koje su čuvale rudnik nisu stajale pod njegovim zapovjedničtvom, pošto obrana rudnika ne spada u djelokrug zapovjedništva rudarske skupine.

Nadstojnik 3. odsjeka
pozadinskog odjela glavnog stožera
Topnički pukovnik (Švrljuga)
Švrljuga puk.

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 22 OKTOBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU VAREŠA OD STRANE JEDINICA NOV I O SITUACIJI OKO SARAJEVA, TRAVNIKA, BREZE I KAKNJA»

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
SARAJEVO

Broj: 48-Taj-43.—

Sarajevo, dne 22 listopada 1943.--

Dnevno izvješće za dan
21. listopada 1943. godine.—

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST — ZAGREB
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED X. — ZAGREB
- 3) OBCE ZAPOVIEDNICTVO REDARSTVENE STRAŽE — ZAGREB
- 4) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE MINISTAR G. ING. FRKOVIC — SARAJEVO
- 5' G. STOZERNIKU VELIKE ZUPE VRHBOSNA — SARAJEVO
- 6) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ZUPE VRHBOSNA — SARAJEVO

Savezno nalogu Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942. broj: 150604/42. čast mi je podnieti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Župi Vrhbosna za dan 21. listopada 1943 godine.—

Sinoć u 17. sati partizani su zauzeli Vareš,² uništili željezaru i počinili veliku štetu, o čemu još nisu poznate pojedinosti, kao ni o ljudstvu. Posada, koja je brojala 2000 ljudi od kojih se je uspjelo samo da se mali broj probije.

Partizani ugrožavaju Brezu.³

Sinoć u 23.15 do 2.30 sati vršen je napad na prugu Vogošće—Semizovac—Ilijaš.⁴ Pruga između Ilijaša i Semizovca oštećena na tri mjesta. Bunker i postaja u Ilijašu spaljena. Drveni cestovni most preko Bosne kod Ilijaša je spaljen. Radovi na popravku pruge su zbog pucanja odmetnika otežani i radi toga je promet obustavljen.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 55/3—1, k. 198.

² Vareš su oslobodile jedinice Sedamnaeste divizije. Vidi dok. br. 128 i 167.

³ V Odnosi se na jedinice Sedamnaeste divizije. Vidi dok. br. 128-133 i 167.

Kakanj je također ugrožen od partizana.

Odbijen je noćasnji prepad na Travnik.

Četnici vrše življu delatnost oko Pala.

Odbijen je napad na Stambulčić.

Noćas, dne 21. listopada o. g. preletila su preko Sarajeva 3 neprijateljska zrakoplova, koji nisu u blizini Sarajeva ništa bacili.

Iz ostalih kotareva Velike Župe Vrhbosna nema nikakvih novih podataka.

U samom gradu Sarajevu u poslednja 24 sata vladao je podpun red i mir.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

BR. 203

IZVJEŠTAJ ORUŽNICKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA
U MOSTARU OD 23 OKTOBRA 1943 GOD. O BORBAMA
JEDINICA NOV PROTIV NIJEMACA U POSUŠJU¹

**ORUŽNICKO
KRILNO ZAPOVJEDNIČTVO
MOSTAR**

6. ORUŽNICKE PUKOVNIJE

Broj 3054/taj.

U Mostaru, dne 23-X-1943.

Predmet: Dnevno izvješće o
važnijim događajima.

1. — Glavno zapovjedništvo oružništva
2. — Zapovjedništvu 6. pješ. divizije
3. — Zapovjedništvu 6. oružničke pukovnije
4. — Velikom Županu Velike župe Hum
5. — Župskoj redarstvenoj oblasti Mostar.

Broj 3054/taj.: 18-X-1943. vodila se borba u mjestu Posušju i periferiji Posušja od strane komunista i njemačkih post-

rojbi, što je ponovljeno i na 19. X.1943. kada je komunistima u 2230 sati uspjelo upasti u mjesto Posušje, a 20.X.1943. rano napustiti mjesto Posušje.² Prigodom ove borbe bilo je žrtava s obje strane, ali do sada nisu ustanovljene. Borbe i dalje traju. Dalji podaci o neprijatelju nepoznati.

Broj 3056/taj.: 21-X-1943. u 2400 sata, primjećene su veće grupe komunista sa komorom gdje dolaze u selo Kozice, kotar Stolac, (9.500 km. s. z. Stoca) i selo Trijebanj, kotar Stolac³ (11. km. s. z. Stoca). Ostali podaci o komunistima nepoznati.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zapovjednik krila
dopukovnik
(G. Mihanović)

BR. 204

IZVJEŠTAJ NADPORUČMKA ANTUNA CVJETKA IZ PETE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 23 OKTOBRA 1943 GOD. O
REPRESALIJAMA NIJEMACA NAD STANOVNIŠTVOM
SELA HOTICINA I STANJA U OKOLINI PALA¹

NADZORNICASTNIK

u stožeru 5. oružničke pukovnije
Antun Cvjetko
nadporučnik sudac

U Sarajevu, dne 23, listopada 1943.

Predmet: Akcija Njemaca u
okolini Pala.

ZAPOVJEDNIČTVU 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Sarajevo

Dne 23. listopada 1943. u 18. 06 sati došao mi je oružnik naslovni vodnik sa oružničke postaje Podvitez Peti Josip i kazao mi. da po nalogu svoga zapovjednika postaje vodnika Nurka Durmiševića ima poćnieti sliedeći ustmeni

² Na sektoru Posušja nalazila se Deveta NOU divizija. Vidi u arhivi Vojnoistoriskog instituta dok. reg. br. 3/1 k. 842.

³ Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke brigade. Vidi dok. br. 111.

IZVJEŠTAJ

Dne 22 listopada 1943, oko 9 sati u jutro njemačke trupe vršile su akciju na području postaje Podvitez u selima Hotičina i Stajna. te su u tim selima pokupili sav muslimanski i pravoslavni živalj kao i stoku, a zatim su oba sela zapalili. Sav taj živalj doveli su oko 20 sati u Pale, gdje su muslimane 23.X.1943. u jutro pustili, a pravoslavne — njih oko 13 žena i 5 muškaraca doveli u 17 sati vlakom u Sarajevo. Muslimana su doveli u Pale oko 50. Već na licu mjesta u selima Hotičina i Stajna poubijali su kako muslimane tako pravoslavne, koji su pokušali pobjeći, a isto su tako putem do Pala poubijali one, koji nisu mogli dalje ići. Koliko ima poubijanih nije se još moglo ustanoviti, jer Njemci nisu naše obhodnje puštali tamo, budući da tamo vode još uvijek svoje akcije.

Antun Cvjetko
nadporučnik sudac

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
24-X 1943.

ZAPOVJEDNICTVO
5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J. S. Broj 1339—Taj.

U Sarajevu, dne 24. listopada 1943.

Zapovjedničtvu III. zbornog područja
Sarajevo po sastavku izvješće predloženo.

U spise.
Zamjenjuje zapovjednika,
pukovnik
Dr. Marjan pl. Pušić
Pušić

1339/34

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U STOCU OD 23 OKTO-
BRA 1943 GOD. O BORBAMA JEDINICA NOV PROTIV NIJE-
MACA I ČETNIKA U STOLACKOM SREZU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U STOLCU

Broj: tajni 560/43

Stolac, 23 X 1943.

Predmet: Dnevni izvještaj.

VELIKA ŽUPA HUM—MOSTAR
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST—MOSTAR

Navale partizana na područje ovoga kotara sve su jače tako da je pored područja občine Berkovići i Burmazi jučer napadnuto i područje občine Aladinići. Jučer je podpisatome stavljeno do znanja da su partizani zaposeli sela Hodovo i Kozice, te zaprijetili Trebinju i ostalim okolnim selima. Partizani su se po svoj prilici prebacili iz Berkovića preko Dabrice do Hodova. Na tim mjestima su se utvrdili, te stupili u borbu sa njemačkim trupama, koje su pošle sa Domanovića. Jutros rano otišla je jača grupa Njemaca i četnika iz Stolca u pravcu Kozica. U doba pisanja izvještaja još traju borbe.

Oružničke obhodnje iz Stolca i Domanovića poslate su u pravcu kretanja partizana. Na lice mjesta otišao je i zapovjednik oružničkog voda iz Stolca.

Po izjavi njemačkog zapovjednika u Stolcu, u pravcu Ljubinja nalazi se velika grupa partizana, koju da predvodi Vlado Šegrt², te da ta grupa broji blizu tisuću odmetnika³. Sinoć su Njemci pucali sa grada u pravcu Ljubinja i Zegulje. Noć je protekla mirno.

Iz Stolca su otišli gotovo svi Njemci u borbu sa partizanima u pravcu Zegulje i Hodova.

7.A DOM SPREMNI!

KOTARSKI PREDSTOJNIK
(Šefkić)
Šefkić

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br 2'16. k. 192.

² Vlado Šegrt je u to vrijeme bio zamjenik komandanta Treće NOU divizije.

³ Vidi dok. br. 111.

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORU-
ZNICKE PUKOVNIJE ZA DRUGU POLOVINU OKTOBRA
1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU ORUZNICKIH
KRILA MOSTAR I DUBROVNIK¹

ZAPOVJEDNIČTVO
6. ORUZNICKE PUKOVNIJE

U Mostaru, dne 25. listopada 1943.

Predmet: Doglasno izvješće za
II. polovinu listopada
1943.

- 1.— GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUZNISTVA (SIGUR.
ODJEL) ZAGREB
- 2.— PREDSJEDNICTVU VLADE — NA RUKE PODPREDSJED-
NIKA g. Dr. DZAFERA KULENOVICA ZAGREB
- 3.— GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGUR-
NOST ZAGREB
- 4.— MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — GLAVNO
RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST (ODSJEK
X.) ZAGREB
- 5.— GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE BANJA LUKA
- 6.— DRŽAVNOM VIECNIKU I OPUNOMOĆENIKU POGLAVNIKA
admiralu g. Đuri Jakčinu MOSTAR
- 7.— ZAPOVJEDNIČTVU I. i III. ZBORNOG PODRUČJA (GLST)
- 8.— ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE LJUBUSKI
- 9.— ZAPOVJEDNIČTVU SREDIŠNJE ORUZNICKE ŠKOLE BJE-
LOVAR
- 10.— ZAPOVJEDNIČTVU 1. 2. 3. 4. i 5. ORUZNICKE PUKOVNIJE
(J.S.)
- 11.— ORUZNICKOM KRILNOM ZAPOVJEDNIČTVU Mostar,
Dubrovnik, Split i Knin.

Temeljem odredaba privremenog naputka za rad i organi-
ziranje izvještajne službe u vojsci i zapoviedi Glavnog zapovje-
dničtva oružništva Taj. Broj 320/J. S. od 31 srpnja 1941 godine,
a prema prikupljenim podacima od područnih jedinica dostav-
ljam doglasno izvješće za II. polovinu mjeseca listopada 1943. u
sliedećem:

T. ORĆA UNUTARNJA SITUACIJA

1. *Raspoloženje pučanstva*

Raspoloženje hrvatsko-hercegovačkog diela pučanstva prema državi i njenom Vrhovništvu nije na potrebnoj visini. Uzrok ovome je jaka partizanska akcija koja je u posljednje doba dostigla vrhunac a nemamo dovoljno vlastitih snaga da pučanstvo zaštite i zajamče mu njegovu osobnu i imovnu sigurnost. Uslijed ovakvog stanja osjeća se kod hrvatskog diela pučanstva — osobito kod muslimana želja za samoodbranom: oni izbegavaju nastup službe u domobranstvu i nastoje svim silama ostati kod domova, da u redovima milicionara ili domdo postrojbi brane svoja sela od pobunjeničkih napadaja. — Ovo se izpoljilo osobito u posljednje doba odkako su četničke vođe zadobile povjerenje Niemaca, koji su im dozvolili da se zajednički bore i da četničke jedinice sudjeluju u akcijama protiv partizansko-komunističkih bandi. I ovo je jedan od glavnih uzroka da kod hrvatskog diela pučanstva nije raspoloženje na potrebnoj visini. Pučanstvo strahuje, jer su baš ovi te isti četnici nanieli mu dosta jada dok su surađivali sa talijanskim snagama u t. zv. protupartizanskim akcijama. Nu i povrh svega ovoga stanje u odnosu na raspoloženje prema državi i njenom Vrhovništvu zadovoljavajuće je. Hrvatsko pučanstvo odoleva svim kušnjama čvrsto uvjerenom u pobjedu sila Osi.—

Stanje u dalmatinskoj Hrvatskoj, a osobito na područjima u kojima dominiraju partizani sasna je slabo. Dobar dio pučanstva sa ovog područja odmetnuo se je, a oni pak. koji su ostali kod domova, pomažu odmetnike. Prijašnji razlozi za stupanje u redove partizana bili su protuzakoniti i nesaveznički postupci bivših talijanskih vojnih vlasti, koje su naniele mnogo zla na područjima, gdje su se nalazile.— Nu kako su sada Talijani odstranjeni i nemaju više nikakove vlasti u svojim rukama ovi su razlozi odpali. ali se stanje nije ni u koliko izmijenilo na bolje. Ni jedan od onih koji su se odmetnuli, nije se povratio na temelju proglašenja Poglavnika od 10. rujna, nego su partizani sada sa ostacima talijanskih vojnika i zajedničkim silama dalje haraju i uništavaju sve ono, što misli i osjeća hrvatski. Najgore je, što su se sada baš sa onim istim talijanskim vojnicima protiv kojih su se sve do kapitulacije Italije borili i bili u stavu neprijateljstva, združili i sada zajedničkim silama opet ponovo napadaju naša mirna sela i prolievaju hrvatsku krv. Onaj dio pučanstva koji bi želio suradnju sa našim oblastima i koji bi želio mirna života ne smije se ni živ javiti jer su odmazdne mjere odmah na redu. Stanje u novozačetim krajevima, gdje ima naše vlasti i oružane snage može se ocieniti dobrim.

Pravoslavci: Prividno su mirni ali potajno mnogo rade na štetu naših probitaka i zakleti su neprijatelji svega što je hrvatsko. Dok je hrvatsko-katolički i muslimanski dio pučanstva zabrinut obzirom na posljednje događaje na ratištima i pojačanu akciju Saveznika, dotle ovaj dio pučanstva očito se veseli svakom pa i najmanjem uspjehu partizansko-komunističkih poduhvata i neznatnim usojesima Saveznika na ratištima. Veoma je čudnovata činjenica da se ovaj dio pučanstva nikako ne može pomiriti sa sudbinom i prihvatiti zajedničku suradnju sa našim oblastima. Dok su jedni svrstani u četničke redove, drugi su opet žestoki pristaše partizanstva te se sami međusobno obračunavaju. Od strane naših upravnih oblasti izlazilo im se je i dandanas se izlazi u susret u svakom pogledu osobito u pogledu prehrane, ali sve je to ostalo uzaludno. Da nema jačih oružanih snaga, u ovim krajevima, mirne se duše može reći, da bi se svi listom odmetnuli u šumu. —

Zidovi: Svi Zidovi u Splitu od strane njemačkog zapovjedništva pozvani su da se prijave i bit će otpremljeni u sabirne logore, a sva njihova imovina zapečaćena je do daljnje odluke mjerodavnih.

2) O četnicima:

Kako je i gore spomenuto, uspjelo je njihovim vođama da pridobiju povjerenje Niemaca i sada su opet počeli javno nastupati u t. zv. protupartizanskim akcijama. Po svim mjestima istočne Hercegovine kreću se javno naoružani, pjevaju izazovne pjesme, ali ipak ne ustručavaju se vršiti prepade na naše pučanstvo. Ako ovo negdje i usliedi to se opet kao i prije od strane njihovih vođa pripisuje partizanima. Budući da pravoslavaca ima i u jednim i u drugim redovima, teško je u slučajevima napada na naše pučanstvo, donieti točnu ocieniu o stvarnom izvršitelju. Njihova suradnja sa njemačkim oružanim snagama ne može se smatrati izkrenom: oni surađuju više iz bojazni i idu samo za tim da ubiju ugled i sposobnost naših oružanih snaga i da se pretstave kod Niemaca kao borci protiv komunizma.— Svakako dok ih Niemci upotrebljavaju u područjima gdje su nastanjeni pravoslavci i gdje nema našeg življa, ne može se ništa prigovoriti, ali je pitanje, kako će se stvari u predjelima gdje ima hrvatskog pučanstva u pogledu odmazde nad našim pučanstvom odvijati. U svrhu smirenja našeg pučanstva bilo bi poželjno, da ih Niemci ne upotrebljavaju u akcijama na područjima, gdje je nastanjeno izključivo naše pučanstvo. Ovo važi i pa područje Dalmacije, gdje su se četnici također ponudili Niemcima za suradnju pa sa njima već i surađuju.—

3) O Komunizmu:

Komunističko-partizanska akcija poprima svakim danom šire razmjere. Njihovi su redovi pojačani sa talijanskim vojnicima, koje nije uspjelo razoružati od strane njemačkih oružanih snaga, a koji su prebjegli i združili se sa partizanima sa svim savremenim naoružanjem, koje su na uporabi imali. Ove partizanske grupe, predstavljaju danas prave borbene jedinice, te s njima treba ozbiljno računati. Neminovna je potreba da se poduzmu opsežne mjere čišćenja, jer se dosadanjim snagama u ovom pogledu nije uspjelo postići uspjeha.—

Savezno sa akcijom partizansko-komunističkih bandi u minulih 15 dana kao i važnije iztičem sljedeće:

Na području oružničkog krila Mostar:

7—8. listopada naše snage posade Vrgorac, vodile su borbu sa partizanskim skupinama u selu Draževitići (6 km i. i. od Vrgorca). Gubitaka na našoj strani nije bilo. Gubitci neprijatelja nepoznati. U toku borbe poginula je jedna žena, a 5 osoba lakše je ranjeno.

9. listopada u 0600 sati jedna grupa neutvrđene jačine oboružanih partizana, izvršila je napad na jedan odjel domobrana i ustaša u selu Koteze (2,5 km z. od Vrgorca). Uslied nadmoćnosti partizana naše su se snage povukle u svoju posadu u Vrgorac. Ranjen je jedan ustaški častnik. Gubitci kod neprijatelja neutvrđeni.—

10. listopada u 2200 sata izvršen je jači pritisak od strane partizana na naše obrambene postave (5—6 km s. od Posušja).

11. listopada oko 2200 sata partizani su porušili most na cesti Posušje—Duvno (2 km s. od Posušja) i time prekinuli promet na ovom dielu ceste. Posušje ugroženo.

11. listopada u 1600 sati dvie partizanske—Krajiške brigade prispjele su u selo Solakova Kula (20 km s. z. od Konjica) sa namjerom da se spuste u selo Parsoviće (17 1/2 km. s. z. od Konjica) i s. Podhum (15 km s. z. od Konjica) gdje su pučanstvu tih sela naložili da im pripreme večeru, za 12. listopada.

12. listopada u 1200 sati obrana Posušja razbijena i partizani zauzeli mjesto.² Vlastite snage razpršene u raznim smjerovima, a većina u smjeru Imotskog.

12. listopada u 1400 sati jači partizanski odjeli stigli u selo Rakitno (11 km s. i od Posušja).

12. listopada u 1500 sati jedna grupa od oko 300 oboružanih partizana izvršila je napad na našu miliciju na mjestu zv.

„Oštric“³ (9 km. s. od Posušja). Nakon kraće borbe napad je odbijen i partizani su se povukli. Ranjen je 1 milicionar. Navodno je ubijeno 20 partizana.—

12. listopada u 2400 sata jedna skupina neutvrđene jačine oboružanih partizana izvršila je napad na mjesto Vrgorac⁴. Naše snage primile borbu i vodile je do 13 listopada 0600 sati kada su se partizani povukli u planinu Biokovo odakle su i došli. Naši gubitci: 2 ustaše i 1 domobran poginuli. 8 ustaša ranjeno. Ubijeno je oko 20 partizana, zarobljeno 22, među kojima i 2 ženske.—

12—13. listopada preko cijele noći naše i njemačke snage vodile su borbu sa jačim partizanskim snagama u oblasti Posušja. Partizani su potisnuti i povukli su se u raznim smjerovima. Gonjenje je nastavljeno.

13. listopada u 0200 sata jedna grupa od 120 oboružanih partizana izvršila je napad na odjel naših domobrana I. domdo pukovnije koji su se nalazili na postavama kod zaselka Jonjići, kota 324 (4 km j. z. od Imotskog). Borba je vođena do 0500 sati toga dana i napad je odbijen. Nestala su dva domobrana. Zarobljen je partizan Jerko Presković rodom iz Splita.—

13. listopada u 1830 sati jedna skupina od oko 1.000 oboružanih partizana izvršila je napad na mjesto Bradina⁵ (11 km s. i. od Konjica). Posada od 30 domobrana i 6 oružnika primila borbu, koja je vođena do 14 listopada u 0400 sata, kada su partizani ovladali mjestom. Nakon kraćeg zadržavanja svega od 2 sata partizani su napustili ovo mjesto i povukli se u smjeru planine Preslica (4 km j. i. od Bradine). Naši gubitci 10 domobrana i 6 oružnika zarobljeni, ali su dosada oružnici pušteni na slobodu. Pri povlačenju partizani su zapalili zgradu željezničke postaje, oštetili 2 željeznička parostroja i opljačkali skladište državne šumarije.

Istodobno jedna grupa od oko 1.000 oboružanih partizana izvršila je napad na domobransku posadu kod mosta Lukač i na željezničkoj postaji Brdjani⁶ (7 km s. i. od Konjica), ali je napad uspješno odbijen. Obe ove grupe došle su iz sela Repovci (4 km s. z. od Bradine). Ova grupa povukla se je prešavši željezničku prugu u smjeru sela Džepi (5 km s. i. od Konjica). Gubitaka ni na jednoj strani nije bilo.

Istog dana 1900 sati jedna druga skupina od oko 2.000 oboružanih partizana sa oko 1.000 tovarnih konja nadirala je od sela Vrbljani (5 1/2 km s. od Konjica) na željezničku prugu Podorašac—Brđani.⁷ Oklopni vlak stupio je sa partizanima u borbu,

koja je vođena oko 1 sat kada se vlak povukao na željezničku postaju Brđani. Straža kod mosta na km. 51.800 od 14 domobrana usljed nadmoćnosti partizana povukla se je u Konjic, a partizani su most oštetili. 14. listopada u 0500 sati partizani su napustili željezničku prugu i povukli se u smjeru sela Džepi (5 km s. i. od Konjica). Oštećen je i most na km 53.300. Ranjen je 1 domobran. Za gubitke neprijatelja nema podataka. Oštećeni mostovi popravljeni su i promet je uspostavljen kroz dva dana.—

14. listopada u 1100 sati jedan odjel od 120 domobrana posade Konjic sukobio se sa jednom grupom neutvrđene jačine oboružanih partizana u selu Dubravica (3 km. i. od Konjica). Borbe su vođene do 1600 sati tog dana, kada su se partizani povukli u smjeru sela Džepi. Lakše je ranjen jedan domobran. Gubitci neprijatelja nepoznati.

15. listopada u 23.00 sata partizanske bande nepoznate jačine napale su selo i oružničku postaju Rakitno⁸ (11 km s. i. od Posušja). Vojarnu orpostaje zapalili, a potom se povukli na postave oko sela Vrhpolje (9 km s. i. od Posušja). Oružnici postaje Rakitno sa milicijom povukli su se i zauzeli postave oko sela Sutina.

16. listopada 0130 sati jedna grupa od 50 oboružanih partizana izvršila je napad na jedan odjel domobrana I. domdo pukovnije kod sela Prološca. kota 929 (6 km s. z. od Imotskog). Borba je vođena do 0300 sata i napad je odbijen bez gubitaka na našoj strani. Gubitci neprijatelja nepoznati. Po neuspjelom napadu partizani su se povukli u smjeru sela Studenci (17 km s. z. od Imotskog).

18. listopada u 2330 sati jedna grupa neutvrđene jačine oboružanih partizana, izvršila je napad na mjesto Vrgorac. Nakon jednosatne borbe napad je odbijen. Gubitaka nije bilo. Gubitci neprijatelja nepoznati.—

18. listopada u toku celog dana naše i njemačke snage vođile su borbu sa partizanima koji su se utvrdili na brdu Radovan⁹ (1 1/2 km s. i. od Posušji). Neprijatelj je davao žilav otpor, te su se naše snage povukle u Posušje.—

19. listopada u 2230 sati partizanske snage koje su se utvrdile na brdu Radovan izvršile su napad na mjesto Posušje i nakon jednosatne borbe prodrli su i zauzeli mjesto ali su sljedećeg dana rano ujutru napustili ga. te se povukli na postave na Radovanu. Gubitaka je bilo sa obe strane, ali se nema točnih podataka, jer su borbe u toku.

20. listopada u 0145 sati jedna grupa neutvrđene jačine oboružanih partizana izvršila je napad na naše snage na postavama kod sela Podbablje, zaselak Jonjići, kota 324 (4 km j.

z. od Imotskog) i kod sela Glavine, kota 268 (3 km. z. od Imotskog). Borbe su vođene do 21. listopada u 0215 sati, kada je napad odbijen. Naši gubitci: 1 domobran nestao, 1 lakše ranjen. Gubitci neprijatelja nepoznati. Partizani su se povukli u smjeru sela Poljice (7 1/2 km j. z. od Imotskog). Od strane njemačke posade u Imotskom poduzete su protumjere i selo Poljice tučeno je topovskom vatrom. Posliedak nepoznat.

21. listopada u 1300 sati jedna grupa od oko 300 oboružanih partizana napala je oružnike i miliciju na postavama oko sela Rakitno (11 km s. i. od Posušja) i nakon kraće borbe zauzeli su to selo¹⁰. Oružnici i milicija povukli su se u smjeru sela Sutina (5 km j. i. od Rakitna). Partizani odpočeli su pljačkanjem domova milicionara. Oko Rakitna na postavama se nalazi oko 350 partizana dok im je stožer u Rakitnu. Pučanstvo izbjeglo sa stokom u predjel Rosne Poljane (7 km i. od Rakitna).

21—22 listopada partizanske skupine nepoznate jačine prebacile su se-iz planine Snježnica i ulogorile se u selima Kozica i Triebanj (9—11 km. s. z. od Stoca).—¹¹

22. listopada od 1600—1700 sati jedan odjel njemačkih vojnika posade Domanovići. vodio je borbu sa jednom grupom od 100 oboružanih partizana u blizini sela Kozice (9 km s. z. od Stoca) i nakon kraće borbe njemački su se vojnici povratili u Domanoviće. Gubitaka nije bilo ni na jednoj strani.

22. listopada u 0600 sati odveden je po partizanima Nikola Božinović glavar sela Postranje (8 km s. i.¹² od Imotskog) i za njegovu se sudbinu dalje nezna. Istog dana odvedena su još dva seljaka iz sela Prološca (5 km s. i.¹³ od Imotskog), ali su pušteni na slobodu.

22. listopada partizanska komanda koja se nalazi u selu Rakitnu (11 km. s. i od Posušja) pozvala je sve odbjegle milicionare da se povrate domovima jer će u protivnom biti im popaljeni domovi a imovina zaplijenjena. Pučanstvo moli zaštitu. Isto tako naložili su pučanstvu okolnih zaselaka da im dotjeraju stanovite količine namirnica i stoke za klanje. Mjerodavni obavješteni.

22. listopada u 0700 sati jedna partizanska obhodnja od 3 oboružana partizana, pojavila se je u selu Kamena (16 km j. i. od Mostara) gdje su se propitivah o našim i njemačkim snagama u okolišu Mostara i nakon kraćeg zadržavanja otišli su

" Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke brigade. Vidi dok. br. 111.

¹⁰ 8 km S.Z.

¹³ 5 km S.Z.

u smjeru sela Brštanik (4 km. j. od sela Kamena). Njemačko zapovjedništvo u Blagaju pomoću njihovih snaga iz Mostara poduzelo mjere za progon ovih partizana.—

21. listopada u 0100 sat jedna grupa neutvrđene jačine oboružanih partizana izvršila je napad na našu posadu u Vrgorcu. Nakon dvosatne borbe napad je uspješno odbijen. Gubitaka nije bilo, dok se ni za gubitke neprijatelja nema podataka.—

23. listopada u 0200 sata jedna grupa od oko 1.000 oboružanih partizana izvršila je napad na selo i oružničku postaju Nova Sela¹⁴ (8 km s. z. od Metkovića). Oružnici i momčad 3. sata I. domdo pukovnije prihvatili borbu koja je vođena do 0600 sati tog dana. Naši gubitci: 5 domobrana lakše ranjeno. Gubitci neprijatelja nepoznati. U toku borbe partizani su upali u zgradu mjestne pošte i istu opljačkali. Usled jake odbrane oružnika, nisu uspjeli zauzeti vojarnu i izvršiti pljačku. Očekuju se ponovni napadaji na ovu postaju.

23. listopada u 1200 sati partizanske skupine jačine od oko 600 momaka pod vodstvom Tome Aničića, iz s. Fojnice kod Gackog, zauzeli su sela Lukavicu i Gradinu (9 i 11 km z. od Gackog) i u daljem napredovanju prešli su granicu kotara Nevesinje zauzevši sela Fojnicu, Jugoviće, Dubljeviće i Kokorina (22—24 km i. od Nevesinja).¹⁵ Četnici skupine Petra Samardžića vodili su ogorčene borbe. Gubitaka ima ali se nezna točan broj. Mnogi seljani iz ovih sela bježe u unutrašnjost kotara Nevesinje. Četnici drže postave na crti: Slivlje—Rijeka—Huni, kota 1315—Ljeskov Dub i Oštra Gomila, kota 1484 (18—20 km i. i j. i. od Nevesinja).

23. listopada razpačavani su partizanski letci „Radio Vesti“ od 21. listopada 1943. godine u kojima se prikazuju uspjesi partizana na našem području i Saveznika na ratištima. Osobito se ističe značaj zasjedanja Saveznika u Moskvi.

Na području oružničkog krila Dubrovnik:

4. listopada u 0900 sati jake partizanske skupine jačine od oko 1200—2000 momaka pod vodstvom Vlade Šegrta, izvršile su napad na mjesto Bileća¹⁰. Mjesto je branilo 50 njemačkih vojnika i oko 50 četnika ali su partizani zbog nadmoćnosti prodrli nakon jednosatne borbe u mjesto. Borbe su vođene sve do 5. listopada u 1200 sati kada je došlo pojačanje Niemcima i partizani su napustili mjesto. Gubitci: 3 njemačka

¹¹ Vidi tom V kni. 20. dok. br 1R8.

¹⁵ Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke brigade. Vidi dok. br. 118.

vojnika poginula, a 11 ranjeno. Poginulo je i 5 građana, a 2 ranjena. Gubitci partizana nepoznati. U toku borbi partizani su zapalili zgradu željezničke postaje i oružničku vojarnu-

5. listopada Niemci su napustili Bileće i sa četnicima se povukli u smjeru Trebinja i istog dana oko 2000 sati partizani su ponovo ušli u Bileću, gdje su se zadržali sve do 8. listopada, kada su njemačke snage u jačini jedne bojne došle i zauzele Bileću. Partizani su se povukli bez borbe, te zauzeli postave na visovima oko samog mjesta. Za vrijeme zadržavanja partizana u Bileći, oduzimana je hrana od imućnijih mještana, pismohrana poreznog ureda, kotarske oblasti i suda te poštanskog ureda uništena je.

5. listopada kod sela Skrobotno i Panika (11. 12 km s. i. od Trebinja), njemačke oružane snage vodile su borbu sa jednom skupinom nepoznate jačine oboružanih partizana¹⁷. Gubitci: 9 njemačkih vojnika poginulo, a 11 ranjeno. Gubitci kod partizana nepoznati.

6. listopada na prostoru Krnjevići (15 km s. z. od Trebinja), napadnuta je po partizanima jedna naša domobranska ophodnja, razoružana i zarobljena. Uspjelo je pobjeći samo vodji ophodnje.

7. listopada na prostoru Taleža—Hum (2—12 km z. od Trebinja), napadnuta je jedna naša ophodnja od 4 domobrana po pobunjenicima. Ranjen je 1 domobran, dok su se ostali vratili u svoju stajbinu nepovriđeni. Gubitci napadača nepoznati.—

10. listopada u 0630 sati u blizini sela Taleža (8 1/2 km z. od Trebinja). jedna grupa od 40 oboružanih partizana napala je našu ophodnju od 8 domobrana. Nakon kraće borbe, domobrani su zarobljeni., razoružani, a potom pušteni na slobodu.

13. listopada u 2230 sati jedna grupa od oko 200 oboružanih partizana, izvršila je napad na našu domobransku posadu kod željezničkog stajališta Diklići (16 km j. i. od Ravnog) i nakon kraće borbe posada je savladana i razoružana. Svi su domobrani pušteni na slobodu i vratili su se u svoju postrojbu u Trebinju, osim jednoga, za koga ostali misle da je negdje zalutao.

13. listopada po noći, jedna skupina od 100 oboružanih partizana, prebacili su se na 4 čamca sa otoka Mljeta na otok Sipan (18 km s- z- od Dubrovnika) i tom su prigodom opljačkali mjestnu poštu i općinu. Zaplijenili su brod „Kupari" i dva motorna čamca i to: „Vjekoslav" i „Lapad", uhitili su oružnika Dominika Viskovića zapovjednika oružničke ispostave i rizničkog stražara i 10 građanskih osoba te su sve skupa prevezli na otok Mljet.

16. listopada u 1950 sati jedna grupa od 50 oboružanih partizana, izvršila je napad na putnički vlak između željezničke postaje Poljice i Jasenica—Lug u blizini sela Dildići (14 km. j. i. od Ravnog) podmetnuvši mine. Stroj i tri vagona izbačeni. Pruga u dužini 15 metara oštećena. Istodobno je izvršen napad strojnicama, bacačima i bombama. Strojovođa, 7 njemačkih vojnika i 1 građanska osoba poginuli. 2 žene ranjene- Vlak i putnici opljačkani. Promet prekinut i uzpostavljen drugi dan.

17 listopada u 0400 sata jače partizanske snage izvršile su napad na mjesto Gacko i zauzele ga bez borbe¹⁸. Četnici su se još prije napada povukli. Zbog nadmoćnosti partizana naša milicija i oružnici povukli su se u Kulu Fazlagića. Sela Ulinje, Zanjevica, Berušica, Vrba, Čemerno, Izgori, Tarahin Dol, Gor. i Donje Bodežište, Obješenik, Jugovići, Domrke i Kokorina nalaze se u dominaciji partizana. Isto tako i pučanstvo sela: Pržine, Danići, Dulići, Pusto Polje, Dobralja,¹⁹ Samobor i Lipnik, zaposjednuta su po partizanima. U ovim selima novače momčad za svoje redove. Kula Fazlagića još se drži ali je potrebna žurna pomoć u strojničkom naoružanju.

19. listopada u 0100 sat jedna grupa od 25 oboružanih partizana izvršila je napad na odjel četnika u selu Vukovići (6 km. s- i. od Dubrovnika)- Nakon kraće borbe četnici su potisnuli partizane. Jedan četnik poginuo, a 1 teže ranjen. Gubitci partizana nepoznati. Partizane je predvodio Risto Rašević iz sela Cicine (13 km s. z. od Trebinja).

23. listopada njemačke snage iz Stoca, Domanovića i Blagaja poduzele su akciju u zajednici sa četnicima iz Stoca protiv partizana koji su se bili ulogorili u selima Kozice i Triebanj (9—11 km s. z. od Stoca) ali su se partizani pravodobno povukli i otišli u planinu Snježnica (13 km s. i. od Stoca). gdje im se nalazi glavina. Prema prikupljenim podacima u planini Snježnica nalazi se IV. bataljon Hercegovačke partizanske brigade. Poblži podaci nisu se mogli prikupiti.

Za vrijeme boravka partizana na otoku Sipanu od 10—17-rujna sa njima je suradjivalo dosta osoba, a po njihovom odlasku sa njima je otišlo i li osoba, među kojima i Luka Ivanović, nastavnik građanske škole u Sarajevu, rodom iz Sipana, koji se je tu zatekao za vrijeme kapitulacije Italije. Svi motorni brodovi zaplijenjeni su po partizanima i odvezeni na otok Mljet. Cijela talijanska posada od 150 momaka, suradjivala je sa par-

tizanima i pri povlačenju na otok Mljet otišli su skupa sa partizanima.

O stanju na poluotoku Pelješcu nema nikakvih podataka budući da na tom području dominiraju partizani.

8) *O odnosima sa savezničkim vojskama čiji se dijelovi nalaze u našoj zemlji:*

Sa savezničkom njemačkom vojskom na područjima gdje se nalaze njeni dijelovi, odnosi su obćenito dobri, i ako oni u podmirenju svojih potreba — ne uzimaju u obzir i možebitne istovjetne potrebe hrvatskih oružanih snaga.

U razdoblju od 12. rujna do 2. listopada 1943 godine prigodom vršenja akcija od strane njemačkih oružanih snaga na području oružničke postaje Klis, u selima: Klis, Dugopolje, Konjsko i Mali Broćanac sve kotar Omiš, izgubilo je život ukupno 127 osoba, među kojima dosta i djece. Ovom prigodom 103 osobe zatečene su kod domova i strijeljane. od djelovanja zrakoplovstva poginulo je 14 osoba, od kojih su neke izgorile u zapaljenim domovima, dok ih je 10 zarobljeno koji su pokušali bježati i strijeljano. Uzrok ovome je taj, budući da su partizani prigodom dolaska njemačke vojske u odnosna sela pucali na njemačku vojsku. Od 103 osobe koje su strijeljane kod domova, sve su čestite i izpravne, ali su ostali kod domova očekujući dolazak vojske i tako su životom platile.

2. listopada uhićeni su po njemačkim vojnim vlastima pravoslavci: Branko Spaić, Vera Spaić, Sava Ijačić i Danica Toholj iz sela Tasovčića, kotar Čapljina i Krstina Ekmečić iz Čapljine. Uzrok uhićenja je održavanje veze sa pobunjenicima.

4. listopada prigodom čišćenja područja oružničke postaje Opuzen, kod Metkovića po njemačkim oružanim snagama, uhićeno je u Opuzinu i okolišu 20 osoba i to: Stanko Salacan, Luka Salacan* Pavo Popić, Ivan Brajković, Stjepan Sešelj, Nikola Bjeliš, Andrija Popović, Ivan Bjeliš, Stjepan Popić, Jozo Čović, Ivan Bjeliš sin Jakovljević, Stjepan Dujmović, Milenko Dujmović, Ivan Barbir, Ante Milić, Ivan Vukosav Ante Lozina, Stjepan Butigan, Stipe Gnječ i Pavac Maslov. Svi su odpremljeni u Metković i kod njemačkog zapovjedništva zadržani kao taoci. Na 14. listopada nepoznate osobe stavile su minu na željezničku prugu kod sela Krvavac (5 km j. z. od Metkovića), koja je pronađena i učinjena bezopasnom. Za odmazdu svih 20 uhićenika povješani su uzduž željeznička pruge od Metkovića do Komina o b. b. stubove, gdje su ostali viseć 24 sata, a zatim su od strane njemačkih vojnih vlasti predati rodbini na sahranu. Ove odmazdne mjere imale su

dobrog djelovanja na pučanstvo tamošnjeg kraja i dosta ih se je poslije ovoga javilo dobrovoljno u vojsku. Pučanstvo je u strahu i boji se odmazde pobunjenika, te bi opet netko mogao životom platiti. Sva imovina obješenih osoba zaplijenjena je po njemačkim vojnim vlastima.

18. listopada njemačke vojne snage uz suradnju četnika izvršile su podhvat u pravoslavnim selima: Grmljani—Sedlari—Rapti (8, 9 1/2 i 14 km. j. i. od Ravnog), povodom napadaja pobunjenika na putnički vlak na 16. listopada u 1950 sati između željezničkih postaja Poljice i Jasenica—Lug u blizini sela Diklići (15 1/2 km j. i. od Ravnog), kojom prigodom je poginulo 7 njemačkih vojnika, strojovodja i 1 građanska osoba. Za odmazdu, sva tri sela su popaljena. U selu Rapti strijeljane su 3 žene i 1 muška osoba, a 8 ih je uhićeno i obješeno o b. b. stubove na mjestu gdje je napad na vlak izvršen. U sva tri sela uhićeno je 156 osoba—žena i djece, a sva je stoka zaplijenjena. te je sve skupa odpremljeno za Trebinje. U ovom podhvatu sudjeluje oko 300 četnika pod zapovjedništvom zapovjednika brigade nekog Milojevića Vlade. Daljnji podhvat je u toku.

Talijanske snage koje su se svojedobno nalazile na području ove pukovnije razoružane su a stanovit broj ih se je pridružio pobunjenicima—partizanima i sada sa njima vrše napad na naše i njemačke oružane snage i naseljena mjesta. Jedan odjel od 600 fašista, koji su se prigodom zauzimanja Dubrovnika predali njemačkim vojnim snagama i ponudili se za suradnju sada su od strane Niemaca upotrebljeni za osiguranje pruge na potezu Ravno—Dubrovnik.

7- listopada na oružničkoj postaji Grab Zubci u Čičevu, kod Trebinja predalo se je 74 talijanska vojnika bez oružja, koji su od strane naših oružnika predati njemačkim vojnim vlastima.

Drugih podataka o talijanskim vojnicima nema.

II. STANJE U VOJSCI — ORUŽNIČTVU:

1) *Raspoloženje, duh i stega kod oružnika:*

Raspoloženje je uvjetovano dovoljnom obskrbom životnim potrebštinama, opremom i oružjem. Budući da je obskrbljivanje nedovoljno, a mjestimično sasvim slabo, to i raspoloženje nije na potrebnoj visini.

Pod uticajem neraspoloženja trpi i stega, te su česti stegovni prestupci ali ipak za sada još beznačajnijeg obima. Nu, i povrh svega ovoga stariji oružnici sa malim izuzetkom izvršavaju svoje zakonom predviđene zadaće na obće zadovoljstvo,

dok je stanje kod pomoćnih oružnika i pričuvnih domobrana sasna slabo i ovi su s veoma malim izuzetkom za vršenje oružničke službe u obće bezvriedni.

4) *Bjgunstva iz oružništva:*

3. listopada pobjegli su sa oružničke postaje Ivan²⁰ u Bradini pričuveni domobrani: Vjekoslav Brajdić i Hazim Bijelić u nepoznatom smjeru i do danas se za njihovu sudbinu ne zna.

11. listopada samovoljno se je udaljio sa oružničke postaje Vrgorac, krila Mostar, pokusni oružnik Ivan Kordić suhodnik na toj postaji.

10. rujna prigodom nadiranja partizana prema Dugom Ratu i kod povlaćenja oružnika sa te izpostave na postaju Omiš, nestali su i po doznanju pridružili se odmetnicima i to:

Oružnik, naslovni narednik Mate Smodlaka,
Pričuveni domobran Ante Čelo,
Pričuveni domobran Jure Radošević,
Pričuveni domobran Ante Bakić,

16. rujna samovoljno se je udaljio sa postave u Kuli Fazlagića kod Gackog pričuveni domobran Mujo Veledar i do danas se nije povratio u svoju jedinicu.

8. kolovoza upućen je na nadpovjerenstveni pregled u Zagreb oružnik Jakov Šimić sa oružničke postaje Čapljina i do danas se nije povratio u svoju jedinicu.

Za svim ovim momcima razpisana je tjeratica i poduzete su mjere u duhu okružnice Minors^a Sud. broj 4260 od 15. rujna o. g. U koliko će se utvrditi da su se pridružili pobunjenicima, tada će se uredovati i u duhu odnosnih zapoviedi u ovom pogledu.

IV. OBĆI ZAKLJUČAK

Javno-sigurnostne prilike na celom području pukovnije nepovoljne su uslied sve jače akcije partizanskih bandi-

Stanje je osobito pogoršano i sasna slabo na području ciele Dalmacije. Naše i savezničke snage drže posadna mjesta i odohevaju napadima. Otoci Brač, Hvar i poluotok Pelješac još su uvijek u dominaciji pobunjenika. U toku su akcije ali nema detaljnijih podataka.

U istočnoj Hercegovini u toku su borbe naših i savezničkih snaga te četničkih odjela sa partizanskim bandama koje su se okupile u toj oblasti.

Sjeverni i sjeverozapadni dio područja Hercegovine ugrožavaju takodjer jače partizanske snage, koje nadiru od Duvna u svrhu prelaza u smjeru iztoka a na sektoru Drežnica—Jablanica, te predstoji opasnost rušenja željezničke pruge i objekata sjeverno od Mostara.

Prehranbene prilike slabe, a mjestimično nesnošljive.

Izvištajna služba otežcana zbog prekida prometnih veza i odmazde pobunjenika koju vrše nad osobama koje se stave u službu dojavljivanja.

VI. ORUŽNICKE POSTAJE KOJE PRIVREMENO NE DJELUJU:

Krilo Mostar: Umoljani, Glavatičevo, Bišina, Ulog, Klinja, Fojnica, Lukavac Kruševljani, Rilje i Bjelemić. Ova posljednja prestala je djelovati 16. listopada jer su mjesto Bjelemić: zauzeli partizani, a bila je uzpostavljena ponovo na 25. rujna o. g.

Krilo Dubrovnik: Plana, Divin, Krstača, Zmijanjac, Stepen, Jasenik, Kazanci, Šipovica Vlahovići, Ljubinje, Berkovići, Hodovo, Bileća, Janjina, Trpanj, Orebić.

Krilo Omiš—Split: Kijevo, Vrlika, Muć, Lećevice, Srinjine Tijarica, Lovreč, Blato n/C, Studenci, Zadvarje, Zagvozd, Baška Voda Zupa Biokovska, Kozica, Igrane, Gradac, Supetar, Pučišće, Selca, Bol, Milna Hvar, Starigrad, Jelsa, Bogomolje i Sućuraj. Ovih posljednjih 10 postaja koje se nalaze na otocima Braču i Hvaru, nalaze se u dominaciji pobunjenika, te se do danas nezna za sudbinu te momčadi, niti ima ma kakovih vesti od ovih postaja.

Krilo Knin: Radučić, Plavno, Strmica, Padjene, Bos. Grahovo, Grkovci Resanovci, Stikovo, Drvar i Trubar.

VII. POSTAJE KOJE SU PRESELJENE U DRUGA MJESTA:

Krilo Mostar: Rujište u Bijelo Polje, Ivan u Bradini.

Krilo Dubrovnik: Grab Zubci u Čičevo, Dobromani na Humu, Jasen u Gorici, Donja Lastva u Arslanagića Mostu. Steper. u Medjuliću.

Krilo Knin: Kosovo u Siveriću, Ružić u Kninu.

VIII. POSTAJE KOJE SU PONOVO UZPOSTAVLJENE:

Postaja Opuzan krila Mostar.

Izpostava Mrcine kod krila Dubrovnik.

Postaja Klis, Dicmo i Trilj kod krila Omiš.

Postaja Split, Marijan, Solin i Kaštel Sućurac uspostavljene su na novozauzetom području kod krila Split.

Postaja Šibenik kod krila Knin.

Za uzpostavu postaja u oblasti Kotora, nastalo je pitanje od strane njemačkih vojnih vlasti i izvješteno je G. Z. O.^{2m} posebnim spisom, te ove postaje nisu uzpostavljene.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

(M.P.) Dozapovjednik, pukovnik:
Muharem Aganović
Aganović

BR. 207

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 25 OKTOBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA DOMOBRANSKE POLOŽAJE OKO TREBINJA I O DEMORALIZACIJI ČETNIČKO-DOMOBRANSKOG STARJEŠINSKOG I BORAČKOG SASTAVA¹

**ZAPOVJEDNIČTVO
6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE**

J.S. broj 3208/taj.

U Mostaru, dne 25.X. 1943.

Predmet: Napad partizana na
Trebinje — izvješće.

ZAPOVJEDNIČTVU 6- PJEŠAČKE DIVIZIJE

Ljubuški

Župska redarstvena oblast u Dubrovniku pod br. 1720/taj. od 15. X. 1943. dostavlja sljedeće:

„Dne 29. IX. o. g. od strane partizanskih odreda izvršen je napad na vojne položaje na području občine Begović Kula. Na ovim položajima nalazila se 1. bojna 14. p. p. iz Trebinja, zatim jedan odred njemačke vojske SS trupa i jedna skupina četnika pod zapovjedništvom četnika Milojevića.—

Istog dana u 20.30 sati obaviještena je ova oblast brzoglasom od pobočnika 14. p. p. satnika Stražizara, koji je zastupao

odsutnog zapovjednika posade u Trebinju, da su svi naši vojni odredi, koji se nalaze na položaju u Begović Kuli razbijeni od partizana i da se u rasulu i bjekstvu povlače prema Trebinju. Naglasio je, da su partizani zauzeli položaje Vardište, Staro Slano i kotu Kličanj. te da su se spustili na cestu kod manastira Tvrdoši na udaljenosti od Trebinja oko 5 km. i da bez otpora idu prema Trebinju. Isto tako izvestio je, da se njemački odred, koji se nalazio na položaju povukao i prešao most u Dražindolu radi spriječavanja eventualnog nadiranja partizana prema Dubrovniku.

Obzirom na ovo primljeno obavještenje i pošto je prietila izravna opasnost u gradu Trebinju od partizana, poduzeo sam sa načelnikom občine potrebne mjere za zaštitu i odbranu grada. U ovom cilju odmah je stavljena sva milicija, oružništvo i redarstvo pod oružje i pripremu za odbijanje napadaja. U to vrijeme došao je u uredovnicu potpisatog pretstavnik četnika iz Trebinja Tomo Petković i stavio prijedlog, da se i četnici uzmu u kombinaciju za odbranu grada. Ovaj prijedlog je odmah prihvaćen, te je utanačeno, da će se odrediti jedan sektor, koji imaju zaposjesti i braniti četnici. Petković je na to otišao, da donese podatke o broju četnika, koji će biti upotrijebljeni za odbranu mjesta. U međuvremenu stizali su u grad bježeći u potpunom neredu sa položaja odredi naše vojske u manjim grupama. U isto vrijeme došli su u grad sa položaja četnici pod zapovjedništvom Milojevića.

Dok su oružnici, milicioneri i redari pod uputstvima potpisatoga i zapovjednika oružničkog voda zauzeli određene položaje za odbranu, četnici su bez ikakvog obavještenja napustili* Trebinje i otišli prema selu Policama u pravcu područja Grab Zubaca sa koje strane nije prietila nikakova opasnost napadaja partizana na Trebinje. U istom pravcu sa četnicima napustilo je grad skoro svo pučanstvo pravoslavno sa ženama i djecom. Presjednik četnika Tomo Petković sa kojim su vodjeni pregovori za odbranu grada i sam je napustio Trebinje i nije se te noći uobće pojavljivao. U mjestu zadržala su se samo tri četnika koji ostavljeni, da od njemačkih vojnika preuzmu jedan samovoz raznog oružja strijeljiva.

Obće uzbuđenje i uznemirenost nastala je kod gradjanstva zbog povlačenja naše vojske i pojačalo se uslied odlaska naoružanih četnika iz grada, jer je postalo očevidno da isti ne žele braniti grad. Naše pučanstvo nije imalo nikakove mogućnosti za eventualno povlačenje, jer jedini neugroženi pravac od partizana prema Grabu Zubcima održan je od četnika u koje se nije moglo imati povjerenja da nebi napali na naše pučanstvo.

Ovo tim prije, jer su isti prekinuli pregovore za odbranu grada bez ikakvog objašnjenja našim vlastima.

Oko 21 sati iste večeri stigao je sa položaja u Trebinje zapovjednik 14 **p. p.** Dragutin Mesić. Odmah je potpisati stupio u vezu sa njim saznajući da kota Kličanj nije pala, te da se na istoj nalazi poručnik Prokop sa odjeljenjem od 15 vojnika, a sa kojima će on u toku noći postaviti vezu. Iste noći u 3 sata u jutro stigle su njemačke trupe u Trebinje i time je bila otklonjena svaka opasnost.

Povodom ovoga napada na Trebinje od strane partizana smatram potrebnim iznieti držanje naših vojnika i častnika.

Skoro cijela naša vojna posada bila je demoralizirana, nepokazujući nikakovu volju niti požrtvovanost za borbu. Prema izjavama pukovnika g. Dragutina Mesića i satnika g. Zvonimira Vebera kao i ostalih naših vojnika nijesu htjeli prihvatiti borbu sa partizanima, nego su se razbegli odmah kod prvog sukoba. Svi pozivi i zapoviedi pukovnika i ostalih častnika, da vojnici ostanu na položaju i prime borbu, ostali su bezuspješni. Prigodom bjegstva i rasula, naša je vojska ostavila na položaju dva topa sa zatvaračima i streljivom a da na tom mjestu nису bili uopće napadnuti od partizana. Na ovo mjesto nису partizani došli ni poslije povlačenja naših odreda, jer je sutradan njemačka vojska našla topove nedirnutе sa svim streljivom- Obezglavjenost razbjeglih vojnika prenela se i na ostale jedinice naše vojske, koje su se nalazile u Trebinju, te je bilo očigledno, da naša vojska neće primiti odlučnu borbu niti pružiti ozbiljan otpor u odbrani grada. Primijećeno je, da je držanje častnika dosta doprinelo ovakvom demoraliziranju vojnika. Većina častnika posade u Trebinju držala se pasivnim, ne pokazujući nikakovu volju za ma kakvu akciju i podizanje morala kod vojnika. Zapaženo je, da častnici nemaju nikakvog autoriteta pred svojim vojnicima. Neki su častnici postupcima čak obratno djelovali. Tako je satnik Lončar prilikom dolaska četnika sa položaja odmah sa istima stupio u vezu. nalazeći se na ulici u društvu sa zapovjednikom četnika Milojevićem kojem je dao i naoružanu pratnju naših domobrana. Zatim je naredio da se teretnim samovozima naše posade preveze oružje i streljivo iz Trebinja u Grab Zubce za četnike, što je potpisati u posljednjem trenutku spriječio. Osim toga je isti častnik prilikom podjele oružja milicionerima rekao: „Je li to oružje za pljačkanje“.

Iz svega ovoga proizilazi da je naša vojna posada u Trebinju u ovakvom stanju nesposobna, te postoji neophodna i žurna potreba, da se izvrše izmjene premještanja zapovjedajućih častnika odnosno čitave posade.

Ukoliko se ovo ne izvrši u najkraćem vremenu, a ne bude druge odbrane grada, sigurno je neminovno da će odmetnici u slučaju ponovnog i jačeg napada zauzeti grad, jer ga je sa samom milicijom, oružničtvom i ovakovom vojnom posadom nemoguće braniti."

Dostavljam prednje na znanje.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zamjenjuje zapovjednika:
pukovnik (Muharem Aganović)
Aganović

BR. 208

IZVJEŠTAJ ORUŽNTCKOG KRSTARECEG ODJELA PROZOR OD 25 OKTOBRA 1943 GOD- O PLJAČKI STOKE U S. HELJDOVI OD STRANE JEDINICA 369 LEGIONARSKJE DIVIZIJE — „VRAŽJE“¹

Oruž. krstareći odjel Prozor
Broj 218/Taj-

U Rami dne 25. listopada 1943. god.

Predmet: Izvješće o zapljenjenim govedima iz sela Heljdova izvještava.

- 1) 5. oruž. pukovniji Sarajevo
- 2) Župskoj redarstvenoj oblasti Mostar.
- 3) Kotarskoj oblasti Prozor u Rami
- 4) Oruž. krilu Jajce u Travniku.
- 5) Oruž. vodu Bugojno u Travniku.

Dana 19. listopada 1943. god. u 1 sat. njemačka vojska ii Rame, 370. Regimenta Vražije divizije, u Rami poslala je u izvidjanje i pozvala je odnosno naredila je da podje sa njima jedna ophodnja ovoga odjela za pokazivanje puta u pojedina mjesta.

Prilikom pretresa mrtvih i živih objekata vojska je naišla na selo Heljdove, občine i kotara Prozor, u kojima je bilo 50—60 bandita sa 6 kunja natovarene teškim i lakim strojnicama,

koji su bili u rečenom selu, te kada je vojska ka selu Heljdovima se primakla i razvila da selo opkole sa banditima, banditi su videli da će biti obkoljeni te su najvećom brzinom pobjegli u planinu.

Njemačka vojska je iz sela Heljdova uzela 19 kom. krava, volova i teladi, i dotjerala ih u mjesto Ramu, od dotjeranih goveda zapovjednik mjesta zapovjedio je oružnicima da uzmu i otjeraju jednu junicu i jedno tele, što je to odbio i za 3 dana nije uzeto, već je ponovo naredio zapovjednik da se krava i tele zakolje, meso pojede, a kože da se vrate njima, te dok je pisati bio odsutan na putu u Sarajevo odjel je rečenu kravu i tele zaklao i pojeo a ostalo t. j. kože njemačkoj posadi vratili.

Ostalih 1-7 komada krava i teladi je poklala njemačka posada u Rami. Za prednje izvještavam naslov s molbom na nadležnost.

Zapovjednik narednik
(Tadija Radić)
Radić

BR. 209

IZVJEŠTAJ GLAVNOG ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIŠTVA
OD 26 OKTOBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU BOSANSKE
DUBICE OD STRANE JEDINICA NOV¹

Nezavisna Država Hrvatska
GLAVNO ZAPOVJEDNIČTVO ORUŽNIŠTVA
Sigurnostni odjel
Broj: S 3039/Tajno

U Zagrebu, dne 26. listopada 1943.
Predmet: Izvješće o padu oružničke
postaje Bos Dubica-

- 1.) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA (Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost)
- 2.) MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (Glavni stožer Izvještajni odjel)

Oružničko krilno zapovjedništvo Nova Gradiška sa br 1205/taj. od 20. X. 1943 predložilo je sljedeće izvješće:

„12.X.1943. oko 2200 sata, bez ijednog opaljenog naboja od strane domobranskih postrojbi koje su bile za odbranu mjesta, palo je mjesto Bos. Dubica u ruke pobunjenika,² a oružnici su se borili iz zgrade kotarske oblasti, dok su zapovjednik bojne sa 1 častnikom i nešto domobrana uslied nadmoći pobunjenika prešli sa oružnicima u Hrvatsku Dubicu³ i branili prielaz partizanima preko mosta u Hrvatsku Dubicu. Prigodom pada mjesta Bos. Dubice, palo je partizanima u ruke 1 teški i 3 laka bacača granata, 4 teške i 15 lakih strojnica, više pušaka i parabela, te veći broj streljiva, kao i nove odore koju je bojna dobila pred sam pad mjesta.

Po dobivenim podacima, mjesto Bos. Dubicu predalo je samo domobranstvo odnosno častnici, jer nije ni jedan naboj opaljen iz bunkera, koje su čuvali domobrani, te su tako partizani zauzeli mjesto i bunkere, a 160 domobrana sa 6 častnika, koji su po povlačenju partizana bili i vidjeni naoružani daje povoda da su sami častnici čak i pismeno predali mjesto pobunjenicima.

Od strane oružništva koje se je borilo bilo je gubitaka i to: domobran Vukalić Murat poginuo, pomoćni oružnik Batković Ivan teže ranjen, a oružnik Gavrić Mato, pomoćni oružnik Josipović Stipo, domobrani Durić Husein i Mašić Sulejman po partizanima zarobljeni.

Ovom prilikom partizani su zapalili zgradu kotarske oblasti,, 2 trgovine munjaru, bolnicu, te više manjih trgovina...

15.X.1943. došla je jedna bojna 1. Ustaškog obranbenog zdruge iz Jasenovca, te uz pripomoć oružnika ponovno su zauzeli mjesto Bos. Dubicu, te je sada ponovno uzpostavljena oružnička postaja u jačini od 21 oružnika, računajući i ostatak oružnika, koji su se nalazili na postaji".

Predlaže se.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zamjenik glavnog zapovjednika,
glavar stožera, pukovnik,
(Stjepan Toma)
Toma

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 27 OKTOBRA 1943 GOD. O DEJSTVIMA I POKRETIMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU VELIKE ŽUPE VRHBOSNA¹

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
SARAJEVO

Broj: 48-Taj-43.—

Sarajevo, dne 27. listopada 1943.—

Dnevno izvješće za dan
26. listopada 1943. godine.—

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST --
ZAGREB
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
URED X. — *ZAGREB*
- 3> OBCE ZAPOVJEDNIČTVO REDARSTVENE STRAŽE — *ZAGREB*
- 4) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE G. MINISTAR ING. FRKOVIC —
SARAJEVO
- 5) G. STOZERNIK VELIKE ŽUPE VRHBOSNA — *SARAJEVO*
- 6) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ŽUPE VRHBOSNA — *SARAJEVO*

Savezno nalogu Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942. broj: 150604/42. čast mi je podnieti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Zupi Vrhbosna za dan 26. listopada 1943. godine.—

Prednji dielovi jake partizanske skupine dostigli su cestu Kiseljak—Fojnica¹ Oko Fojnice partizani dobijaju pojačanja. Cesta Kiseljak—Busovača od Klokota do stanice Stoja³, koja se nalazi 9 km. sjevero-zapadno od Kiseljaka zaposjednuta je od partizana.

Noćas u 0.35- sati napali su partizani Busovaču i minirali željeznički most između Lašve i Busovače.⁴ Napad na Busovaču je odbijen.

Noćas su partizani napali Mokro, koje se nalazi 18 km. sjeverno od Sarajeva. Pošto je odbijen partizanski napad, napad su ponovno izvršili četnici. U prostoru Mokro i Vučija Luka još

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 66 3—1, k. 198.

* Na ovom sektoru dejstvovala je Deseta NOU divizija. Vidi dok. br. 120, 155 i 160.

* Vjerovatno Staje.

⁴ Vidi dok. br. 137 i 158.

uvijek traju mjestimično borbe između naših i njemačkih postrojbi te četnika i partizana.

Partizani su zauzeli Romaniju i vrše jaki napad na Vučiju Luku,⁵ koja se nalazi 12 km. sjeverno od Sarajeva a na čijem se području sada nalaze četnici. Napad na Vučiju Luku su odbili četnici.

Noćas su partizani sa topničtvom napali Travnik, te su prodrli u liniju bunkera, ali su protunapadajem odbijeni. Travnik i Vitez su još uvijek ugroženi od partizana.⁶

Partizani popravljaju cestu Donji Vakuf—Bugojno i očekuju pojačanje za napad na Travnik.

Noćas u 21.22 sata odmetnici su napali na postaju Rudanka, kod Doboja, spalivši postajnu zgradu, te su prekinuli brzoglasne i brzojavne vodove.

Četnici pod vodstvom viših jugoslovenskih časnika vrše mobilizaciju u prostoru zeničkog kotara.

U prostoru Vareša partizani vrše mobilizaciju.

O svim ovim napadima i pripremama vodi brigu Njemačko Vojno zapovjedništvo—

U samom gradu Sarajevu vladao je red i mir.—

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 27 OKTOBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA KOMUNIKACIJU KISELJAK—BUSOVACA—TRAVNIK I NA DOMOBRANSKE POLOŽAJE SJEVEROISTOČNO OD SARAJEVA¹

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
S a r a j e v o

Broj: 48-Taj-43.— Sarajevo, dne 28. listopada 1943.—

Dnevno izvješće za dan
27. listopada 1943.— godine.—

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST — ZAGREB
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED X. — ZAGREB
- 3) OBCE ZAPOVIEDNICTVO REDARSTVENE STRAŽE — ZAGREB
- 4) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE G. MINISTAR ING. FRKOVIC — SARAJEVO
- 5) G. STOZERNIK VELIKE ZUPE VRHBOSNA — SARAJEVO
- 6) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ZUPE VRHBOSNA — SARAJEVO

Savezno nalogu Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca broj: 150604/42. čast mi je podnieti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Župi Vrhbosna za dan 27. listopada 1943. godine.—

Željeznička pruga Travnik—Busovača noćas je porušena i promet je prekinut. Noćasnji napad na postaju Busovača odbijen.² Za napad na željezničku prugu oko Busovače, danas će biti obješeno 9 taoca.

Noćasnji napad na Kiseljak odbijen.

Na cesti Kiseljak—Busovača porušeno je 7 mostova.

Noćas u 0.2 sata nedaleko Rame iskočio je jedan teretni vlak od eksplozije podmetnute mine. Pruga koja je usljed toga razrušena biti će brzo popravljena.

Tri partizanske brigade medju kojima je jedna muslimanska. koju vodi pukovnik Suljo Filipović, koji je prešao partiza-

nima u Tuzli. Ove tri brigade iz Vareša napreduju prema Visokom.³

Jutros rano izvršile su napad na Mokro sve do Hreše i Vučije Luke, 7 km. sjevero-iztočno od Sarajeva, tri partizanske brigade i to: V. crnogorska, III. bosanska i I. majevička.⁴ Sarajevska posada na svom dielu odbila je napad u borbi mjestimično prsa u prsa. Progon partizana još se vrši sa pojačanim snagama njemačke vojske.

Jake partizanske skupine zaposjele su cestu Mokro—Sokolac. Sokolac još uvijek drže ustaške postrojbe.

Iz ostalih dielova Velike Župe Vrhbosna nema nikakvih novih podataka o važnijim događajima.

U samom gradu Sarajevu vladao je u posljednja 24 sata red i mir.—

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U TRAVNIKU OD 31 OKTOBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU VISOKOG, ZENICE, FOJNICE I TRAVNIKA¹

Nezavisna država hrvatska
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST U TRAVNIKU

Broj taj: 2406/43-   Travnik, dne 31. listopada 1943.

Sadržaj: Izvješće u položaju.

MINSTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA ZAGREB
GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIG. ZAGREB
GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ING. VITEZU FRKOVIĆU
SARAJEVO
NJEMAČKOM ODJELJENJU E. K-2 TRAVNIK
VELIKOJ ZUPI LASVA I GLAZ TRAVNIK
USTAŠKOM STOŽERU TRAVNIK
ZAPOVJEDNIČTVU ZAGR. KONJANIČKE PUKOVNIJE
TRAVNIK
ŽUPSKIM REDARSTVENIM OBLASTIMA BANJA LUKA
SARAJEVO
TUZLA

Savezno nalogu Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost u Zagrebu od 9. prosinca 1941. god. broj 21565/41 podnosi se slijedeće izvješće:

1) **KOMUNIZAM:**

Na području kotarske ispostave Zavidovići Oružnička postaja u Zavidovićima ustanovila je, da se je u mjesecu kolovozu pridružio partizanima Bego Mahmutović iz Krivaje rođ. 1925 god. Njegov osobni opis je slijedeći: rasta malog, lice duguljasto, oči plave, kosa crna, nos i usta pravilna, bradu i brkove brije, obučen u seosko odijelo a na nogama ima cipele. Za njegovo bjegstvo ranije se nije moglo utvrditi, jer su područje sela Seone, odakle je imenovani odveden, partizani držali do sada u svojim rukama.

15 na 16. listopada jedna veća grupa partizana preko Ozrena došla je na područje kotarske ispostave u Zavidoviću i nastanila se u obližnjim selima a naročito u Pašinih konacima² i Krčevinama. Isti dan ova grupa partizana došla je preko sela Krčevine do rijeke Bosne pregazila Bosnu i pod selom Dolinom

razružila prugu na dva mjesta minama a želj. postaju u Dolini zapalila. Postaja nije izgorila, a posada koja je branila postaju povukla se bez otpora, jer je bila u manjini. Po izvršenom rušenju pruge partizani su se povukli u selo Krčevine odakle su slijedećih dana ometali rad na opravi pruge. Naoružani su pored pušaka i strojica jednim malim brdskim topom a imaju 2 bacača mina. Zapovjednik im je neki Cerić. Prekinut želj. promet uspostavljen je 19. listopada, a partizani su se povukli iz sela Krčevina i Pašinih konaka u pravcu Vozuće za Fibnicu.

Na pruži Zavidovići—Olovo—Han Pijesak ove partizanske grupe pokidale su mostove, koje je poduzeće Šipad bilo postavilo. Kotarska izpostava u Zavidovićima izvješćem od 22. listopada dostavila je, da se partizanske grupe zadržavaju u selu Seoni dok je jedan dio od tih partizanskih grupa otišao preko Ribnice u pravcu Vareša.³

Na području kotarske oblasti Visoko:

Zapovjedništvo oružničkog voda u Visokom izvješćem od 23. listopada broj 1862 dostavilo je sljedeće:

20. na 21. listopada o. g. jedna veća grupa partizana iz pravca Olova i okolnih mjesta napala je Vareš, koji je bio branjen od jednog diela VI Gorskog zdruga sa stožerom, zatim milicijom kotara Kladanj i milicijom iz Vijake i Vareša. Posada držala je borbu sa partizanima do 6 sati u jutro 21. listopada, kada se počela povlačiti u pravcu Kraljeve Sutjeske a partizani su tada zauzeli Vareš.⁴ Isti dan progoneći razbijenu posadu jedna grupa od 150 partizana došla je i do Kraljeve Sutjeske koju je zauzela a tamošnja milicija, pošto je bila u manjini posakrivala se bez da je pružila ikakav odpor.

Zauzećem Vareša partizani su oštetili željezaru paljenjem i miniranjem, a prema izkazu zapovjednika VI Gorskog zdruga dr-Dukovnika Srama napadača je moglo biti oko 5.000, ali točan im se broj nije mogao utvrditi. Uništenjem željezare nanesena je ogromna šteta, a partizani se još i sada nalaze u Varešu i okolnim selima. Prema izkazu izbjeglih osoba iz Vareša partizani regrutuju tamošnje pučanstvo u svoje redove, a navodno strijeljali su načelnika občine Idžakovića Franju i trgovca Vinka Obrdara. Među partizanima nalazi se i odbjegli mještani Vareša Saletović, koji vrši teror i pljačka po Varešu.

Oružnička postaja u Visokom izvješćem od 7. rujna o. g. broj 2035 dostavila je. da su dne 3. rujna 1943 godine partizani odveli učiteljicu Zdenku Kordić iz Mokronoga.

Na području kotarske oblasti Zenica:

10. listopada jedna veća grupa partizana iz okolice Sebešća došla je preko Vjetrenice i napada Zenicu sa svih strana.⁵ Obrana i posada Zenice bila je mala, pa su partizani prodrli do ulice grada a uspjelo im je zapaliti željezaru i električnu centralu. Nadalje osnovnu školu, željezničku postaju, skladište benzina njemačke vojske, jednu posebničku zgradu uz skladište benzina i domobransku vojarnu. Željezara kao i rudnik „Barbara“ većim sU dijelom uništeni. Električnu centralu koja je davala struju ne samo za Zenicu nego i za rudnike Vareš, Brezu i Kakanj takorekuć podpuno su uništili tako da će za duže vrijeme biti onemogućeno njeno djelovanje. Uništenjem ove centrale onemogućen je rad kako u Zenici tako i u Varešu, Brezi i u Kakanju. Borba sa partizanima u Zenici trajala je do 5 sati ujutro, kada su se partizani povukli pod pušćanom vatrom koncentrisane obrane.

11. listopada jedna grupa partizana od 150 do 200 ljudi sa mjesta zvano Brdo napala je željezničku postaju Lašva parabelama, bombama i strojopušćanom vatrom i približila se do 50 metara do želj. postaje Lašva/' Domobranska posada sa oružnicima oružnićke postaje pružila je odpor, ali su partizani ipak uspjeli da zapale željeznićku restoraciju jedan teretni vagon, jedan putnićki vagon, skladište, zahod, vatrogasno spremište i spremište nadzornika pruge, te plinaru. Prije napada na željeznićku postaju Lašva partizani su prekinuli prugu između Busovaće kao i između Modrinja i Lašve. Takodjer su prekinuli brzoglasnu i brzojavnu vezu. Napadnutoj postaji došao je iz Zenice panceri u pomoć i tako su partizani odbijeni a da im nije uspjelo sasvim zapaliti željeznićku postaju. Prilikom ovog napada partizanima se predalo 6—8 domobrana, poginula su 4 partizana a ranjeno ih je 8. Na našoj strani nije bilo žrtava. Kod napada na Zenicu prema izvješću kotarske oblasti u Zenici poginulo je oko 50 partizana dok je na našoj strani poginuo jedan njemaćki ćastnik, trojica ustaša pripremane bojne, 2 domobrana i 1 gradjanska osoba-djevojka od zalutalog metka. Partizani su tada zarobili trojicu ustaša i 4 gradjanska lica, koja su sobom odveli i ubili.

Ogromna je šteta nastala uništenjem željezare i rudnika kao i na posebnićkim zgradama od detonacije nastale od paljenja same željezare.

Na području kotarske oblasti Fojnica:

Gotovo cijelo područje kotarske oblasti Fojnica osim mjesta Kiseljak i Busovaća nalazi se okupirano pod partizanima. Put

Kiseljak—Busovača stalno je izvrnut napadima partizana te je na istom saobraćaj onemogućen. Sama mjesta Kiseljak i Busovača drže njemačke vojne posade. Partizani u okupiranom području vrše pljačku i uništavanje našeg građanskog stanovništva, dok naše vlasti onemogućene su da mu pruže kakvu bilo pomoć.

Na području kotarske oblasti Travnik:

Veći dio kotara travničkog nalazi se pod partizanskom okupacijom. Sam grad Travnik obkoljen je sa svih strana jakim partizanskim skupinama, ali posada uspješno odbija svakodnevnih napade. Ove partizanske bande naoružane su ne samo lakim nego i teškim oružjem svih kalibara. Tako su dne 15. listopada izvršile ove partizanske bande jak napad na Travnik, a kod napada upotrebljavali su bacače mina i topove a osim toga i borna kola koja su dovezli preko Kunresa na Travnik. Posada Travnika pojačana jednom satnijom Vražije legije uništila je pred samim gradom Travnikom jedan partizanski tenk, a po pričanju seljaka iz sela Bučića jedan tenk uništen u samom selu. 25. listopada o. g. ponovno su partizani napali grad Travnik sa tri strane upotrebom bacača mina, koje su padale po gradu ali bez cilja. I ovaj napad uspješno je odbijen, ah partizani pored toga stalno napadaju sam grad Travnik.⁷

Dne 24. listopada 1943. godine uspostavljen je željeznički promet na mostu kod Bile, koji je dne 12. listopada 1943. bio porušen po partizanima. Naime 12. listopada jedna partizanska skupina napala je posadu na mostu kod Bile, koju su sačinjavali oko 90 milicionera Kuprešana i jednim domobranskim časnikom sa jednim rojem domobrana. Jedan dio domobrana se je predao dok se je milicija uslijed premoći partizana povukla u pravcu Travnika. Jedan je milicioner poginuo, dok kod partizana za žrtve se nezna. Ova partizanska skupina pripada krajiškoj brigadi a naoružana je puškama, strojopuškama, jednim bacačem mina i jednim malim brdskim topom kalibra 35 mm. Od 12. do 15. listopada partizani su neprekidno ugrožavali suhoputnu vezu sa Travnikom upotrebom bacača mina i topa pored strojopuščane vatre, a željeznički promet bio je sasvim prekinut.

28. listopada 1943 partizani su ponovo prekinuli željezničku prugu između Bile i Viteza i Lašve i Busovače pa je taj dan promet bio obustavljen, ah slijedeći je dan odmah uzpostavljen. Za ovaj podmukli neprijateljski napad na javne prometne veze njemačka vojna sila na hcu mjesta između Busovače i Lašve objesila je 10 partizana i njihovih pomagača, koji su uhićeni i držani u kaznionici u Zenici.

Bojna je došla u borbu sa komunistima, koji su zaposjeli položaje zapadno od Gračanice.

Posadi Domdo² bojne u Rajševu (11 J Teslić) prijavila su se 2 domobrana 5. gorske pukovnije, koji su bili zarobljeni od komunista dok su 3 domobrana iste pukovnije streljali četnici Stanka Kuprešaka (Zeleni kadar).

Vlastiti gubitci: poginuo 1 dočastnik. ranjen 1 častnik-

3. X. III bojna, koja je bila u satavu Kampfgruppe Fischer³ i od nje primala zapovjed, krenula je preko Visova u pravcu Tuzle osiguravajući bok glavnine. Odmah po izlasku iz Gračanice, naišla je bojna na neprijatelja koji je odstupao, te je došlo do borbe. Neprijatelj se je povukao, te je tom prilikom zarobljeno 3 konja, dva sedla i uhvaćen je komunistički izvještai u kom se naredjuje povlačenje i da je zapovjednik i njegov zamjenik ranjen. Bojna nije imala gubitaka. Došavši do Miričine bojna je zanoćila.

Izvršen je napad od četnika na postave Domdo bojne u Crnoj Rijeci. Napad je odbijen bez gubitaka.

4. X. III. bojna u napredovanju prema Tuzli štiti lievi bok glavnine. Uz mali okršai po izlasku iz M'ričine. bojna je stigla nad Lukavac i zaposjela točku 203

Jedna sat Domdo boine, koja je bila u nasilnom razvidjanju u pravcu Biele Zemlje oslobodila je 4 domobrana 5. gorske pukovnije iz komunističkog zarobljeničtva.

5. X. III bojna krenula je sa istim zadatkom i stigla u Pogorioce, gdje je i prenoćila.

6. X. III. boina kretala je cestom prema Tuzli, stigla je do Bukinja gdje je i zaposiela položaje osiguravajući glavninu. U toku noći 6/7. komunisti su preko ciele noći napadali položaje boine. Gubitci u toku noći jedan poginuli, sedam ranjenih i osam nestalih.

U okolici Teslića vrše se razvidjanja.

7. X. III. boina krenula je kao zaštitnica grupe Fischer natrag prema Lukavcu. Grupa je bila napadnuta žestokom vatrom sa Visova, a naročito jaku vatru dobila je bojna kao zaštitnica. Gubitci u toku borbe

2 ranjena i 3 nestala. Došavši u Lukavac bojna je zaposjela položaje oko željezničke pruge. Odavde upućena je 9. i 11. sat sa dielom 12. sati za osiguranje željezničke postaje Puračić i same pruge. Za vrijeme kretanja do stanice Puračić, dielovi bojne napadnuti su od strane komunista. Gubitaka nije bilo.

U noći 6/7 četnici „Zelenog kadra“ napali su položaje Domdo bojne u Crnoj Rieci. te su zarobili 4 domobrana, od kojih su jednog odveli a 3 pustili.

9. i 11. sat III. bojne potisnula komuniste iz bližeg okoline Puračića.

U okolini Teslića vrši se razvidjanje.

Ciela kolona Kampfgruppe Fischer imala je pokret prema Karanovcu, a bojna je imala zadatak zaštitnice. 10. sat nastupala je sjeverno od ceste visovima radi osiguranja desnog boka. Ova sat naišla je iznenada na skupinu komunista koja je pokušala dovikivanjem zbuniti ljudstvo, ah je sat krenula na juriš te je u jednoj kući poubijala 5 naoružanih komunista, a ostale raztjerala. Tom prilikom naročito se istakao djelatni vodnik Češljar Ljudevit.

Ciela skupina Fischer, kao i bojna vodila je stalno borbu od početka kretanja prema Karanovcu te se je uz velike poteškoće probijala, a naročito do Miričine. Po dolasku u Karanovac, bojna je upućena prema Gračanici gdje -je u okolini Gračanice prenoćila.

Noću 8/9- izvršen je napad komunista na postave Domdo bojne Miljanovci—Križ—Omanjska—Jelah.⁴ Napad je trajao do svanuća. Posada sa Križa povukla se je pred nadmoćnim neprijateljem u sastav posade u Omanjskoj, a iz Miljanovca povukla se je na Jelah. Na ostalim položajima napadi su odbijeni.

Iste noći upućen je oklopni vlak u pomoć posadi na Jelahu, te je kod Vrela naišao na postavljenu minu, koja je eksplodirala i oštetila lokomotivu.

Upućena je jedna sat radi nasilnog razvidjanja u pravcu Mrkotić—Planje—Putešić.

Vlastiti gubitci: 2 poginula 2 ranjena, 2 nestala i 3 zarobljena.

Protivnički gubitci: 2 poginula i više ranjenih.

X. III. bojna nalazi se na postavima kod Gračanice.

U noći opet je izvršen napad komunista na Jelah i položaje 5. sati Domdo bojne u Kaljužama. Napadi

su odbijeni. Od posade na Jelahu poginuo vodnik Barukčić Franjo- Posada sa Jelaha povukla se je u školu, te je komunistima uspjelo provaliti u skladište 2. sati Domdo bojne, te je odnešena razna oprema i oružje. Oklopni vlak upućen sa Usore naišao je kod Tešanjke na minu te je lokomotiva oštećena. Brzglasna veza Teslić—Usora prekinuta je.

Vlastiti gubitci: jedan poginuo.

Protivnički gubitci: 8 mrtvih i više ranjenih.

11. X. III. bojna od 10—14. X. na istim položajima.
Noću izvršili su komunisti napad na posadu želj. straž. sati u Vrelima i na posadu Domdo bojne u Jelahu, a željezničku prugu između Vrela i Jelaha porušili za 400—500 metara. Napad je odbijen u Jelahu. Na željezničkoj stanici u Jelahu nalazio se je oklopni vlak sa posadom želj. straž. sati, na koga su komunisti pucali protuoklopnim nabojima. Posada vlaka je zarobljena a potom puštena.
12. X. Razvidjanje u okolici Teslića i popravak pruge
do 14. X. Vrela—Jelah, koju osigurava 2. sat 4. lovačke pukovnije.
15. X. III. bojna zauzima postave na desnoj obali r. Bosne kod Doboja od Podkamena do Ciglaništa.
Oko Teslića razvidjanja.
16. X. III. bojna na istim položajima bez događaja.
do 18. X. U okolici Teslića razvidjanja.
18. X. Postavljena zasjeda Domdo bojne u sukobu sa četnicima ranila je četnika Stanka Grabovca, koji je umro. Ostalo bez događaja.
19. X. Na položajima III. bojne i oko Teslića mirno
do 26 X. i bez događaja.
27. X. III. bojna vratila se u Teslić gdje je preuzela postave I. bojne.
28. X. Stožer pukovnije preselio se je iz Teslića u Doboju, a I. bojna upućena iz Teslića u Brod na prenaoruzanje. gdje je stigla istoga dana bez smetnje.
29. X. Obhodnja 10. sati napadnuta je od četnika kod s. Irice, te su tri domobrana ranjena. Pored nadmoćnosti napadača uspjelo je zapovjedniku obhodnje vodniku Češljar Ljubi, da izvuče ranjene i ostalo ljudstvo i da spasi sve oružje- Domdo bojna uputila je obhodnju u pravcu Vrela jačine 40 ljudi. Obhodnja je došla u sukob sa neprijateljem, te su zarobljena 4 domobrana.

- X. Stožerna sat stigla iz Broda u Doboj.
Noću su četnici napali posadu Domdo bojne na Vrućici, koja se je pod borbom povukla na Rudnik. U borbi poginula 2 domobrana, a 2 su ranjena, dok su četnici imali dva ranjena.
- X. Upućen oklopni vlak naišao je kod Vrela na tri mine, te je vlak izbačen sa tračnica. Ranjen je vodnik Korša Grga, a 12 domobrana je zarobljeno.

2.) 6. *Lovačka pukovnija:*

U mjesecu listopadu raspored pukovnije bio je sljedeći:

Stožer 6- 1. p., 15. sat, dočastnička naučna sat nalazile su se u Derventi.

I. bojna izdvojena je iz sastava pukovnije i nalazi se u Doboju, II. i III. bojna rasporedjene su na postavima u Kalenderovcima, te na postavu Vrhovi—Kamen. 13. i 14. sat rasporedjene su na postavima II. i III. bojne. XVI. topnički sklop nalazi se u Derventi, 2. bitnica ovog sklopa na postavu sjevero-istočno željezničke postaje Derventa a 1. bitnica nalazi se na putu Derventa—Doboj iznad nadpisa Bašćari.

- X. II. bojna, koja je bila u Karanovcu zauzima postav kod željezničke postaje u zajednici sa dielovima 369. divizije. Bojna polazi u podhvat sa zadatkom zauzimanja Gračanice, koju je zauzela oko 10 sati pod slabim neprijateljskim odporom.

Vlastiti gubitci: 1 častnik nestao, 5 domobrana nestalo, 2 domobrana poginula, 3 domobrana ranjena. Od opreme nestalo: 24 kabanice, 7 haljinaca, 6 hlača, 15 kapa, 7 pari rublja, 64 pari cipela, 11 pušaka sa cjelokupnim priborom, 20 gunjeva, 1 pričuvna ciev za strojopušku, 5 čaturica.

- X. Protuoklopni top iz sastava 14. sati, koji je bio pridodat II. jurišnoj bojni, koja je upućena u odbranu Tuzle⁵ sudjelovao je takodjer u borbi na postavima oko Tuzle. Pri obrani Tuzle bojna je razpršena i tom prilikom je zarobljen protuoklopni top. koji je pravovremeno onesposobljen za rad. Od opreme nestalo: 1 protuoklopni top sa ostalim priborom, 6 pušaka, 3 samokresa, cjelokupni puščani pribor za 6 pušaka, 7 garnitura odječne i obučne opreme, 12 gunjeva, 1 dogled, 2 kobile.

4. X. U toku noći 3./4. X. 9. sat III. bojne, koja se nalazila na postavu Vukovje, napadnuta je od komunisti. Napad je odbijen. Vlastitih gubitaka nije bilo. dok je kod komunista 30 mrtvih utvrđeno.
- II. jurišnoj bojni bio je pridodat iz 12. sati III. bojne ove pukovnije jedan bacač, koji je prilikom pada Tuzle zarobljen sa celim ljudstvom i naoružanjem. Tom prilikom razoružano je 8 domobrana. Od stoke zarobljen je jedan tovarni konj, a od oružja i tvoriva nestalo je: jedan strojosamokres, 7 pušaka sa celokupnim priborom, 1 bacač sa celokupnim priborom i svima delovima, jedna kareta sa svim priborom, jedna konjska oprema, 8 garnitura odijela i obuće.
12. X. I. bojna ove pukovnije po nalogu zdruga kreće iz Doboja prema Prisadu. Bojna je u bojnom rasporedu stigla na postave Obli Kamen—Visoka Glava—Bezimena točka jugoistočno od točke 333, gdje je i zanoćila. U toku noći naredjeno je da se bojna povuče na polazni postav, što je i uradjeno.
20. X. I. bojna po nalogu zdruga krenula sa željezničke postaje Doboje do željezničke postaje Kotorsko zatim do sela Kotorskog gdje je i prenoćila. Prema dobivenim podacima komunisti se nalaze u s- Foča, te sjeverno od s. Bukovac i Vranduk.
21. X. U 0615 sati bojna je krenula iz Kotorskog u pravcu Simići, Golići toč." 215 — toč. 217. Neprijatelj, koji se je nalazio na pravcu bojne u Foči potisnut je i odstupio je u pravcu zapada. Bojna je izbila u 11. sati na točku 217 bez gubitaka. Iznenadjeni komunisti bježeći ostavili su pismohranu I. bataljona XII. komunističke brigade. Pri dolazku na toč. 217 produžila je bojna pokret do Spletene Lipe, gdje je izvršen raspored bojne za osiguranje na mjestu i pristupljeno je utvrđivanju postava. Na predstražu odredjena je 1 sat. ojačana sa jednom strojnicom. Raspored ostalih delova bojne je skupni u obhku ježa sa osnovom vatre za tučenje u sve strane. Zakloni su izradjeni za klečeći i ležeći stav. Oko 1600 sati primjećeno je nekoliko komunista kod skupine kuća izpred predstraža na jedan kilometar, koji su dovikivali i zapitkivali tko je tamo. Malo kasnije došla je jedna žena sa ceduljom od komunista u kojoj su pitah da im se javi tko je. Na ovo otvorena je vatra

iz bacača na što se je crva manja skupina razbježala-
Poslie ovoga podatka o komunistima pojačana je
predstraža sa jednim vodom iz 3. sati i još sa jednom
strojnicom.

22. X. U 0235 sati komunisti su odpočeli napad izbacivši
2 granate iz bacača 80 mm na postav glavnine-
Kratko vrieme čula se iza toga iznenadna vika i galama
komunista prema postavu predstraža. a i osjećala se
je pucnjava sa svih strana. Sa postava glavnine otvo-
rena je vatra iz bacača i iz strojnica. U isto vrieme
čulo se i dalje deranje i vikanje a naročito iz jaruga,
iz čega se je dalo zaključiti da je neprijatelj pravio
napad sa svih strana istovremeno na glavninu i pred-
stražu. Otvorena je vatra iz strojnica, strojopušaka i
pušaka. Oko 3/4 sata kasnije kada je vatra oslabila
upućena je jedna obhodnja na postav predstraže
da izvidi stanje na predstraži. Nakon povratka ob-
hodnja je izvjestila da na predstraži više nema nikoga.
Tom je prilikom zarobljen jedan komunista sa pu-
škom. Prilikom te borbe zarobljeni su po komuni-
stima zapovjednik 1. sati nadporučnik Mihalj Antun
sa 57 dočastnika i domobrana, koji su kasnije pušteni
iz zarobljeničtva. Od opreme nestalo: 57 garnitura
odjeće i obuće, a od oružja 32 puške, 5 strojopušaka,
4 strojosamokresa, 1 bacač, 8 samokresa, 1 signalni
samokres. 5 komada pričuvnih cievi za strojopušku
kao i sav pribor koji pripada napried navedenom oru-
žju. U toku dana po nalogu zdruga bojna se je
vratila u Doboju.

23. X. do Vršena su manja razvidanja ispred postava bez
31. X. dodira sa komunistima.

B. _ KOD 3 LOVAČKOG ZDRUGA.

- }.. X Produžen je podhvat odterećenje Tuzle smje-
rom Brčko—Pukiš—Lukavica—Tuzla.

U podhvat u učestvovali I., II. i III. bojna 5
lovačke pukovnije (bez 10. sati), 13. i naučna sat
5. 1. p.

Podhvat je bio odpočeo 30.IX. U toku noći od
30.IX. na 1.X. gore navedena borbena skupina noćila
je u s. Potočari.

Na prenočištu u s. Potočari borbena skupina je
bila napadnuta od jedne grupe od oko 200 komunisti.
Borba je trajala od 0100 sati do 0200 sati kada su
napadači odbijeni-

Zorom 1.X podhvat je produžen smjerom s. Potočari—Pukiš. Tokom celog dana komunisti su napadali na krila i bokove pukovnije. Stoga je pokret vršen sporo i sa jakim osiguranjem.

Do konca dana izbilo se na liniju Pukiš—Satorovići, gdje se zanoćilo.

2. X. Zorom 2.X produžen je podhvat smjerom Pukiš—Lukavica — Tuzla.

Izbilo se je na crtu Oglavak 338 — Ciganluk—Brnjik. Na ovoj crti borbena skupina je napadnuta od strane više partizanskih grupa, sa svih strana. Stoga su se prednji delovi morah povući na crtu Gajevi—Vražići. Sa ove crte su neprijateljske snage tučene topničkom vatrom.

Iz Brčkog je primljeno više vesti o pucnjavi u Brčkom i na postave obrane grada Brčkog, te da su komunisti ušh u s. Posavski Podgajci i Vrbanju, zapalili osobni teretni vlak, te u jačini oko 1.000 ljudi kreću u pravcu Brčkog.⁷

Stoga je odlučeno da se borbena skupina vrati natrag, jer bi u slučaju pada Brčkog i sama borbena skupina bila otsječena i vjerojatno uništena- U među vremenu je dobivena viest i od stanovništva da je Tuzla pala.

Time je podhvat za odterećenje Tuzle završen.

Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen.

Protivnički gubitci nepoznati.

3. X. Radi razviđanja i uništenja komunista, koji su ušh u s. Pos. Podgajci upućena je 3.X. u 0600 sati I. bojna 5. lovačke pukovnije smjerom Brčko—Pos. Podgajci- Naišlo se na manje grupe komunista, koje su se pred bojnou povlačile.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci: 1 komunist zarobljen.

Plien: 3 puške i 200 naboja.

12. X. Radi protjerivanja komunista i razviđanja upućen je 12.X. u 0630 sati naučna sat 8. 1. p. smjerom Gunja—Drenovci.

Naišlo se je na manje grupe komunista, koje su pod borbom odstupale.

Vlastiti gubitci: 1 domobran poginuo.

Protivnički gubitci nepoznati.

- U toku dana prigodom nastave nesretnim slučajem ranjena su 4 domobrana 8. lovačke pukovnije.
13. X. Radi razvidjanja i razbijanja komunističkih snaga koje su se prikupile na području Gunja—Drenovci—Vrbanja, izvršen je 13. X. podhvat smjerom Brčko—Drenovci.
- U podhvat u učestvovali I. bojna 5. 1. p., III. bojna 5. 1. p., 5. sat 5. 1. p. i dočastnička naučna sat 5. 1. p
- U šumi Rastovo (5 SI Brčko) ove su jedinice napadnute od strane komunista, jačine oko 1.000 ljudi sa svih strana. Napad je odbijen. Borbena je skupina ušla u s. Drenovce, a potom se vratila natrag pod borbom.
- Vlastiti gubitci: 5 poginulih (1 dočasnik i 4 domobrana) 3 ranjena (1 dočasnik i 2 domobrana).
- Protivnički gubitci: nepoznati ali veliki.
15. X. Od 0630 sati III. bojna 5. lovačke pukovnije vršila je razvidjanje Gunja—Pos. Podgajci.
- U šumi kod Pos. Podgajaca ista je napadnuta od komunističke zasjeđe, koja se je pod borbom povukla.
- Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen.
- Protivnički gubitci nepoznati.
18. X. U jutro krenula je I. bojna 8. lovačke pukovnije, sa stožerom 81. p., stožernom sati 8. 1. p. iz Bošnjaka za Brčko- Ovi dielovi vraćali su se sa prenaoružanja iz Vinkovaca.
- Radi lakšeg probijanja ovih snaga iz Bošnjaka preko Pos. Podgajaca (na kojoj prostoriji su se nalazile komunističke snage u jačini od preko 1.000 ljudi⁸) upućene su iz Brčkog u pravcu Pos. Podgajaca I. bojna 5. 1. p. i III. bojna 5. 1. p.
- U visini južnog izlaza iz sela Pos. Podgajci, komunisti su napali jednovremeno sve tri bojne, a naročito I. bojnu 8. 1. p., koju su nastojali da obkole. Borba je trajala od 1345 sati do 1900 sati, kada su komunisti bili odbačeni na iztok.
- Sve su jedinice poslije toga ušle u Brčko.
- Vlastiti gubitci: 2 dočastnika i 12 domobrana poginulo, 3 dočastnika i 30 domobrana ranjenih. 2 domobrana nestala.
- Protivnički gubitci: oko 300 poginulih (brojanih od seljaka koji su ih pokapali).

Vlastiti gubitci u tvorivu: 18 pušaka, 1 strojovsamokres, 8 samokresa i 12 bodova, 2 konja poginula.

19. X. Obrana Brčkog.

Nakon pada Tuzle u ruke komunista, isti su počeli vršiti koncentraciju jakih snaga oko Brčkog i s. Gunje, sa ciljem da zauzmu Brčko.

Prema prikupljenim podacima isti su bih prikupili na Slav. strani snage od 2 do 3.000 ljudi, a na Bosanskoj strani preko 5.000 ljudi.

Gunju je branila III. bojna 5. lovačke pukovnije, a Brčko ostale snage 5. i 8- lovačke pukovnije, VII-topnički sklop, II. obkoparska bojna, Domdo bojna Brčko, nešto ustaša i Njemačko poljsko oružništvo.

Oko 1800 sati napadnuta je III.bojna 5. lovačke pukovnije u Gunji sa svih strana, od strane komunista u jačini preko 2.000 ljudi.

Oko 2130 sati III. bojna 5. 1. p. morala se je uslied jakog pritiska povući ka željezničkom mostu Brčko—Gunja, gdje je zadržan najuži mostobran.

Oko 1940 sati odpočeo je napad i na postave oko grada Brčkog.

Borba je sa povremenim prekidima trajala preko cijele noći.

Komunisti su tukli postave bacačima i topovima, ah nisu nigdje uspjeli da prodru u postave Brčkog.

Vlastiti gubitci: 1 dočastnik i 1 domobran poginuli i 1 domobran ranjen.

Protivnički gubitci: oko 200 mrtvih i ranjenih.

20. X. Komunisti su i dalje tukli topovima i bacačima postave Brčkog, a naročito mostobran u Gunji.

Radi nemogućnosti obstanka zapovjedjeno je III. bojni 5. lov. pukovnije da se sa užeg mostobrana u Gunji povuče u Brčko. Ovo je izvršeno 20.X. u 0900 sati.

Svi napadi komunista na postave Brčkog su odbijeni.

Vlastiti gubitci: 2 dočastnika i 17 domobrana poginulo, 1 častnik 1 dočastnik i 29 domobrana ranjeno.

Protivnički gubitci: oko 300 poginulih i ranjenih.

Komunisti su i dalje gotovo neprekidno napadali postave Brčkog. ali su odbijani uz vehke gubitke.

U 0630 sati jedna grupa komunista uspjela je prodrieti na jednom dielu postava i prešla obranbenu

liniju za 30 do 40 metara. Ova grupa je protivnapadom jedne sati 8. lovačke pukovnije, kao pričuve zdruga odbijena i postavi vraćeni.

Vlastiti gubitci: 1 dočastnik i 6 domobrana poginulih, 2 dočastnika i 8 domobrana ranjenih.

Protivnički gubitci: preko 100 ranjenih i poginulih.

22. X. Komunisti su produžili napad uz prekide danju, sa ciljem da svakako zauzmu Brčko.
- Svi ovi napadi su odbijeni. Komunisti su pri nailasku dana odpočeli sa povlačenjem, te nakon ovog četverodnevno napada, nisu više ozbiljnije napadali na postave Brčkog, nego su se povukli glavnim snagama na udaljenost 5-6 km., a slabijim delovima vršili samo uznemiravanje.
- Vlastiti gubitci: 3 domobrana poginula, 3 domobrana ranjena.
- Protivnički gubitci nepoznati.
23. X. U toku noći 23.X do zore komunisti su vršili uznemiravanja i manje prepade na postave obrane Brčkog. Svi prepadi su vatrom odbijeni.
- Vlastiti gubitci: 1 domobran poginuo, 1 častnik i 1 domobran ranjen.
- Protivnički gubitci nepoznati.
24. X. U toku noći 24/25.X. napadali su komunisti slabim delovima radi uznemiravanja postave obrane Brčkog, uz djelatnost 2 topa i bacača mina. Svi napadi su vatrom odbijeni.
- Vlastiti gubitci: 1 dočastnik i 1 domobran poginuli, 3 domobrana ranjena.
- Protivnički gubitci nepoznati.
26. X. Noću 26/27.X. komunisti su vršili vatrom uznemiravanja na postave Brčkog, uz djelatnost 2 topa i bacača mina.
- Vlastiti gubitci: 2 domobrana ranjena.
- Protivnički gubitci nepoznati.
31. X. Tokom noći 30/31.X izpalili su komunisti oko 60 topovskih metaka na postave Brčkog iz velike udaljenosti. Oko polovice zrna nije eksplodiralo.
- Vlastiti gubitci: 1 lakše ranjen domobran.
- Protivnički gubitci nepoznati.
- Pliena: nije bilo.

II. IZKUSTVA

U podhvatima ljudstvo je pokazalo dobar moral, naročito prilikom obrane Brčkog.

Potrebno bi bilo smjeniti jedinice na postavima i povući ih za izvjestno vrijeme na odmor radi nadopune, uređenja oružja i opreme, naročito radi poboljšanja morala i stege.

Usljed dužeg služenja na vježbi slabog dobivanja dopusta, stanja kod porodice, slabe opreme i naoružanja, neprekidnog boravka na postavu i borbama ne može se očekivati od jedinica onaj rezultat koji bi one trebale dati. Ne vraćanje ljudstva sa dopusta onemogućuje puštanje drugih naročito usljed broičanog stanja, koje je malo. Ovo utiče nepovoljno na raspoloženje ljudstva.

Komunisti vrše jaku promičbu kod naroda. Kod istih je dojavna služba vrlo dobro razvijena, a to igra značajnu ulogu kod podhvata.

III. NEDOSTACI I POGRIEŠKE

Osjeća se nedostatak u častnicima, dočasnicima i momčadi. Jedinice nisu popunjene do punog postrojbenog stanja. Naročito se osjeća nedostatak u častnicima a pogotovu u djelatnim častnicima i dočasnicima.

Stanje opreme je dosta slabo, naročito obuća. Kod nekih jedinica osjeća se nedostatak u automatskom oružju. \

Nedovoljna obskrba dojavnim tvorivom jako sa osjeća. Ovo se je naročito osjećalo prilikom obrane Brčkog. U celom zdrgu postojala je samo jedna slaba krugovalna postaja, koja noću uobće ne može davati ili primati vesti.

Nadalje se osjeća nedostatak teretnih samovoza za brzi prijevoz jedinica- Bilo bi potrebno zdrgovima dodeliti pripadajuću količinu teretnih samovoza.

ZAST. ZAPOVJEDNIK
glst. pukovnik (Wanner)

OPŠTA BOJNA RELACIJA TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA
ZA OKTOBAR 1943 GODINE¹

OBČA BOJNA RELACIJA
c podhvatima četa na području III. zbornog područja u mjesecu
listopadu 1943 g.

A) *PODHVATI*

I.) **PODRUČJE GRADA SARAJEVA (ZAPOVJEDNIČTVO MJESTA)**

U toku mjeseca listopada 1943. god. postrojbe zapovjedništva mjesta i grada Sarajeva nису učestvovalе u nikakvim osobitim podhvatima izuzev što je 28. listopada jedan vod Sarajevske posadne bojne bio napadnut u Hreši (4 km. s. i. od Sarajeva) kojom prilikom su poginula 2 domobrana i 7 zarobljeno, a na strani neprijatelja bilo je oko 17 mrtvih. Pomoću njemačkih četa napadaj na ovu posadu uz navedene gubitke bio je odbijen.

II.) **PODRUČJE I. DJEL. STAJ. ZDRUGA**

U toku mjeseca listopada postrojbe ovoga zdруга imale su žestoke borbe sa partizanima koji su navaljivali na Sokolac² i sa četnicima koji su iz Višegrada prodrli u područje Rogatice. Postrojbe zdруга pred jakim neprijateljskim pritiskom morale su se povući iz područja Sokolca u područje Pala. Važniji događaji bili su sljedeći:

9. listopada: jedna bojna zdруга u području i. od Rogatice imala je sukob sa četnicima. 47 četnika mrtvih.

12. listopada: civilno građanstvo iz Rogatice počelo se evakuirati uslied jakog pritiska četnika iz smjera Višegrada prema Rogatici.

13. listopada: kod Han Stjenice (13. km. j.i. od Sokolca) četnici su napali na ust. samovoze. 2 samovoza izgubljena, 1 ustaša mrtav i 1 milicioner mrtav.

Jake četničke snage počele su napadati Rogaticu⁸ topničkom, bacačkom i strojničkom vatrom. Uslied nadmoćnijih snaga, zapovjedjeno je povlačenje naše posade iz Rogatice na obrambenu crtu: Sokolac—Mokro—Pale.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13/1—45 do 48, k. 57.

⁴ Vidi dok. br. 143.

⁸ Napad na Rogaticu nisu vršili četnici, već jedinice NOV. Viti dok. br. 168.

U borbi sa četnicima prilikom povlačenja 2 ustaše mrtva i nekoliko ranjenih, a kod neprijatelja oko 300 mrtvih i 700 ranjenih (među njima 4 častnika i 3 dočastnika) — procijenjeno.

14.—25. *listopada*: za ovo vrijeme postrojbe zdruga vrše razvidjanja u području i. od Sokolca i Mokrog i prilikom manjih sukoba nanose četnicima manje gubitke, ali novu borbenu crtu čvrsto drže u svojim rukama i četnici preko iste ne uspijevaju da predju.

26. *listopada*: jedna ust. sat pod pritiskom partizana iz s. z. smjera povlači se iz Naromanije u Sokolac.

27.—30. *listopada*: jake partizanske snage ova 4 dana vrše žestoke napadaje na postave Sokolca.⁴ Pred velikom nadmoći neprijatelja, 369. divizija zapovjeda, da se zdrug sa svima postrojbama pod borbom iz Sokolca povuče u Pale.

31. *listopada*: postrojbe zdruga iz Sokolca probile se u Pale.

U toku mjeseca listopada, zdrug je imao: 12 mrtvih, 33 ranjena i 7 nestalih. a kod neprijatelja: 162 mrtva (prebrojano), oko 400 mrtvih i 850 ranjenih (procijenjeno). Prilikom povlačenja zdrug je imao velike gubitke u opremi, tvorivu i hrani što se vidi iz izkaza zdruga u II. dielu bojne relacije.

III.) PODRUČJE II. GORSKOG ZDRUGA

U toku mjeseca listopada postrojbe zdruga vršile su žestoke borbe sa neprijateljem u Višegradu Rogatici i Varešu. Sva 3 ova mjesta neprijatelj je uspio zauzeti i 9 gor. pukovnji nanieti teške gubitke. Važniji događaji bili su sljedeći:

2. *listopada*: na cesti Rama—Prozor partizani napadaju na niemačke samovoze.⁵ 3 njemačka vojnika mrtva i 2 ranjena, a kod partizana 3 mrtva

Oko 200 četnika napada na Medjedju i razbija 1 vod domobrana. Pruga između Mesića i Ustiprača u dužini od 60 m. razorena. U borbi Medjedja povraćena. 1 dočastnik i 2 domobrana mrtvi.

5. *listopada*: jake četničke snage vrše napadaj na Višegrad i na most na Limu. Višegrad je obkoljen sa sviju strana. Milicija se razbježala. Pučanstvo napušta grad.

Putnički vlak koji je išao iz Sarajeva prema Višegradu između Banja Stjene i Sudića nailazi na pokidanu prugu. Lokomotiva i 2 vagona izkočili. Neprijatelj napada na vlak. Poginuo 1 njemački častnik, 1 domobran i 1 domobran ranjen. 3 građanske osobe mrtve i 1 ranjen. Obskrbniku 6. gor. pukovnije opljačkano 1,000.000 kuna.

6. *listopada*: Višegrad pao u ruke četnika. Bojnik Predojević Berislav zapovjednik III. bojne 6. gor. pukovnije, nadporučnik Smiljanić Momir i Polić Marijan zarobljeni od četnika. U borbi sa četnicima u Višegradu naši gubitci: 2 dočastnika i 14 domobrana mrtvi, 1 častnik, 7 dočastnika i 31 domobran ranjeni i 3 častnika, 3 dočastnika i 37 domobrana nestalo ili zarobljeno, a ostatak III. bojne uzmakao iz Višegrada.

Kod pučanstva oko 1000 mrtvih i ranjenih.

Od naoružanja izgubljeno: 142 puške 3 strojopuške, 6 strojnice, 1 bacač, 1 p. o. top, 9 brzoglasa i 46 konja, te druga razna oprema i tvorivo.

7. *listopada*: oko 1000 četnika napada i zauzima most na Limu. U borbi ranjen 1 častnik i 15 domobrana i 18 domobrana nestalo. Izgubljeno 52 puške, 5 strojopušaka i 2 strojnice. Iz Višegrada od III./6. gor. pukovnije prikupilo se svega u Rogatici 117 ljudi, od toga 37 ranjeno. Stigla svega 2 častnika.

8. *listopada*: oko 50 partizana napalo je putnički vlak kod Zugliča (16 km. s. z. od Konjica). Vlak spaljen. 1 zrakoplovac i 1 redarstvenik nestali, te 20 građanskih osoba odvedeno.

Oklopni vlak kod Ustiprača naleteo na minu i tom prigodom prevrnuto 2 vagona.

13. *listopada*: partizani zauzeli Bradinu, razorili postrojanja i prugu kod Bradine.⁶

Četnici sa svih strana vrše napadaj na Rogaticu. Naša posada u povlačenju iz Rogatice. U borbama prilikom povlačenja

Rogatice 6. gor. pukovnija ima sliedeće gubitke: 1 častnik. 1 dočastnik i 10 domobrana mrtvi, 3 dočastnika i 16 domobrana ranjenih, 1 častnik 13 dočastnika i 185 domobrana zarobljeno i nestalo.

Izgubljeno mnogo oružja, streljiva, opreme i namirnica, a što se vidi iz posebnog izvješća 2. gor. zdmga Op. br. 1024/taj. od 27. X. 1943. Gubitci neprijatelja nisu mogli biti ustanovljeni.

14.—15. *listopada*: četnici uzpjevaju da ovladaju čitavim područjem Rogatice.

18. *listopada*: 6. gor. pukovnija dobiva nalog, da se iz područja Mokro—Pale prebaci u Vareš. radi odbrane istoga od partizana.

21. *listopada*: jake partizanske snage, po dolasku 6. gor. pukovnije u Vareš, istu napadaju sa svih strana i razbijaju. Vareš pao u ruke partizana.⁷ 6. gor. pukovnija u potpunom rasulu. Nakod pada Vareša, 369. divizija zapovjeda, da se razbijeni dieľovi 6. gor. pukovnije prikupe u Hadžićima pod zapovjedničtvom bojnika Spajića Bogdana. Gubitci u Varešu kako naši tako

ni neprijateljski nisu mogli biti još ni do danas točno ustanovljeni.

Zbog pada Vareša uzet je na odgovornost zapovjednik 6. g. p. podpukovnik Sram i stavljen pod ratni sud.

IV.) PODRUČJE ZAGREBAČKE KONJANIČKE PUKOVNIJE

U toku mjeseca listopada, postrojbe ove pukovnije imale su dano-noćne sukobe sa partizanima koji su vršili napadaje na Dostave postrojbi ove pukovnije, a osobito na Turbe i Travnik, koje napadaje pukovnija je redovito uspješno odbijala i neprijatelju naniela osjetne gubitke.

Važniji događaji bili su sljedeći:

1.—5. *listopada*: neprijatelj je vršio svake noći napadaje na postave Turbeta i Travnika, koji napadaji su uspješno odbijeni.⁸

6. *listopada*: jake partizanske snage zauzele su Kupres," a domdo bojna Kupres povukla se u Travnik-

7—11. *listopada*: svi napadaji partizana, koji su vršeni svake noći na Travničke bunkere, uspješno su odbijeni.

12. *listopada*: oko 1000 partizana sa teškim oružjem zauzeli su želj. most kod Bile i isti minirali, nakon što se posada pred nadmoćnim pritiskom morala povući u Travnik.

15. *listopada*: partizani jakim snagama napadaju na Travnik i uspevaju da osvoje pojedine Travničke bunkere.¹⁰ U teškim borbama napadaj odbijen. Vlastiti gubitci: 4 domobrana, 2 milicionera i 4 gradjanina mrtvi, 4 domobrana, 7 milicionera. 5 Nijemaca, 3 talijanska zarobljenika i 3 gradjana ranjeni. Kod neprijatelja: 15 mrtvih (prebrojano) i oko 200 mrtvih i ranjenih (procijenjeno).

17.—31. *listopada*: partizani su svake noći vršili napadaje na Travničke bunkere i tvornicu žigica Dolac ali su svi napadaji uspješno odbijeni.

Tokom mjeseca listopada pukovnija je imala: 7 mrtvih, 6 ranjenih i 11 nestalih. Gubitci kod neprijatelja nisu mogli biti ustanovljeni.

V.) PODRUČJE 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

U toku mjeseca listopada, postrojbe ove divizije sa Nijemcima i četnicima vodile su borbu u nekoliko mjesta sa partizanima. Važniji događaji bili su sljedeći:

Postrojbe V. ust. zdruga pred pritiskom partizana, u neredu su se povukle iz Livna i Duvna sve do Posušja.

Borbe Nijemaca i četnika protiv partizana u području Bileća i Trebinja. Partizani zauzeli Bileće.¹¹

Stožer 6. divizije preselio se iz Domanovića.

13. listopada: partizani biokovske brigade izvršili su napadaj na Veliki Prolog (6 km. j. i. od Vrgorca), a potom i na Vrgorac.¹² Napadaji odbijeni. Naši gubitci: 3 mrtva i 14 ranjenih. Neprijateljski: 15 mrtvih i 21 zarobljen- Zaplijenjeno: 1 strojosamokres. 1 strojopuška, 2 samokresa 25 pušaka i 32 ručne bombe.

Dielovi V. ust. zdruga pod pritiskom partizana povukli su se iz Posušja prema Imotskom. 3 ustaše ranjena, a kod neprijatelja 1 zarobljen.

Partizani napali Imotske Poljice (8 km j. z. od Imotskog). Napad odbijen, 2 domobrana ranjena, a kod neprijatelja 4 mrtva.

14. listopada njemačke čete uz pomoć četnika suboraca zauzele Bileće iz koga su potisli partizane. Nijemci su iza toga napustili Bileće i Trebinje i vratili se u Dubrovnik.

Partizani su napali želj. postaju Diklići (15 km. j. i. od Ravnog), posadu razoružali, 1 domobrana odveli a ostale pustili. Izgubljene 2 strojopuške, 2 strojosamokresa, 28 pušaka, 64 bombe i dosta odjevne opreme.

17. listopada: na pruzi Mostar—Dubrovnik kod želj. postaje Poljice, partizani napali osobni vlak. 3 vagona izkliznula. 7 njem. vojnika poginulo, 2 Talijana i strojovodja mrtvi, a 1 domobran i 5 gradjanskih osoba ranjenih.

Partizani ponovo zauzeli Bileću, koji su branili četnici-suborci ali saznajući da Nijemci dolaze iz smjera Trebinje, Bileću su odmah napustili istoga dana u veče.

20. listopada: zbog napadaja na vlak kod Poljica i ubistva 1 njem. satnika 2 dočastnika i 3 vojnika, jedna njemačka sat u selima Sedlari, Rapti, Sćenica, Arbanaška, Drijenjani, Veličani, Orašje i Čavaš. povješala je sve muškarce iznad 16 godina sva sela popalila, a žene i djecu odvela u logor.

Dielovi V. ust. zdruga zauzeli su Posušje i ubili 7 partizana, 2 zarobili 14 pušaka zapljenili.

23. listopada: partizani napali na Nova Sela (8 km. s. z. od Metkovića), gdje su uspjeli upasti u selo i opljačkati poštu. 6 domobrana ranjeno i 2 odvedena. Kod neprijatelja 5 mrtvih i 2 zarobljena.

25. *listopada*, stožer 6. divizije iz Ljubuškog preselio se u Dubrovnik.

Milicioneri i četnici zauzeli Gacko i Avtovac, koja su mjesta još 17. listopada bili zauzeli partizani. 2 četnika ranjena, a 1 partizan mrtav i 2 ranjena.

30. *listopada*: Nijemci na trgu u Metkoviću objesili 20 sumnjivih osoba zbog pronađene mine na želj. pruzi 5 km. j. z. od Metkovića. Na području Klisa kod Splita Nijemci su streljali 113 osoba iz okolnih sela, iz kojih je na njih otvorena vatra.

VI.) PODRUČJE IV. LOVAČKOG ZDRUGA

Postrojbe ovoga zdruga u toku mjeseca listopada djelovale su izvan ovoga zbornog područja. Bojna relacija zdruga pod Op. br. 1535/taj. od 17. XI. 1943. u prilogu se dostavlja.

B) IZKUSTVA

Na raspoloženje momčadi u raznim postrojbama na ovome području iz onih krajeva gdje su Čerkezi vršili podhvate, viesti od njihovih kuća o nemilosrdnom postupku Čerkeza nad njihovim domovima i obiteljima, o nasilju i pljačkama, negativno su djelovale.

U pogledu ostalih zapažanja i iskustava vriedi sve ono, što je navedeno u bojnim relacijama za protekle mjesece.

C) NEDOSTATCI I POGRIESKE

Kod većine postrojbi nedostatak u odjeći i opremi. Osobitih pogriješaka u zapovjedanju nije bilo izuzev kod 6. gor. pukovnije, zbog čega je zapovjednik ove pukovnije podpukovnik Sram stavljen pod ratni sud, jer nije poduzeo sve potrebite mjere za odbranu Vareša nego je njegova pukovnija nakon osjetnih gubitaka kod Višegrada i Rogatice, pretrpila podpuni poraz kod Vareša.

Zapovjednik general
(Prohaska)
Prohaska